

STE AU A

REVISTA A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1

IANUARIE
BIBLIOTECA
No. P. 98/1955

STE AUA

REVISTA A UNIUNII SCRITORILOR DIN RPR

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1

IANUARIE

CLUJ

Anul VI (60)

1955

Mesajul adresat de cel de al II-lea Congres unional al scriitorilor sovietici Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice

Cel de al doilea Congres unional al scriitorilor sovietici adresează Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice salutul său fierbinte.

Noi, reprezentanții literaturii multinaționale a mării noastre patrii, exprimăm scumpului partid comunist mulțumirea noastră pentru înțeleapta grijă pe care o poartă înaintării neîncetate a literaturii noastre spre noi realizări și victorii.

Poporul sovietic, însuflețit și condus de partidul comunist, dezvoltă neîncetat industria grea — baza economiei socialiste, întărește pe toate căile forța statului sovietic; în țara noastră energia incalculabilă a nucleului atomic începe, pentru prima dată în istoria lumii, să fie pusă în slujba binelui oamenilor; în scurt timp sînt create una după alta hidrocentrale pe fluviile cele mai bogate în ape — Volga, Obi, Angara; numai în cursul unui singur an agricol s-au valorificat pămînturi înțelenite care de mult sau niciodată încă nu au fost arate și care se întind pe o suprafață totală de peste 17 milioane hectare. Toate acestea au loc într-o țară unde învață toți, unde numărul studenților din instituțiile de învățămînt superior a ajuns la două milioane.

Popoarele frățești ale Uniunii Sovietice au realizat o înflorire și un avînt impetuos al tuturor forțelor lor materiale și spirituale. Tribuna congresului nostru a fost o tribună a colaborării frățești a artiștilor cuvîntului care crează în limbi diferite, dar care sînt uniți printr-un singur țel — lupta pentru construirea comunismului, pentru pace și prietenie între toate popoarele.

S-au împlinit cuvintele marelui nostru Gorki, care a spus că „al doilea congres al oamenilor de litere sovietici va fi înfrumusețat de zeci și zeci de literați ai Apusului și Răsăritului, de oameni de litere din China, India...” Scriitorii progresiști din lumea întreagă, prietenii și oaspeții noștri din țările de democrație populară, din țările capitaliste ne-au adus cuvîntul lor de prietenie și salut și au ridicat împreună cu noi glasul pentru viață, împotriva morții, împotriva uneltirilor forțelor întunecate care sînt gata să tirască popoarele în război.

Lumea capitalistă în descompunere caută să împingă omenirea într-o stare de mizerie spirituală și degradare morală. Literatura imperialismului încearcă să înjosească omul, să trezească instinctele sale josnice, să șteargă cu buretele inspirata lozincă a lui Gorki: „Om, ce mîndru sună acest cuvînt!“ Încă din primii ani ai apariției ei, operele literaturii noastre sînt pătrunse de încrederea neclintită în om și în viitorul luminos al omenirii. Oamenilor simpli din toate țările le-au devenit apropiate și scumpe figurile eroilor ei — luptători pentru fericirea întregii omeniri. Forța literaturii noastre constă în legătura ei indisolubilă cu viața, cu toate gîndurile, sentimentele și faptele vitejești ale poporului, cu lupta eroică a partidului comunist.

Literatura sovietică nu poate fi despărțită de țelurile Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Istoria literaturii noastre multinaționale reprezintă tabloul dezvoltării orînduirii socialiste, tabloul luptei poporului, plină de mari greutăți, tabloul marilor victorii repurtate într-o luptă crîncenă.

În romanele și nuvelele lor, în poemele și piesele, în versurile și cîntecele lor, scriitorii sovietici se străduiesc să exprime adevărul vieții în dezvoltarea ei revoluționară.

În noul statut al Uniunii scriitorilor din U.R.S.S., adoptat la cel de al doilea Congres unional, se vorbește despre înalta menire a literaturii socialismului.

În condițiile trecerii treptate de la socialism la comunism, crește nemăsurat de mult rolul literaturii beletristice sovietice în transformarea socială, rolul ei activ educativ.

Literatura sovietică este chemată să redea într-o înaltă formă artistică frumusețea și măreția ideilor comunismului, să lupte în mod eficace împotriva rămășițelor capitalismului în conștiința oamenilor, să intruchipeze în figurile eroilor săi întreaga diversitate a muncii lor, a vieții lor sociale și personale, să înfățișeze curajos contradicțiile și conflictele vieții. Literatura sovietică nu numai că reflectă elementul nou, dar ajută în același timp pe toate căile la victoria acestuia.

Literatura beletristică sovietică este chemată să cultive cu întreaga înflăcărare revoluționară sentimentele patriotice ale oamenilor sovietici, să întărească prietenia între popoare și să contribuie la stringerea continuă a rîndurilor puternicului lagăr al păcii, democrației și socialismului, să afirme ideile internaționalismului proletar și ale solidarității frățești a oamenilor muncii.

Aceste cuvînte ale noului nostru statut exprimă nu numai năzuințe ale noastre, ci și ceea ce literatura sovietică socialistă a și realizat. Tocmai aceste trăsături ale literaturii noastre o fac să fie iubită de cititorul din popor — constructor al comunismului. Datorită acestor trăsături, numeroase cărți din literatura noastră devin pentru o viață întregă — în ani de pace ca și în ani de război — un prieten și tovarăș al oamenilor sovietici. Noi, delegații la cel de al II-lea Congres al scriitorilor din U.R.S.S. știm bine că, cu toate realizările ei, literatura noastră este încă departe de a-și înfăptui într-o măsură suficientă înalta ei menire. Realitatea Țării Socialismului care se dezvoltă impetuos, cere oglindirea ei în

opere monumentale, în figuri de o mare forță artistică. Trebuie să cunoaștem bine și iubim cu înflăcărare istoria eroicului nostru partid, a societății noastre noi. Trebuie să știm să dezvoltăm cu profunzime lupta noului împotriva vechiului care și-a trăit traiul, scoțind în relief frumusețea și măreția comunismului, înfățișând curajos contradicțiile și conflictele vieții. Numai munca dirză și dezinteresată, cum este munca adevăratului artist al cuvintului, îmbinată cu o mare cultură și o mare măiestrie, ne poate apropia de împlinirea cerințelor și exigențelor spirituale ale cititorului nostru popular.

Realismul socialist este un nou pas în istoria dezvoltării artistice a omenirii. Acest lucru îl înțeleg astăzi oamenii din toate țările lumii în care pătrunde cuvântul scriitorului sovietic. Influența ideilor și chipurilor literaturii noastre crește an de an în lumea întreagă.

Cel de al II-lea congres al nostru, Congresul unional al scriitorilor sovietici, s-a desfășurat cu semnuri mai severe critici și autocritici. Chemarea la o înaltă exigență ideologică și artistică unește pe scriitorii de diferite generații, de diferite naționalități. Noi însă am făcut pentru popor mai puțin decât putem și trebuie să facem.

Să scriem în așa fel încât tineretul și copiii să-și ia ca tovarăși pe eroii literaturii noastre, să și-i ia ca exemplul. Să scriem în așa fel încât cititorul-om al muncii să urmeze pe eroul nostru în lumea creației și a luptei pentru afirmarea măreției orînduirii noi, orînduirea unor înțelepte și minunate relații omenești!

Să scriem astfel, încât în cele mai îndepărtate țări cuvântul nostru să răsune pentru cei desmoșteniți ca un cuvânt al unui prieten și frate, cuvânt ce încurajează în lupta grea, să răsune ca un imn al libertății!

Metoda realismului socialist presupune o bogăție a personalităților scriitoricești, a stilurilor, întrecerea între diferitele curente creatoare. Trebuie să căutăm neîncetat noi și noi mijloace artistice pentru o cât mai bună exprimare a marelui adevăr al ideilor noastre, a bogăției și diversității vieții noastre.

Cel de al doilea Congres al scriitorilor sovietici, criticînd slăbiciunile și lipsurile literaturii noastre, a chemat pe toți oamenii de litere din Uniunea Sovietică să dezvolte cu și mai mare profunzime cele mai bune tradiții ale literaturii clasice ruse, ale literaturilor popoarelor frățești din U.R.S.S., precum și ale literaturii universale, să afirme curajos tradițiile literaturii noastre sovietice socialiste, să studieze în mod creator experiența valoroasă a măiestriei artistice a prietenilor noștri de peste hotare.

Scriitorii sovietici sînt datori să-și îmbunătățească în mod hotărît munca de promovare și educare a noilor cadre literare, înfăptuind în această muncă extrem de importantă poruncile și tradițiile lui Gorki.

Cel de al II-lea Congres unional al scriitorilor sovietici asigură Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice că oamenii de litere — acest mare detașament al intelectualității sovietice — sînt gata să-și înmulțească eforturile creatoare și să îndeplinească cerințele poporului.

Cel de al II-lea Congres al scriitorilor sovietici constituie un important jalon istoric în dezvoltarea literaturii noastre. Scriitorii sînt ferm hotărîți să îmbunătățească în mod radical activitatea Uniunii scriitorilor, să intensifice autocritica în rîndurile lor, să pună capăt tuturor manifestărilor de autolinistire și îngîmfare, să lupte pentru o mare exigență în ce privește măiestria artistică. Scriitorii sînt ferm hotărîți să ducă o luptă continuă împotriva tuturor devierilor de la realismul socialist, a manifestărilor ideologice străine, burghezo-naționaliste și cosmopolite, împotriva influențelor naturalismului și formalismului burghez.

În viața și munca lor scriitorii sovietici sînt însuflețiți de aceleași gînduri, de aceleași sentimente ca poporul și partidul lor scump.

Noi apărăm cauza păcii în lumea întreagă și dorim să slujim victoria ei din tot sufletul. În prezent cerul păcii este din nou acoperit de nori întunecați. Dacă însă va fi săvîrșită crima și va fi declanșat un nou război mondial, scriitorii sovietici își vor consacra patriei socialiste talentele lor, arta lor, viața lor cu aceeași abnegație cu care le-au consacrat în războiul trecut împotriva fascismului german, război care s-a terminat cu zdrobirea tiraniei hitleriste.

Trăiască Partidul Comunist al Uniunii Sovietice și Comitetul său Central!

Trăiască comunismul!

Cel de al doilea Congres unional al scriitorilor sovietici.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bun venit noului an

*Intotdeauna turburat aştept
clipa în care anul nou s-arată.
Oare mă va găsi mai înţelept?
Ce bucurii la poartă o să-mi bată?*

*Ce vise noi voi izbuti să trec
din ceaţa lor în zarea de lumină?
Asupra cărui chip o să-mi aplec
privirea mea de doruri multe plină?*

*Din nou va bate-n gongul vremii anul,
ci-n cale n-o să-i ies tînguitor;
nu mi-i tot una dacă vrea duşmanul
război s-aducă peste-al meu popor.*

*Nu mi-i tot una de va fi să piară
în grea vîltoare, ce iubesc şi cînt,
de-o să se-ntoarcă iar sub chip de fiară
duşmanii omului, pe-acest pămînt.*

*De-aceea spun acuma: — Bun venii!
acestui an ce mă priveşte-n faţă.
— Te vrem un an bogat şi fericit,
şi frumuseţea vieţii ne învaţă.*

*Alungă tu fantoma ce-nspăimîntă
cu moartea lumii-nchisă în atom,
şi-adinc în inimi cu mîndrie-implîntă
credinţa noastră veşnică în om.*

Patriei

*Cuvintele cum ar putea să spună
o, țara mea, iubirea ce ți-o port
și cât urăsc tot ce e dat s-apună,
dar nu e încă pe de-a-ntregul mort?*

*Mai poți zări cum crește buruiana,
dar noi o smulgem grăbnic și-o tăiem
și-adeseori ne încruntăm sprinceană
nemulțumiți de cite mat vedem.*

*Dar sîntem noi aici, noi fiii tăi,
ca să păzim comoara ta întreagă.
Noi n-avem alte țeluri, alte căi
decît să fii tu fericită, țară dragă.*

Generația mea

*Multe are încă de făcut
generația mea, generația mea.
Ce e azi, e doar un început:
iată vine zborul mare, munca grea.*

*Adevărurile vremii noi
trebuie în viață așezate —
Toate-acestea le vom face noi
cei născuți din nou în libertate.*

*Vom surpa molozuri de minciuni
și lumină țării îi vom da.
Ca și pleava dusă de furtuni,
vechi fățarnicii vom spulbera.*

*Multe-s încă de făcut — și multe
ne pretinde epoca de-acum;
oamenii așteaptă să asculte
cîntece durabile — duium.*

*Prin furtuna veacului trecînd
nava noastră lunecă pe ape...
Le vom scrie toate rînd pe rînd,
niciun adevăr n-o să ne scape.*

VICTOR FELEA

Clopot de seară

*Peste Aiud
Clopot de seară bate.
Arborii-aud
Șoapte din vechea cetate.*

*Fosta-au pe-aici
Regi și mai mari și mai mici
Peste pământuri și crame.
Vila cu turlă și-un cat
I-a-nlocuit, i-a uitat.*

*Frasinul scutură scame...
Știe-se-apoi,
Horia și Cloșca — legați
Pe aici au fost duși în convoi.
Poate și seara cădea
Și clopotu-acesta bătea
Cum bate acum peste noi.*

*Suie și vin
Grele mașini de pe dealuri.
Strugurii-s roșii de vin,
Oamenii mișună — valuri.*

*Deși azi întâi pășesc
In locul acesta mănos
Frate al lor mă numesc.*

Și frasinul scutură scame.

*Sînt mîndru de vinul spumos
Sînt beat de cîștigul frumos
Cu ei
Sînt stăpîn peste crame!*

AUREL RĂU

Mai aproape de soare

Lui Dorin

*Privind prea mult spre-al stolurilor zbor
Inscris pe orizontul luminat,
Dacă-ndrăgi-vei legănarea lor
Și căile pe care le străbat —*

*Poate că pașii tăi se vor opri
La ușa atelierului în care
Se făuresc în fiecare zi
Albe aripi, cu trudă și răbdare.*

*Aici vin mulți. Adesea sala-i plină,
Vei întâlni întotdeauna însă
Pe un student cu traforaju-n mână
Cu planșa ca o hartă albă-ntinsă;*

*Mai e un altul ocupat de tot,
Vreo doi elevi de-a opta pe cât știi,
Și-un puști cu părul lung, cărămiziu,
Un, al lui Victor Babeș strănepot.*

*Sînt mesele-ncărcate, de pe ele
Odată, ca o singură aripă,
O escadrilă de-aeromodele
Va decola — se pare — într-o clipă.*

*Le-or urmări privirile atente:
Dece aripa dreaptă s-a lăsat?
Dece elicea iar ne face fente?
Dece e fuselajul prea-nclinat?*

*...Din nou răbdare, și din nou mîgală...
Un milimetru-n cinci l-ai împărțit.
Dar iată, vine ziua triumfală
El zboară, zboară, zboară în sfîrșit!*

*Privindu-l, simți aripi crescînd pe umeri
Așa cum n-ai avut nici tu, Icare!
Ai mai făcut un pas în sus, și numeri
Ciți pași au mai rămas pînă la soare.*

*Aceste albe-aripi după croiala
Înaltelor aripi de șoim și-a minții
Peste acest pămînt să-ți poarte fala —
Rod fanteziei și al stăruinții.*

*E bine că-nvățăm ce este zborul,
Că ne putem închipui în visuri
Aripi care străbat ca meteorul
Orice distanță, orișice abisuri.*

*Deci, dacă spre al stolurilor zbor
Privirea-ți nu odată-a-nîrziat,
Dacă-ndrăgi-vei legănarea lor
Și căile pe care le străbat,*

*Desigur pașii tăi se vor opri
La ușa atelierului în care
Se făuresc în fiecare zi
Albe aripi, cu trudă și răbdare.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Amintirile unui soldat“

Sub acest titlu, fostul general nazist
Guderian, și-a publicat impresiile din
timpul celui de al doilea război mondial.

*Mina care cu-n gest
A-mpins pe drumul pieirii
Atîția condamnați, — atîtea divizii,
Mina care a tăiat în amintirea omenirii
Atîtea dureroase incizii,
Mina aceasta de criminal încercat
A prins între degetele ei
Un condei*

„Amintirile unui soldat“!

Ca săgețile cu incendiere străluciri
 Lăsînd pe traectorie a flăcărilor pară
 S-au risipit aceste „amintiri“
 Pe patru vînturi străbătînd prin țară,
 Reînvîind fantoma tristă-n mirajul depărtării
 Și tot ce oamenii ar vrea să dea uitării
 Plecîndu-și îngrozite privirile.

Iată deci „amintirile“ :

...Inaintăm! Am ars un oraș din temelii.
 ...Inaintăm! În fața mamei am schingiuit doi copii.
 Inaintăm! Miros de sînge sublim.
 ...Aici a trebuit să ne oprim.
 Vom porni iar în mai.
 Hitler heil.

Scurtă i-a fost pensiunea în închisoare.
 Bine hrănit cu iluzii și carne
 din nou se răsfață în soare.
 Spinarea generalului e țeapănă din nou,
 Pasul rigid și uscat bate tactul ca un ecou
 Al „glorioaselor defilări“ de demult.
 Cu freza lui Adolf, cu mustața de șoarece
 Făptura-i sinistră și stranie
 S-a-nvîluit iar în manta de campanie...

Oprîți-!l

Întindeți pumnul spre pieptu-i de strigoi,
 Innăbușiți suflările vîltorii ce
 Vrea s-o abată iarăși peste tot ce-i viu!
 Germani,
 oameni ai lumii, pentru voi
 Aceste versuri simple, — agitatorice
 Le scriul

În lumea asta nu un singur drum îi,
 Însă prietenii, aceiași ni-s pe drumurile lumii
 Fiîndcă bătrînul general călău
 Este dușmanul vostru și al meu.

LEONIDA NEAMȚU

Ca bostanul pe apă

Soarele își molcomise căldura și, somnoros, se trăgea la odihnă, după dealul Cucului. Înspre răsărit, albastrul cerului se întuneca mereu; departe, în dosul Virgăiașului, înspre valea Rezului, întunericul căpăta putere.

Satul se învioră. În lungul ulițelor treceau, hurducindu-se, căruțe încărcate cu saci de cartofi, pe care le înghițea, rind pe rind, gura largă a cite unei porți deschise. Șoldanii dădeau de veste cu guiături ascuțite gospodinelor, că nu mai e mult pină la clopotul de vecernie. Dinspre Olt își luară zborul stoluri mari de rațe sălbatice, măcăind răsunător; de prin curți le răspundeau rubedeniile lor pedestre. Talângile cirezii de vaci care se întorcea de la pășune, se amestecau tot mai de aproape cu lătratul răzleț al ciinilor și cu gălăgia copiilor ce se zbenguiau prin ogrăzi și pe uliți.

Oamenii se învirteau mai vioi; spre-nserat nu-i vreme de pierdut: pășaretul și vitele cer de mîncare, iar vaca trebuie s-o aștepți cu apă proaspătă și cu nutreț.

În fața școlii stătea un tinăr îmbrăcat în straie de oraș. Vintul i se-ncurca din cînd în cînd prin părul castaniu dat pe spate și-i flutura cite o şuviță. Dar de asta tinărului nici că-i păsa. În răstimpuri privea către ușa școlii, arătînd astfel că așteaptă pe cineva.

— Vin acuma, dragă colega! — se auzi de pe sală. După citeva clipe ieși, zîmbînd, tovarășul Bunter, cel ce trecea drept cel mai bun profesor al școlii.

— Băga-s-ar dracu în ele de jurnale de clasă... niciodată nu sînt puse la locul lor, întotdeauna eu trebuie să le închid în sertar... Inchipuie-ți că pică cineva de la inspectorat, dimineața de vreme și le găsește în mijlocul mesei...

Pe semne însă că tinărul „colega“ nu manifesta prea mult interes, astfel că și Bunter renunță la subiect.

— Treceam pe la cițiva din copii . . . din clasa dumitale, bine? În felul ăsta faci cunoștință și cu părinții. Ei, dar ai rezolvat cu problema locuinței?

— Da, e în regulă . . . Încotro ne ducem?

— Incoace. Mergem spre ulița din vale. E mai aproape și de locuința dumitale. Bine?

— Bine, să mergem.

O vreme pășiră tăcuți, mergînd alături. Tinărul n-avea chef de vorbă, așa că Bunter tăcea și el. Iși privea tovarășul cu coada ochiului. — Pare băiat de treabă și liniștit... — gîndi el. Ii făcea mare plăcere că inspectorul îl rugase tocmai pe el să-i stea într-ajutor profesorului celui nou, străin de loc și la primii pași în meserie. C-o fi ea universitatea universitate, dar și „teoria fără practică...”

Trecură prin fața clădirii cu ferestre mari a Sfatului.

— Are o sală de ședințe mare și frumoasă, — îi arătă Bunter clădirea. Aici ținem și conferințele de educație politică, pînă o să se termine căminul cultural. Nădăjduiesc, colega, că ai să activezi și dumneata...

Tinărul încuviință, distrat, din cap.

În fața cooperativei le dădu binețe un bătrînel cu figura speriată, chel, îmbrăcat numai pe jumătate țărănește:

— Bună ziua de Dumnezeu, tovarășe profesor... — Bunter îi răspunse de sus, printr-un semn scurt din cap.

— Asta cine-i? — se interesă tinărul.

— Nimic, — făcu Bunter cu un gest disprețuitor — cantorul.

Treceau tocmai pe lîngă o casă cu înfățișare de vilă, zugrăvită în culoarea nisipului.

— Aci stă zgripturoaica aia bătrînă — făcu el un semn din ochi către casă.

— Care zgripturoaică?

— Tanti Mali, de la istorie-geografie. O ține într-una că ea-i titrată. Mare scofală! Parcă la copiii de azi le poți face educația cu titluri vechi de treizeci de ani!... Aaaa, bună ziua, Bartalis-baci!

Bunter învrednicise cu salutul acestă sonor pe un gospodar cu mustați cărunte, dar care se ținea drept de spate.

— Ce mai faci, Bartalis-baci? Nu te-am văzut de-un car de ani... uite, profesorul cel nou... îl cheamă Kovács László, e proaspăt venit de la universitate... — Profesorul cel tinăr strînse mîna noduroasă, aspră a bătrînelului. Nu-și putea închipui cine poate fi cetățeanul acesta neprietenos. Abia c-a dat mîna cu ei și a și luat-o din loc.

— E tatăl inspectorului școlar Bartalis... știi, cel care te-a repartizat pe dumneata aici. Bătrînel e un adevărat secuî încăpățînat... Nu voia să intre în colectivă și din pricina aceasta se codeau și alții. Ziceau că dacă bătrînel Bartalis nu vrea să intre, e semn că nu-i cazul, căci dacă ar fi, l-ar fi convins fecioru-său. A trebuit să iau eu lucrurile în mînă. L-am ceretat de cîteva ori și am stat de vorbă cu el. Peste o săptămînă și-a înaintat cererea. De-atunci, fiu-său îmi este cit se poate de recunoscător, mai ales că el însuși nu-l putuse convinge pe bătrîn... ei, drăcie, dar ce mai prăfărie fac astea! Iuțiră pasul să scape de praful ridicat în urma cirezii ce se întorcea de la pășune.

Pe ulița din vale, în fața unei porți larg deschise stăteau doi băiețași și un bătrîn îmbrăcat în zeghie sură și nădragi de postav. Așteptau să sosească vaca. Bătrînel — cu biciul de piele cu codiriște noduroasă în mînă — trăgea cu urechea zîmbind pe sub mustață, la cele ce vorbeau cei doi voinici.

— Eu așa cred că nu-i om rău. Văzut-ai — n-a șezut pe scaun, ci lângă mine, în bancă. Zimbea de câte ori se uita la mine . . . Dar oare ce-a tot scris în caietelelul acela cu pereții tari? Cînd tovarășul director îl scotea la lecție pe careva, el îndată însemna ceva; și-nsemna și cînd se așezau la loc . . . — lămurea cel mai scund, împingîndu-și pe ceafă pălăria de paie, găurită. Incolo, băiatul purta haine întocmai cu bătrînul. Pînă și bocancii îi erau la fel legați. Li semăna și la chip; ochii cei șăgalnici și gura erau ale bătrînului.

— Asta-i! Ce-o fi scris, — adăogă prietenul său, ce purta nădragi scurți. Căci de zîmbit, zîmbește și *Ciocuș*, cînd dă să-și vîre penița în nas, să vadă de n-are scamă în vîrf, și zîmbește și cînd vine la tată-tău să te pîrască, ori cînd te cheamă în camera pionierilor să-ți spuie-o vorbă-două . . . Fost-a de curînd pe la voi?

— Nu. Da la noi să nici nū vie . . . așa-i, moșule? Că mă ascund de nu mă găsește nici să stea în cap . . .

— Iacă na . . . lasă-te, că mai bine-o fi dacă n-ai să te joci de-a ascunselea . . . — rise moșu-său.

— Să vezi că tot are să vină; și la voi și la noi. A zis că vine. Din pricină că n-am scris de cincisute de ori pedeapsa și am tras-o pe Kanalas Julis de păr . . . se amări cel nălțuț. — Barem de n-ar fi tata acasă, cînd o să vină . . . că de pune mîna pe cureaua de ascuțit briciul . . .

Mărunțelul rise, plin de încredere.

— Pe mine nu mă bate acasă niciodată. Nu-i lasă moșul . . . Așa-i? — se întoarse el către bătrîn. Moșu-său îl amenință, în glumă:

— Lasă, lasă . . . ai să vezi tu, numai să mă înfurii odată . . .

Între timp cel cu nădragi scurți îi făcu semn mărunțelului. Iar acesta îi făcu cu ochiul: las pe mine. Apoi se întoarse către bătrîn:

— Moșule, poate veni și Jánoska diseară, cu noi?

Bătrînul se uită la copilul cu nădragi scurți și priviri rugătoare.

— Îți dă voie de-acasă? Da? Atunci, poți să vii. Dar acolo trebuie să stai liniștit . . . și să iei pe tine nădragi lungi că altminteri te mîncă țînțării. Ian să vedem nițeluș de vaci și apoi putem porni . . . — Bătrînul ar mai fi continuat, dar la cotitură se ivise cireada.

— Uite-o pe-a noastră . . . — luciră ochii mărunțelului. Alaltăieri a cumpărat-o tata, din Miercurea . . . în locul celeilalte, că nu mai dădea lapte. Aia bălțată roșie, o vezi?

— Uite, mă, — se auzi dintr-odată glasul speriat al lui Jánoska. Uite-i că vin!

— *Ciocuș* — chiui odată mărunțelul și o zbughi în curte. Nici Jánoska nu stătu să-și mai ia rămas bun de la bătrîn. Intr-o clipită dispăru după ușa frizeriei din vecini.

— Unde fugi? Măi, Lajos, vine vaca!

În zadar.

Din praful răscolit de cireadă se desprinseră doi bărbați. Pe unul îl știa prea bine bătrînul. E profesorul Bunter, pe care copiii îl porecliseră *Ciocuș*, cu toate că nu-i sașiu, dar citeodată, cînd privește de aproape ceva, îi

Ţug ochii-n cruce. Celălalt e tânăr de tot, abia-i mijeste mustaţa; e de bună seamă profesorul cel nou despre care vorbeau copiii, căci bătrînul nu-l văzuse pînă atunci.

— Bună ziua, Ferenc-baci . . . — i se adresă Bunter.

— Dea Dumnezeu . . . — şi o şi porni către vaca cea nouă, care nu voia de loc să intre pe poartă.

— Ferenc-baci, ți-e acasă feciörul?

— Acasă . . . poftiți înăuntru . . . ho, vită ho . . . nea-nainte, unde mama nevoii ți se năzare . . . Poftiți iute înăuntru, că de dumneavoastră se teme vaca asta . . . așa, ia. Nea-nainte, nea . . .

Cei doi profesori se străduiră să se ferească din cale, să poată intra liniștită, vaca; între timp însă trăgeau cu coada ochiului la Bundás care se zbătea în lanț, lătrînd inebunit de furie. Bunter îi spuse încet însoțitorului său: — E un vechi comunist bătrînul, dar e tare sîciit . . . — Intrară în bucătărie, fără a mai bate la uşă.

— Bună seara — salută Bunter. Nu prea sintem bine veniți la ora asta, nu-i așa?

Demeter Ferenc cel tînăr, tatăl lui Lajcsi, puse de-o parte custura cu care tocmai făcea surcele lingă cuptor și veni să-și întîmpine oaspeții.

— Cum să nu fiți bine veniți! Poftiți mai înăuntru, în odăile . . . — și îi conduse în încăperea cu dușumea curată-lună. Profesorul cel nou nu se arăta prea impresionat de aceste semne de curtenie după care i se părea că se ascunde parcă un fel de supărare. Nu se frămîntă însă prea mult cu toate astea, căci atenția îi fu atrasă de pernele brodate cu măiestrie, de cerga mițoasă și albă ca zăpada, care acoperea patul și de ulcioarele și farfuriile înflorite, agățate pe pereți.

— Poftiți de ședeți. Acuș vin și eu, numai să mă scutur de ciopliturile astea și să chem femeia . . . — le vorbi, din uşă, Demeter cel tînăr. Rămăseră singuri.

Bunter observă cu cît interes privește însoțitorul său interiorul camerei.

— Ei, ce zici? Au gust secuii, ai? Da și să le privești trei ani în șir, e cam mult . . . adică, greu e un an, un an și jumătate — că pe urmă te obișnuiești . . . — se strădui iute Bunter să îndrepte. Iacă, era cît pe ce să se trădeze. Ce-l privești în definitiv pe tînărul ăsta, că el e sătul pînă-n gît de satul ăsta murdar. Văzînd că pe Kovács nici nu l-a făcut măcar să zîmbească cu gluma lui, îl întrebă:

— Ai cerut dumneata să te repartizeze aici, sau ministerul . . .

— Nu, nu am cerut . . . n-am cerut să mă repartizeze aici, — răspunse Kovács.

— Da unde? — se aplecă Bunter, curios, către el.

— E o poveste lungă . . . — Kovács făcu un gest evaziv. Cum să-i poată spune acum, la repezeală, tot ce i se întîmplase în săptămîna din urmă. Crezuse că în calitate de fruntaș al anului său va fi repartizat acolo unde ceruse, unde ar fi dorit . . . Nu, nu la universitate, dar ceruse să fie numit undeva la oraș. Era clujan și pînă la vîrsta studenției nu prea părăsise orașul, douăzecișidoi de ani: îi petrecuse aproape tot timpul acolo, în cartierul lui muncitoresc . . . Acolo i-ar fi plăcut să ajungă, căci îi știe

bine pe oamenii, pe copiii de acolo . . . S-ar fi dus bucuros și la Arad, la Timișoara ori la Oradea . . . Dar a venit numirea de la minister: Regiunea Autonomă Maghiară. Bun, — gândise — nici Tirgu-Mureș nu-i de lepădat. La inspectoratul școlar regional i-au vîrit sub nas hîrtia: raionul Ciuc. Iar la Miercurea, inspectorul raional îi spusese dînd din umeri: — N-am catedră vacantă în oraș. Trebuie să te trimit, cel puțin pentru un an, la țară . . . Singerei.

Kovács nici nu băgase de seamă că gîndurile i-au fugit departe. Aruncă o privire însoțitorului său. Acesta îl privea, așteptînd răspunsul.

— Cum am ajuns aici? Știi ce? Îți istorisesc în drum spre casă.

— Eu m-am obișnuit acum de-a binelea; atîta numai, că oamenii sînt neprietenosi și nu prea comunicativi . . . Incolo, știi cît trebuie să te zbați pînă să obții ceva? Măcar considerațiunea și aprecierea . . . Uite, eu nu sînt profesor de meserie, am studiat dreptul, dar aș vrea să-l văd pe profesorul acela — ori cite examene și specialități o avea — care impune mai multă disciplină și la care copiii învață mai bine . . .

Trebuie să se întrerupă. Veneau ai casei.

— Poftiți, tovarășe profesor, iar aveți necazuri cu copilul? — întrebă gospodarul cu jumătate gură. Intră și femeia.

— Îi dau eu, derbedelui . . .

— Nu, nu pentru asta am venit, — îi asigură Bunter. Lajcsi va avea un nou diriginte — și făcu un gest către însoțitorul său — pe tovarășul profesor Kovács László. A terminat acum universitatea și corpul profesoral a hotărît să preia clasa mea . . .

Kovács zîmbi. De ce face pe modestul? Nici vorbă de hotărîrea corpului profesoral. Bunter însuși îi oferise clasa lui. — E o clasă disciplinată, bună, — spusese el — eu o iau de la început cu a cincea, lasă — am mai multă experiență. De ce să-ți începi cariera cu îmblînzitul. . . Lui Kovács îi făcuse plăcere această atenție, cu toate că nu s-ar fi dat înapoi nici de la „îmblînzit“.

— Dar unde-i copilul? — se interesă Bunter.

— Lajcsi? — roti femeia privirile. Mai adineaori era în fața porții cu bătrînul. . . O fi cu el în grajd; ori la fîntînă. Îl chem. — Lajcsi, măi! Pe unde ești?

Nu răspunse nimeni.

— Nu știi încotro s-o fi dus . . . — se întoarse femeia.

— Așteaptă, că acuș aflu eu, — sări gospodarul de pe scaun. — Trebuie să fie un om iute la mînie, — gîndi Kovács. De-afară se auzi glasul lui Demeter Ferenc cel tînăr.

— Tată! Unde-i Lajcsi?

— În loc bun. Ce dumnezeu vreau să mai scornească iară despre el?

Kovács era uimit din vale-afară. Bunter se simțea și el, stînjinit; se ridică.

— Cred că am putea pleca . . . De-acum are să vă găsească și singur tovarășul profesor. Trebuie să ne mai ducem și pînă la Vándori, în vecini . . .

Femeia nu-i reținu cu un cuvîntel măcar. De cum ieșiră în curte, Bundás începu din nou să latre sălbatic.

— Marsă, fi-ți-ar . . . — Și Demeter cel tînăr se aplecă după un lemn să alunge cîinele în chichineața lui. Animalul se sperie: știa bine ce urmează, dar se invirtea în jurul căsuței, ca nebunul, scheunînd și sfîrși prin a-și răsuci lanțul în jurul dudului tînăr dinaintea căsuței, că nu se mai putea mișca de loc.

— Ce dumnezeu! — făcu, uimit, gospodarul. De ce nu intră odată? — Apoi, spre marea uimire a celor doi profesori, strigă: — Lajos! Indată să te văd ieșit de-acolo!

Acum se vedeau de-a binelea — ieșite din cușcă — două picioare virite în nădragi de postav.

— Lajcsi! Stai tu, fire-ai . . . Și o porni către cotelul cîinelui. Dar rămase pironit locului. Bundás rînjea colții la el, mirînd și cu blana zburlită.

— Lasă, Feri . . . lasă . . . îl îmbuna nevastă-sa, apoi se întoarse către cei doi profesori care priveau mirați. Căteaua a fătat abia de zece zile . . . De-aia e așa nebună. Nu lasă pe nimeni să se apropie de ea afară de copil.

Cîteva clipe tăcură toți. Kovács se uita la Bundás care holba ochii gata de luptă, la bărbatul neputincios și infuriat, la femeia care nu mai știa ce să facă, la însoțitorul său contrariat, la bătrîn care zîmbea, răutăcios, din grajd — și, dintr-odată se trezi rizînd.

Pe femeie o pufni de-asemenea risul. Bărbatul? Bărbatul mai stătu o bucată de vreme, minios, apoi se întoarse și porni către oaspeți. Zîmbea. Se uită la Bunter, apoi, — neputincios — făcu un semn către cușcă:

— Poftim, domnule profesor . . .

Dar profesorul își luă, grăbit și rușinat, rămas bun. Ieșiră pe poartă și Kovács se îndreptă fără să vrea către casa vecină, pe care scria cu litere mari, deasupra ușii:

VANDORI ANTAL, FRIZ- ERIE

Bunter însă îi spuse încet: — Lasă, colegă, s-a făcut cam tîrziu.

După una din ferestrele frizeriei, îmbrăcat cu pantalonii lungi, rupți, ai lui taică-său, Jánoska îi pîndea tremurînd tot dacă vin sau nu. Se pregătea, îngrozit, s-o întîndă, dar apoi respiră ușurat: văzu că Bunter spune ceva și cei doi profesori fac calea întoarsă.

Mergeau acum tăcuți înapoi, în direcția școlii. Mai auziră vocea lui Ferenc-baci:

— Poți ieși, Lajos. Scoate cîrligele și cheamă-ți prietenul, că se întunecă și acuși umblă pește!

— Auzi? Și-apoi să mai poți lucra! — izbucni Bunter.

— Cum așa? — îl privi Kovács.

— Demeter bătrînul . . . el sălbăticește copilul, el îl încurajează.

— Nu înțeleg pentru ce ar face-o.

— Pentru ce? Pentru că nu-s dispus să mă pun în slujba ideilor lui excentrice și ale tuturor capriciilor. Auzi dumneata, a vrut să intre în colectiv dar numai cu condiția că se va înființa o pescărie și că el are să se ocupe de ea. Pescărie! Toate bune, și în Uniunea Sovietică, multe colhozuri au pescărie, — m-am gândit eu — de ce să nu fie și aici una? Dar partidul n-a fost de părere. Și-apoi nici membrii colectivului nu se prea îndemneau. Ei, dar bătrînul mi-a cerut să încerc să fac presiuni asupra adunării generale, să mă împotrivesc partidului; ... apoi, dragul meu, eu nu văd ce rost ar avea asta. De-atunci bătrînul încearcă mereu să-mi bage bețe-n roate. Ai putut vedea și astăzi . . . chestia asta cu cușca ciinelui de bună seamă că numai de el a putut fi scornită . . .

Tăcu. Aștepta să-l audă pe Kovács aprobîndu-l, sau să-l vadă măcar incuviințînd din cap. Dar Kovács tăcea. Iși reproșa aproape, că nu-i poate da dreptate întrîu tîtul colegului său, că nu-l poate condamna pe Demeter-baci. Cu toate că bătrînul și-o fi avînd și el partea lui de vină . . .

Dar de ce nu vorbește? Pe Bunter îl supăra tăcerea tînărului, cum îl supărase și faptul că adineaori, în curtea lui Demeter, Kovács, tocmai Kovács risese cel dintîi.

— Ei, — vorbi în sfîrșit Kovács — uite aici stau. Știi ce? Intră o clipă la mine . . . să mai vorbim de școală, de sat. Dacă te interesează, îți istorisesc cu plăcere cum am ajuns aici . . .

Rămaseră împreună pînă seara tîrziu. După ce Bunter plecă, Kovács se așeză la masă, să le scrie celor de-acasă, la Cluj.

„ . . . copiii sînt drăguți, dar oamenii sînt tare neprietenoși. Necazul cel mai mare este că nu știu în ce fel să mă apropiu de ei . . . ști-am că așa are să fie. Nu-i pentru mine satul. Așa, străin de părinți, e foarte greu să lucrezi . . . ”

*

Clasa era din cale-afară de agitată. Tovarășul profesor Bunter anunțase din ajun, că nu vor mai face zoologia cu dînsul, ci cu noul profesor, cu noul diriginte al clasei. Iar asta ar fi să fie cea dintîi oră cu el. Mare parte dintre copii învățau, aplecați peste manual; numai cîțiva din ei nu buchiseau lecția, ci ascultau cu ochii sclipitori istorisirea lui Lajcsi și a lui Jánoska despre felul cum bătrînul reușise să prindă crapul cu pricina, care cîntărea trei kilograme . . .

— . . . ni se făcuse somn de ni se lipeau ochii. Voiam tocmai să-i zic bunicului să plecăm acasă că doar și lui Jánoska i se făcuse de dormit; or fi de-ajuns pe azi mrenele cele două — cînd odată numai ce-l aud pe moșu: „ssst, tăceți! care-o mai scoate o vorbuliță, îl altoiesc.“ Și se uita țintă în apă. Ne-am uitat și noi, dar n-am văzut nimica. Sfoara se mișca nițeluș, dar ne-am gândit că o bate vîntul. De-odată, ceva smucește una bună de sfoară și începe s-o tragă și s-o poarte-ncolo, în smucituri. Bunicul a strigat odată: te-am prins, fir-ar mama ta să fie, al meu ești! Intr-o clipită am fost în picioare, cu Jánoska. Știam că trebuie să fie lucru mare la mijloc dacă suduie moșu. Și moșu trăgea, trăgea . . .

Pescarii cei infierbîntați au băgat de seamă de-odată, că în jurul lor clasa întreagă stă în picioare, numai ei singuri șed, iar de lângă catedră îi privește țintă profesorul cel nou. Ca arși au sărit în picioare și-acum așteptau să vadă ce-o să li se întîmple. Jánoska închisese și ochii. I se părea că aude glasul lui Bunter „ . . . ai să scrii de cincisute de ori: *Cînd tovarășul profesor intră în clasă, toți elevii, fără excepție, trebuie să se ridice . . .*”

Dar nu s-a întîmplat nimic. Profesorul a zîmbit, apoi le-a făcut semn să se așeze. A completat jurnalul de clasă, apoi și-a scos carnetul. Il răsfoia. Era o liniște în care ai fi putut auzi și biziitul de țîntar.

— Antal Sándor.

Se ridică un băiețel blond și pistruiat.

— Tovarășe profesor, Antal Sándor este prezent . . . — spuse el dintr-o răsufare. În timpul asta stătea țeapăn ca o stană de piatră.

— Tu ești?

— Da, eu.

— Atunci, de ce vorbești — de tine însuți — la persoana a treia?

— Tovarășe profesor, așa am învățat că trebuie să ne prezentăm.

— Da? . . . Bine . . . dacă așa ai învățat. Dar mie să nu-mi mai spuneți toată poliloghia asta lungă, cînd vă chem. Stai mai comod; măi . . .

— Tovarășe profesor, stau în poziția de dreți.

Pe Kovács îl pufni risul.

— Nu mai spune?! Știi ce? Nu sta în poziția de dreți. Stai așa . . . obișnuit . . . așa. Ei, poți să te așezi . . . Balázs Béla.

— Tovarășe profesor, Balázs Bé . . .

— Bine, bine, v-am mai spus să nu vă mai prezentați așa. Bojtorján Vilmos.

Îi chemă pe rînd pe toți, apoi închise carnetul. Se ridică și începu să se plimbe printre bănci. Copiii se uitau contrariați unul la altul. Ce-i asta, nu ne întrebă lecția? Dar nu avură răgaz să-și bată capul multă vreme.

— Vă place zoologia?

— Da . . . — răsună răspunsul în cor.

— Bun. Și de ce vă place? Cine poate să-mi spună?

Tăcere adîncă.

— Ei, cum? Așa de-odată nu-i mai place nimănui? Să vedem, Kanalas Juliska, ție de ce îți place? Iar de nu-ți place, poți să recunoști, fără frică.

Se ridică o fetiță cu cozile și ochii negri care priveau înspăimîntați la profesor. Tăcea. Kovács o mîngie pe obraz.

— Spune frumos, Juliska, îți place zoologia?

— Da.

— Ei, de ce?

Fetița aruncă o privire plină de implorare în jurul ei, dar ajutor nu venea de nicăieri: privirea ei întilnea pretutindeni ochi speriați și căutături confuze. O podidiră lacrimile.

— Tovarășe profesor, vă rog frumos . . . pentru astăzi nu am avut lecția asta . . .

De ici, de colo, incuviințau voci timide.

— Nu, nu. Pentru azi am avut altceva... — De-odată se sculă un băiețandru cu cîrlionți castanii și cu pieptar negru:

— Tovarășe profesor, vă rog, eu sînt Zoltán Vince, elevul de serviciu, vă raportează că pentru astăzi am avut lecția despre *hirudo officinalis*, lipitoarea. Ce-ați întrebat dumneavoastră, nu s-a învățat încă.

Kovács rămase stupefiat. Ce i-a apucat pe copiii ăștia? Se uită, pe rînd, la toți. Ședeau în bănci, confuzi, cu minile la spate, așteptînd să vadă ce se va întîmpla. Un băiețuș cu zeghie de postav îl privea, din banca întîia, clipînd speriat. Ia te uită, — păi pe ăsta-l cunoaște: e Demeter Lajcsi. Amintindu-și de vizită, pe Kovács îl pufni risul. Încordarea slăbi puțin: pe ici, pe colo, cite un copil zimbea.

— Hai, fie! Să vorbim de lecție. Cine știe să mi-o spună?

Toți ridicară degetele.

— Demeter Lajos — îl chemă el pe cunoscutul său.

Lajcsi se ridică.

— *Hirudo officinalis*, lipitoarea, trăiește în mocirle... Și, spre stupefacția lui Kovács, copilul recită fără pic de ezitare un șir de împrejurări de viață și de caracteristici ale lipitoarei. Cînd să-ajungă la hrană, Kovács îi făcu semn să înceteze.

— Bine, Lajcsi. Ei, Kanalas Juliska, ai putea să-mi spui cu ce se hrănește.

Juliska isprăvisese tocmai de plîns, cînd această nouă întrebare se abătuse asupra ei. Îl privi îngrozită pe profesor. Tăcea.

— Ei, — o încurajă Kovács — să te ajut?

— Tovarășe profesor vă rog, pot să spun mai departe?

— Ce?

— Lecția. De acolo, de unde a isprăvit Demeter.

— Bine, spune mai departe — răspunse profesorul uimit, căci doar tocmai asta-i ceruse și el.

— *Hirudo officinalis*, lipitoarea, se hrănește cu... — și Juliska recită lecția mai departe, tot atît de curgător și amănunțit cum făcuse adineori Lajcsi. Lui Kovács îi dădu ceva prin gînd.

— Așteaptă o clipă. Se duse la masă, luă manualul și-l deschise la lecție.

— Continuă.

Fetița recita lecția cuvînt cu cuvînt, literă de literă, pînă la sfîrșit. Kovács nu mai știa dacă trebuie să ridice ori să-i fie necaz.

— Bine, văd că ați învățat, cu toate că nu e nevoie să știți cuvînt cu cuvînt tot ce scrie în carte. Bine, Juliska. Ai răspuns bine. Doar să ne mai spui dacă ai văzut vreodată... o *hirudo officinalis* de asta?!

— Nu — răspunse fetița fără să se gîndească.

— Cine a văzut?

Liniste. Nimeni.

— N-ați intrat niciodată desculți în vreo mlaștină, din aceea cu nămol?

- Da... nuuu... — se auzi răspunsul în cor.
- Ei, v-ar plăce să stați desculți într-o mlaștină?
- Nuuu — răspunse clasa într-un glas.
- Apoi de ce nu?

Toți ridicară degetele, să spună.

- Să te auzim, Juliska, ție de ce nu ți-ar plăcea?

— Mi-e frică.

— De ce?

— De mlaștină. E numai nămol pe fund și se involbură întruna, când pășești prin el și pînă să bagi de seamă, ți-s pline picioarele de lipitori...

— Ce-s alea, lipitori?

— Nimeni nu mai ridică degetele. Kovács se uită la Lajcsi. Acesta îi răspunse printr-o privire plină de curaj și seninătate, deși se vedea limpede că nici el nu știe. Kovács îi făcu cu ochiul.

— Ei, Lajcsi, poate știi totuși...

Copilul se ridică înmărmurit. Ce să spună? Lipitoarea-i lipitoare. Se uită, neputincios, la Kovács. Acesta îi arătă planșa din carte. Tii, nu cumva?! Lajcsi o recunoscuse pe dată; rîma aia din planșă nu-i hirudo officinalis — e lipitoare. Ia te uită! Cine-ar fi crezut! Și ici-colo, ochii copiilor începură a luci. Vándori Joska ridică și degetele, în semn că el știe totul, dar Lajcsi nu se lăsă mai prejos.

— Știu, știu... aia-i lipitoare... numai că domnii îi zic: hirudo officinalis!

Clopoțelul începu să zbirniie.

*

— Care este scopul nostru pe pămînt?

Lajcsi pîndea cu ochi mari la fereastra lui Kanalas Juliska. Venise incoace, să rezolve împreună cu Julis tema de aritmetică; aruncă o privire pe fereastră și iată, vede că în jurul mesei șed trei: Julcsi, Vándori Jánoska și Boris-neni, bunica lui Julcsi. Boris-neni ține în mînă o carte, din care pune întrebări. Acum răspunde tocmai Julcsi.

— Scopul nostru pe pămînt este... este...

— Unu: — și bătrîna ridică degetul cel mare, cu noduri la toate incheieturile, — să-l cunoaștem pe Dumnezeu...

— Da, să-l cunoaștem...

— Doi: — se avîntă în sus și arătorul — să-l iubim.

— Să-l iubim...

— Trei: — se ridică și mijlociul — să-l slujim...

— Să-l slujim...

— Și prin aceasta să ne mîntuim, adică să ajungem la rai.

— Și prin aceasta să ne minuiim...

— Mîntuim, tu, nu minuiim.

— ...da, adică să intrăm în rai.

— Să ajungem.

— Asa, da! Să ajungem. Bunică dragă, da mai întrebă-l și pe Jánoska, ia uite la el cum șade și țace.

— Cum să nu, ... eu știu. Țin minte cum a spus domnul părinte, — și ochii îi luciră ștregărește: — Nii aici, ce am eu! și scoase din buzunar un măr frumos, roșu. — Totdeauna cînd plec de la ora de religie, trec pe din dos, prin grădină; iar lui domnul părinte încă îi pare bine de asta, zice că așa cel puțin n-o să mă vadă domnul profesor. Da măcar știu că-mi umplu sînul cămășii și buzunarele cu mere... așa-i că-i frumos? — Lui Julcsi îi plăcea tare, dar-bătrîna îl amenință, scandalizată:

— Măi, măi, e păcat. Să furi de la popă!... — și-și făcu cruce.

— Lasă, bunică dragă, că nu-i păcat; toți se încarcă cu mere. Băieții toți merg prin dos, prin grădină, pe ascuns, să nu-i vadă și cînd trec, scutură întotdeauna pomii. După oră, cînd se întorc acasă, trebuie numai să le adune de pe jos... — Apoi se întoarse către Jánoska, ocupat să-și frece, mîndru, mărul de surtucul soios: — nu mi-l dai mie?

— Ba da. Ție ți l-am adus.

— Doamne, doamne... — și bătrînei îi dădură lacrimile — tinerii ăștia de astăzi!...

Lajcsi asculta, încordat, la fereastră. Toate astea sînt lucruri de care el nici habar n-avusese pînă acum. El nu merge la ora de religie, — ce-i drept, nici cei de-acasă nu-i spusese să se ducă. Îi plăcea mai bine să meargă la pescuit, cu moșu-său.

— Asta încă-i nimica, — se lăuda Jánoska. — Intr-o zi, nu demult, săream tocmai pîrleazul cînd numai ce-l văd pe *Ciocuș* stînd de vorbă-n drum cu cineva. Ce să mă fac? Noroc că nu mă văzuse încă, așa că mi-am dat frumușel drumul înapoi și m-am întins pe burtă, lîngă gard. Am așteptat ce-am așteptat, dar *Ciocuș* nu se da plecat. Atunci am pornit-o, tîriș pe burtă, pe lîngă gard, așa cum se tîra în film Matrozov către cazemata nemțească. Am ajuns la celălalt capăt al gardului și l-am trecut pe-acolo. E drept că mi s-au rupt vreo doi bumbi, dar mama nu s-a supărat; zicea că toate-s bune dacă *Ciocuș* n-a băgat de seamă... că ar fi fost necaz mare de mă vedea...

— Pot să intru?

Se întoarseră, speriați, către fereastră. Acolo se zărea pălăria de paie a prietenului lor Lajcsi. Boris-neni pâlise de spaimă.

— Cine-i, vai, cine-i?

— Lajcsi, Demeter Lajcsi, n-ai nici o grijă, bunică!... — o liniști Juliska. — Vino înăuntru, Lajcsi, poți veni fără frică...

Pînă să intre, Boris-neni ascunsese la repezeală catehismul cel soios în puiul mesei.

— Bună seara, Boris-neni... Julcsi... Jánoska... primiți-mă și pe mine...

— La ce să te primim, mă!?

— La asta... la ora asta de religie.

— Ce fel de oră de religie? — se prefăcu a nu ști nimica bătrîna. — Aici nu-i nici un fel de oră de religie, măi.

Lajcsi își privi prietenii. Cei doi tăceau, incurcați.

— Jánoska... nu mă primiți? Vezi tu, eu l-am rugat pe moșu să te ia și pe tine la pescuit... și peștele ți l-a dat ție...

Jánoska tăcu, tăcu ce tăcu, apoi se întoarse către bătrână:

— Boris-neni... să-l primim și pe Lajcsi. Nici pe el nu-l poate suferi Ciocuș... da nici Lajcs pe el... nu te teme, n-are să spuie...

— Nu, n-am să spun, Boris-neni... primiți-mă și pe mine... n-am să spui nimănu, zău lui Dumnezeu.

— Să-l primim, bunică dragă... — se ruga și Juliska.

— Bătrîna rămase pe gânduri... E drept, de ce nu i-ar de voie și lui Demeter Lajcsi să învețe religia? Cu cît e el mai rău decît celelalte oite ale domnului? Pentru că acasă, toată familia lor e fără Dumnezeu? Și-apoi ce — tot satul știe că-s oameni de treabă altminteri. Atîta că n-au să se mintuiască, adică n-au să ajungă în rai, săracii. Dar copilul... ar fi păcat de el...

— Hai, fie. Dar să nu spui nimănu, că-i faci numai necazuri lui tată-tău — și scoase iarăși la iveală catehismul.

— S-o luăm de la început... — își umezi degetul pe limbă și începu să răsfoiască.

— Ei, Jánoska, ia să te văd; care este scopul nostru pe pămînt?

În seara aceea Lajcsi se întoarse tîrziu acasă. Îl întrebă unde a fost și el le spuse: la Julcsi, la învățat. Răspunsul fu socotit îndestulător. Mai tîrziu au băgat însă de seamă, că copilul e foarte preocupat. Era distrat și nu se bucura nici de laptele bătut, cu toate că era mîncarea care-i plăcea mai mult.

— Ce-i cu tine, mări? — începu să-l descoase taică-său.

— Nu-i nimica... ăăă... lecția de aritmetică...

— N-ați făcut-o?

— Ba da... adică n-am știut, dar miine mergem la doamna învățătoare Eszti... Unde-i moșu?

— Unde ți-e capul? Doar ți-a spus, înainte de a pleca, să te grăbești că se duce la Olt! N-ai venit și a plecat singur.

— A plecat? — Copilul sorbea distrat, din laptele bătut.

— A plecat, dar n-are-a-face, măcar ai să te culci mai iute, că destul ai umblat noaptea, în ultima vreme...

Nu putea nici cum să adoarmă. Auzise lucruri ciudate în seara aceasta. Care este scopul nostru pe pămînt?... oare toată lumea este pentru scopul acesta? Atunci de ce nu-i învață la școală? Măcar tovarășul Kovács ar putea să le spună... oare și scopul lui pe pămînt este la fel cum scrie în cartea lui Boris-neni? Dar moșu? El nu merge niciodată la biserică... Și nici părinții lui. Atunci scopul lor care este?

Bătrînul veni acasă tîrziu, cam către miezul nopții, curăță peștii și-i sără și-acum se străduia să treacă tiptil, în virful degetelor prin oadaia lor, să nu-i trezească. Voia tocmai să apese pe clanță, cînd de-odată vede că nepotul se ridică în capul oaselor, în pat:

— Moșule... dumneata ce scop ai pe pămînt?

*

Treceau zilele una după alta și singerenii umplură cu dovleci acoperișurile cotețelor de găini și virful stivelor de lemne. Bătrîni preziceau

toamnă lungă și frumoasă. E drept, diminețile, bruma acoperea totul, dar era destul să zîmbească odată soarele și bruma se făcea nevăzută, încît cine n-o văzuse nici n-ar fi crezut că a fost. Petele gălbui-ruginii răzlețite pe Harghita acoperiră încet felii întregi, pînă ajunseră la marginea brădetului...

Kovács László intră grăbit pe poarta școlii. În după amiaza aceea voia să facă o excursie cu clasa lui, afară, pe malul Oltului. Vreo cincisprezece-douăzeci dintre copii stăteau adunați în curte, dar erau tare supărați.

— Unde sînt ceilalți? — întrebă Kovács.

— Au plecat... tovarășul profesor Bunter le-a spus internilor să plece.

— De ce? — se miră Kovács.

— A spus că dumneavoastră veți avea de lucru după masă și nu mai mergem la plimbare...

— Ia te uită... Kovács porni, contrariat, spre cancelarie. Ce dracu o fi?

— Tovarășe profesor... să mai așteptăm?

— Da da! Așteptați. Mă-ntorc îndată... — Bunter îl primii cu o figură compătimitoare.

— N-avem încotro, colega, — și deschise larg, brațele — trebuie să amîi excursia. După masă la patru ne ducem la Sfat. Trebuie să le dăm o mină de ajutor...

— Ce fel de ajutor?

— Asta mă-ntreb și eu... — mormăi tanti Mali, profesoara de istorie. Iși ceruse mutarea din Miercurea, cu doi ani în urmă, cînd fiul ei fusese numit contabil la fabrica de cherestea de aici. — Să liniem, ai? Pentru asta ne cheamă, ăsta-i ajutorul?

— Da de unde, — o luă de sus Bunter, apoi adăogă, explicativ: — Sfatul popular trebuie să întocmească situațiile despre cote și planul de însămințări de toamnă...

— Da?! Și pentru asta să mă las de cursuri? — îl întrerupse Kovács și, deschizînd ușa, strigă: — Vándori Jancsi! Vino încoace... Dă o fugă pînă la internat și cheamă-i pe ceilalți. Peste zece minute plecăm la Olt.

— Dar, colega...

— Lasă, tovarășe Bunter, nu te mai osteni. Sînt foarte dispus să țin conferințe la sfat; ai văzut că mi-am luat angajamentul fără să crînesc. Mă ocup bucuros și de analfabeți... dar mă vei ierta, nu? — dacă pentru mine au mai multă importanță cursurile și copiii, decît copiatul sau liniatul.

— Cum crezi, răspunse Bunter rece, — de cum sosește Eszti și cu tovarășul director, noi plecăm. În tot cazul, eu ți-am comunicat...

— Iar eu am luat act... — și-și aruncă pardesiul pe umeri. — Am și plecat. La revedere.

Bunter îl urmări cu privirea, în aparență calm. Vasăzică pînă aici am ajuns; ia te uită ce prefăcătorie... cît de blînd și liniștit părea... Avusese el totuși dreptate; bine simțise că de el a rîs Kovács atunci cînd Demeter Lajcsi se ascunsese în cușca ciinelui... Și-apoi la cursuri... aproape toate le face tocmai pe dos de cum le făcuse el. Ce-o fi vrînd ăsta? Vrea să facă dovadă că este un profesor mai bun? Ori vrea și mai mult poate? Dar de ce? De ce? Bunter se frămînta tăcut; nu scotea nici o

vorbă. Tanti Mali asta e fericită cind se poate lega de el. Data trecută, de pildă, el făcuse observația că la Kovács nu mai e disciplină pe care o ținea el... Intr-o clipită, bătrina îi și dăduse replica: — De ce? Crezi că jocul dumitale de-a soldații e disciplină? Nu, lasă, mai bine să tacă. De ce să mai discute? E sătul, e sătul de satul ăsta noroios, de școală, de plozi și de tanti Mali... E vremea să vorbească cu inspectorul școlar, că doar îi sunt prieteni pe jumătate... Poate l-ar lua la inspectorat... sau, tot una, oriunde, numai să scape de școala asta...

Nu peste mult sosi Eszti. La școala pedagogică fusese o matematiciană excelentă și din pricina aceasta o repartizaseră la ciclul doi, de cum absolvise și-i dăduseră catedra de matematică. Funcționează de doi ani acum. Curînd, după ea, sosi și directorul, adevărat „dascăl“ cu păr cărunt și cu ochelari. Avea un respect aproape superstițios pentru Bunter, sau, mai degrabă, se temea de el. Îl lua drept un om extrem de dotat și foarte bine pregătit din punct de vedere politic; asculta impresionat ori de câte ori Bunter scăpa, făcînd pe modestul, cite ceva despre spusele „tovarășului de la partid“ cu care discutase în vară, la Tirgu-Mureș, problemele învățămîntului...

— Ce e? Ce mai așteptăm? — întrebă tanti Mali după un răstimp.

— Kovács? — privi directorul, întrebător, la Bunter.

— Nu vine. Are de făcut o plimbare urgentă pe malul Oltului.

— Ce te legi iar?... Cum naiba ai să-i înveți zoologia pe copii, dacă nu-i faci să observe și în natură tot ce-au învățat? — îl puse la punct tanti Mali.

— Rezultatul vorbește, — încercă Bunter să-și păstreze calmul, plin de superioritate.

— Copiii îl iubesc pe Kovács... — observă Eszti.

— Da... și, văd că îl simpatizează și adulții... — zîmbi, cinic, Bunter. — Dealtfel mă mir că vă lăsați legați la ochi de demagogia asta didactică...

— De ce? — Eszti era de-a binelea furioasă. Ce tot faci la apropouri lipsite de bun simț? Și apoi metoda intuitivă e demagogie pentru dumneata?

— Ei, vă rog, lăsați asta... nu mai discutați. Mai bine să mergem. Cu cît ne ducem mai de vreme, cu atîta terminăm mai iute!

Asta avut efect. Își luară catrafusele și plecară.

*

Demeter Ferenc bătrînul își făcea obișnuita plimbare „profesională“. Mergea în sus pe Olt, pînă la Sîntimbru și păzea să nu se pustiască peștele. Bătrînul era paznic de pescuit: el era „funcționarul“ familiei. Cele două pogoane de pămînt pe care le-a avut i le dăduse feciorului: cînd s-a însurat, iar el a intrat paznic de apă. Își iubea „meseria“. Pescuia în Olt de mic copil; în tot ciclul de jos nu fusese pescar clandestin mai mare ca el. Apoi a venit războiul: tocmai prin douăzecișunu se întoarse din prizonierat. S-a dus zile la fabrica de zahăr din Bod și acolo s-a și însurat. S-a aflat însă că se înrolase în armata roșie din Rusia. L-au dat afară.

Pribegeise dintr-un oraş în altul, dar nu se putuse statornici nicăieri. Pină la urmă ajunsese din nou acasă, în Singerei. Nu peste mult i s-a îmbolnăvit femeia. O mîncase pribegia. A murit. El a rămas, cu feciorul orfan, pe cele două pogoane moştenite de la tatăl său. Se canonea rău de tot. Serile însă şi mai ales duminicile, cînd alţii se duceau la circiumă, el obişnuia să meargă la Olt, la pescuit. Doar aşa, pe ascuns, că bani de permis de unde?

Ostenise de plimbarea cea lungă. — Nu mai e mult pină acasă, — gîndi mulţumit şi se așeză pe mal, într-un cot al riului. Fața apei era netedă ca oglînda. Cîteva frunze de salcie, galbene şi încovoiate, pluteau încet şi solemn pe apă. Dincolo de cot, o salcie bătrînă şi scorburoasă își privea, de pe mal, coroana îngălbenită în oglînda apei. În jurul salciei, făceau cerc cîteva tufişuri galbene-verzui, bălțate pe ici pe colo cu rugină. Bătrînul ședea și se uita la ele. Măcîind în surdină, trei rațe sălbatice coborîră pe apă cu bătaie puternice de aripi. Ferenc-baci nu se clinti, să nu le sperie. Parcă auzise, de departe, voci de copii. ... Peste puțin, zări copiii care se apropiau venind pe lîngă riul șerpuitor, cu profesorul cel nou. Kovács — îl recunoscuse el — de treabă om! Ii plac copiii și la un profesor ăsta-i lucrul de căpetenie...

Rațele își luară zborul. Grupul era la vreo sută de pași. Ferenc-baci auzea limpede vocea nepotului:

— Tovarășe profesor... să mai mergem o leacă, numa' pină-aici, de unde au zburat rațele... acolo-i cotul cel mare; acolo a prins moșu peștele cel de trei kilograme.

Ca la patruzeci-cincizeci de pași de salcia cea găunoasă, s-au așezat. Ferenc-baci îi asculta cu plăcere. Era vorba de pești, de peștii de apă dulce, dar mai ales de aceia care trăiesc și-n apa Oitului.

— Măi Lajcsi — se întoarse Kovács către nepotul lui Ferenc-baci — ce bine era dacă-l rugam pe bunicul tău să vină și el cu noi... ar fi putut să ne spună multe despre pești, poate ne-ar fi prins unul și am fi putut studia funcția bronchiilor la un pește viu... Ei, acum e tot una, dar data viitoare îl rugăm, bine?

— Daai! Tii ce bine! — se bucurau copiii.

Ferenc-baci nu se mai putu răbda... Mare păcat că nu și-a luat cîrligele... ei, tot atîta-i acum. Se ridică și ieși de după tufa de răchită:

— Uite, moșu! — strigă Lajcsi bucuros. Aicea-s cîrligele?

— Nu-s... Ci stai măi, că mă dărîmi de pe picioare... Bună ziua, tovarășe profesor, vād că ați scos tineretul...

— Bună ziua, Ferenc-baci. Tocmai te pomeneam. Vorbeam de pești, nu vrei să mă ajuți puțin?

— Bucuros, dacă pot.

— Știucă! — strigă unul din copii, arătînd cu mîna către apă. Într-adevăr, aproape de mal, apăruse la suprafață un pește ca de două palme. Copiii îl priveau cu ochi strălucitori, dar de-odată Lajcsi glăsui:

— Aia nu-i știucă, măi!... e clean. Așa-i, moșule?

— Așa, așa. N-ați văzut încă știucă?

Nu prea văzuseră.

— Ei, atunci veniți după mine, dar în virtul picioarelor, să nu faceți zgomot... Se trase după o tufă și le făcu semn copiilor că pot veni. Când ajunseră toți lângă el, scotoci în traistă și scoase un pumn de firimituri. Ridică degetul: — Acuma să vă uitați! — Presără firimiturile pe apă și se retrase între copii.

În jurul firimiturilor răspindite pe fața apei, roia sumedenie de peștișori mărunți. Copiii priveau, fericiți și interesați. Dar de-odată... li se tăie și respirația. O fulgerare, sub apă, apoi un pleoscăit mare și peștișorii se împrăștiară care încotro. Toți văzură, timp de o clipită, peștele mai lung de o jumătate de metru, cu capul lui uriaș, dispărind iute cum venise.

— Știucă... — murmură fascinat Balázs Béluska.

— Știucă... — incuviință bătrînul. Kovács era și el tare amuzat.

— Încă odată, Ferenc-baci... — se ruga Vándori Jánoska.

— Zău, Ferenc-baci... — se asociază și ceilalți.

— În zadar — zise bătrînul — asta nu mai vine și n-aș crede să mă fie alta sub tufa asta...

— Atunci să mergem mai bine mai încolo — își dădu Lajcsi cu părerea.

Ferenc-baci zimbî, incuviințind. De ce nu, dacă le place atît de mult copiilor? Se duseră mai încolo și se ascunseră din nou după un tufiș. Ferenc-baci voia tocmai să arunce firimiturile, cînd se auzi alt pleoscăit, iar Kovács întinse iute brațul și-l trase pe Balázs Béluska spre el, căci acesta era cît pe-aici să cadă. Stătuse chiar pe marginea malului și un bulgăre se desprinsese de sub el. Copiii îl priveau bosumflați. De ce i-a încurcat lui Ferenc-baci socotelile? Bătrînul nu mai presără firimiturile.

— În zadar am mai încerca. De-acu nu se mai arată.

— Nu, zău! — se amestecă Lajcsi, făcînd pe atoateștiutorul — știuca e un animal viclean... nu-i proastă!

— Ehehei... — se uită Ferenc-baci la nepotul său — da pe-asta de unde o mai știi? Peștele, măi, nu-i nici deștept, nici viclean. E prost ca pămîntu. Dar e fricos.

— Și știuca?

— Da... dar ea mai e și rea. Atacă peștii-mici, drept îi că numai cînd e sigură de izbîndă... E ca unii dintre oameni... adăugă el cu jumătate de glas, apoi se uită către cărare. Copiii se întoarseră și ei într-acolo. Pe cărarea de lîngă mal se apropria, cîntînd, Vata András, pășind îndesat ca oamenii băuți care nu vor cu niciun preț să se clatine pe picioare. Copiii se uitau supărați la nepoftit, cu toate că țineau mult la András-baci cel vesel care era mai totdeauna băut. Acum însă nu nimerise tocmai bine.

— Acolo-i tovarășul profesor Kovács?

— Da, aici. Eu sînt — păși Kovács spre el.

— Vă rog, un minut, tovarășe profesor... nu vă supărați că vă întreprup, dar v-am adus o înștiințare. Ferenc, tu ești? Vino, căci și ție ți-au trimis vorbă... ce bine, măcar nu mai trebuie să mă duc pînă la voi...

— Ei, ce vrei, măi om cu două fețe?... se duse către el și Ferenc-baci.

— De ce-s om cu două fețe?

— Pentru că vinul îți face față roșie și rachiul, galbenă.

— Așa, pricep. Și-i drept.

— Dar bereă? — întrebă Kovács rizînd, dar András-baci îi spuse, sentențios:

— Secuiul nu se-ncurcă cu bere.

— Păi, de ce?

— De ce, de ce?... pentru că în tot minutul trebuie să ieși, din pricina ei, dacă vrei să bei cît să simți că ai băut . . .

Riseră.

— Să vedeți . . . tovarășe profesor . . . secretarul sfatului popular vă trimite vorbă să veniți pe dată la sfat. Trebuie scris borderoul. Ceilalți profesori zic că dacă tovarășul Kovács nu face, nici ei nu-s nebuni să facă. De aceea m-a trimis secretarul să veniți, orice-o fi . . .

— Da? Ei, să-i spui secretarului că nu mă duc. Pe mine mă plătește statul ca să văd de copii. Altceva nu-i?

— Pentru dumneavoastră nu-i. Dar tu, Ferenc, să-i spui feciorului tău că diseară la opt are ședință conducerea gospodăriei colective. Să fie și el acolo.

— Bine, o să-i spun. Da bagă de seamă să nu faci o baie în Olt pe drum înapoi . . .

— Și pentru aia trebuie să fii om, — apoi, văzînd zîmbetul lui Kovács, adăugă, serios: — Să nu credeți cumva, tovarășe profesor, că sînt cine știe ce bețivan . . . nu. Îmi cunosc totdeauna datoria. Numai că nu-mi place cînd îmi tot poruncesc. E democrație? atunci să-mi spună frumos: — Iacă, András, trebuie făcută cutare treabă, — și eu o fac bucuros. Na, mă duc. Am să-i spun secretarului: — Tovarășul profesor nu vine. Nici lui să nu-i tot porunciți.

Plecă.

— L-ați văzut? — făcu Ferenc-baci un semn spre el. Știți că în copilărie, asta avea o minte ca tăișul de brici. Dămnul părinte l-a și trimis la liceul din Șumuleu. Învăța gratis; toată lumea credea că are să ajungă popă. Apoi contele Mikes l-a luat la el, să-i ajute la învățătură lui fecioru-său. N-avea pe-atunci nici șaptesprezece ani și au trebuit să-l deie afară din școală, de bețivan ce era. Și a rămas la curtea grofului. La început era așa, un soi de diac, dar cum bea tot mai mult, pînă la urmă a ajuns la cai . . . S-a întors acasă în sat, după eliberare . . . Dar să vedem de copii, că-ndată-i seară . . .

— Nu mai pîdim o știucă, Ferenc-baci? — începură să-l roage iar.

— Azi nu. Se întunecă, s-au ostoit și știucile. Mai bine s-o luăm către casă, că-i vremea . . . ce ziceți, tovarășe profesor?

— Da, să mergem; e tirziu . . . — Porniră. Ferenc-baci avea chef de vorbă, iar copiii nu mai conteneau cu întrebările. Nici nu băgară de seamă cînd au ajuns în mijlocul satului. Nici un copil nu se răzlețise, cu toate că trecuseră de poarta mai multora dintre ei. În fața școlii, Kovács îi trimise pe la casele lor.

— Te-aș însoți o bucată de drum, Ferenc-baci, dacă nu ai vreo treabă . . . — se întoarse Kovács către bătrînul Demeter.

- Eu treabă azi nu mai am... Că doară de la treabă vin...
- De la treabă?
- De bună seamă. Sint paznic de apă, dacă cumva n-ați știut. Lucrul meu e să mă plimb pe malul Oltului.
- Cum, Ferenc-baci, dumneata nu ești colectivist?
- Este fecioru-meu. Eu am rămas frumușel de-o parte.
- Cum așa? — se miră Kovács.
- De-o parte, zău, tovarășe profesor. Gîndesc că tot omul trebuie să muncească acolo unde-i place mai mult și să facă lucrul la care se pricepe mai bine. Așa-i? Da văd că nu prea pricepeți ce spun.
- Nu prea, Ferenc baci. Dumitale nu ți-ar plăcea să lucrezi în colectiv?
- Mie da, dar nu orice.
- Cum așa?
- Ei, haide, vă spun de la-nceput, că altfel tot nu puteți pricepe. Apoi, așa s-a întimplat, că la început îi băteam și eu la cap pe oameni să intrăm, măi oameni buni, că așa și pe dincolo. Apoi s-a format colectivul. Am intrat și eu cu feciorul, cu toate că n-aveam decît un plug vechi de fier; că dădusem totul feciorului. Dar eu nu voiam să intru ca plugar.
- Dar?
- Așteptați o leacă. Pe cînd îmi făceam armata, am văzut pe o moșie vreo trei eleștee mari, unul lîngă altul. Dar nu de-alea cum erau pe aici, pe la cite un baron, de-s bune numai de arătat la oaspeți, cînd vin. Ei, mă gîndeam eu cînd s-a înființat gospodăria colectivă, acum am putea săpa și noi vreo două eleștee cit de mari pe undeva pe lîngă Olt, că are colectivul destul pămînt pe-acolo. Mă gîndeam că o să pornesc pescăria și o să fiu îngrijitor. Cam așa le-am plănuit eu toate. Apoi, cînd am vorbit cu conducerea, am ajuns să-mi făgăduiască greu de tot c-or pune chestiunea în adunarea generală. Intre timp, am vorbit cu tovarășul Bunter, pentru că dumnealui era un om cu vază; pe mulți gospodari îi făcuse să intre în colectiv și-apoi, vezi bine, era profesor de zoologie. L-am întrebat ce părere are. M-a încurajat; spunea că așa e și în Uniunea Sovietică, unde multe colhozuri au pescărie. Și așa i-am bătut la cap pe cei din conducere, pînă l-au chemat și pe dînsul, ca pe un specialist ce se află. În ședință apoi s-a sculat și unul și altul, că cine dracu are să sape atîta amar de pămînt și că-i păcat să stricăm imășurile cele bune de lîngă Olt. Au mai zis apoi că pe aici vremea e răcoroasă și nu-i prieste peștelui. Cei mai mulți dintre membri, tovarășe profesor, sînt oameni cărora nu le trebuie nimic nou, nimic ce n-a mai fost și înainte. Cum o da dumnezeu, așa-i bine. Mai ales Bartalis Kalman, bătrînul . . .
- Tatăl inspectorului școlar?
- Acela. Il cunoașteți? O seamă de oameni fac ce face și el. Aia apoi s-au apucat să mormăie pe sub mustăți tot timpul cît a ținut ședința. Secretarul de atunci al organizației de bază a cerut și el cuvîntul și a spus că el, ce-i drept, nu se pricepe, dar nici el nu vede ce rost ar avea. De altfel, era un om așa, nici cald, nici rece; nu-mi plăcea de loc. Ei, m-am gîndit eu, de-acum numai tovarășul Bunter mă mai poate ajuta. Dacă el

e de partea mea, poate că au să mai voteze pentru — căci de fapt, nimeni nu era împotriva. Cere el cuvîntul la urmă și ce credeți că zice? Că într-adevăr multe colhozuri din Uniunea Sovietică au pescărie, dar el nu cunoaște încă situația de la noi, și-i ție-abia de-un an pe-aici așa că el sfătuiește conducerea să asculte cu luare aminte părerea membrilor și numai după aceea să hotărască adunarea generală, căci puterea gospodăriei colective stă în faptul că totul trebuie făcut pe temeiul hotărîrii tuturor; fără vrerea și știința adunării generale nu se poate face nimic. Și oamenii au votat contra. Și cum să fi votat pentru, după ce-a vorbit un om ca ăsta, nici pe jos nici în căruță?

— Păcat . . . — zise Kovács. Am văzut și eu un eleșteu din ăsta, pe la Gilău, lângă Someș. Era o păstrăvărie a unui gospodar. Cumpăra în fiecare săptămînă cite un cal îmbătrînit și hrănea peștii cu carnea lui. Cîștiga la bani . . .

— Așa-i? Ei, vezi! Dar ce folos, dacă oamenii nu înțeleg? . . . În felul ăsta la ce mai era să intru? N-aveam nimic, în afară de priceperea mea. Aș fi îngrijit eleșteul de s-ar fi minunat toată lumea . . . Dar dacă lor nu le trebuie pescărie, care-i adevărata mea meserie . . .

— Dar de ce ai lăsat-o baltă? Trebuia să stărui, căci ai dreptate!

— Trebuia, trebuia! Apoi, puteam eu să tot stărui, tovarășe profesor, dacă nu era cine să mă susțină . . . Ce-i drept, organizația de bază are un nou secretar, dar i-au imputat și lui capul cei de teapa lui Bartalis . . . Și-apoi, acum, de cînd am avut încurcătura ceea cu tovarășul Bunter, mi-a pierit pofta . . .

— Ce fel de încurcătură?

— Din pricina „metodei“ lui de pedagogie. Știți că este o măsură că nu mai e voie să bați căpii. Eu înțeleg — oameni sîntem — că un profesor ori un învățător își pierde răbdarea și mai dă cite-o palmă — dar să mă ierte dumnezeu, să chemi copilul într-o clasă goală, unde nu te vede nimeni și să-l bați, ori să te duci să-i sîcîi pe părinți pînă-și snolesc ei plodul . . . urit lucru, tovarășe profesor și ceea ce-i și mai rău încă: mincinos. Copilul e ca mlădița de salcie, primăvara: se îndoaie încotro o îndrepti. Apoi, eu le-am și spus astea la o consfătuire cu părinții. A doua zi domnul profesor Bunter a venit la noi. Intii m-a încercat pe mine. Că el respectă în mine pe fostul soldat din armata roșie și pe membrul de partid și tocmai din pricina asta mă roagă să nu cred toate scornelile. Eu i-am spus pe șleau că mă țin de ce am spus. — Bine — mi-a răspuns el — dar ar trebui totuși să mă mai gîndesc. De la noi a plecat cu prestigiu subminat, cum i-a zis el, drept la organizația de bază. Dimpreună cu Barta Gyuri, el era secretar pe vremea aceea, au scornit că „e sîcîit bătrînul“. Apoi, Gyuri a venit la mine să-mi spuie că nu trebuie să ne amestecăm în treaba profesorilor, că profesorii sînt — nu-i așa? — specialiști, iar tovarășul Bunter este un om bine pregătit și din punct de vedere politic, care știe ce trebuie să facă . . . — numai că și-a dat seama că mie degeaba-mi vorbește. Se poate că sînt sîcîit, că nu mai sînt bun de nimic — dar un profesor ca ăsta nu face două parale!

— Ei, ei, Demeter-baci, de ce exagerezi lucrurile? Doar și Bunter

poate să greșească, cu toții ne-avem greșelile noastre . . — încercă Kovács — prea puțin convins de altfel — să-l domolească pe bătrîn.

— Lasă, tovarășe profesor. Păcat să-nțindem vorba despre asta. E drept — oricine greșește, dar cineva care e cît de cît om, nu pornește în-
cătă la partid, dacă cineva îi spune ce are de spus — ci cugetă o leacă și
dacă vede că a greșit, ține seamă de greșala pe care a făcut-o. Nu zic bine?
Dacă o să ajungeți vreodată cu el într-o împrejurare asemănătoare o să vă
convingeți și dumneavoastră. — Bătrînul tăcu. O vreme nu-și mai vorbiră.
Kovács căzuse pe gânduri; iată, cît de puțin îl cunoscuse pe Bunter, luindu-
se după spusele inspectorului școlar și după propriile sale impresii de la
început . . .

— Tovarășe profesor, — vorbi din nou Ferenc-baci — dumneavoastră
nu țineți conferințe la cursul seral?

— Cum să nu! Sîmbătă țin eu conferință. De ce întrebi?

— Pentru că cea de săptămîna trecută, a tovarășului Bunter, n-a
înțeles-o nimenea. Vorbise de ceva concepție despre lume . . . da, despre
idealism. Singur frizerul zicea că înțelege . . . — iacă, ia, — se înviorară
dintr-odată ochii lui Ferenc-baci — se vede treaba că András și-a luat
porția de seară . . . — În capătul uliții apăruse, mergînd împleticit bătrînul
curier. Mergea spre casă cu mîinile infundate în buzunare și lălăia o me-
lodie de nerecunoscut.

— Văd că-s necazuri cu suprastructura, András — îi zise Ferenc-baci
înveselit, cînd András trecu pe lîngă ei.

— Ce suprastructură? — se opri bătrînul. — Aici în sat — viri el
două degete sub nasul lui Ferenc-baci — sînt două suprastructuri. Partidul
și statul. Restul — și făcu un gest larg cu mîna, — este fundament, sau
cu alte cuvinte, încercuire imperialistă. Gata! Dar mie să nu-mi porun-
cească nimeni, că mi-a fost destul. Plecă mai departe. Ferenc-baci făcu
semn cu mîna în urma lui:

— A fost și el la conferința cu „concepția despre lume“. — Mai
tăcură un răstimp, apoi Ferenc-baci vorbi din nou: — Știți ce, tovarășe
profesor? Avem noi secuii o zicală, țineți-o bine minte: Plutește și bostan-
ul pe apă, pînă se scufundă.

În seara aceea pe Kovács îl aștepta, acasă, o scrisoare. De la ai lui.
Citea, citea și-odată se îmbujră de emoție: „ . . . Bernat Lajos, fostul tău
coleg de an de la universitate, care și-a dat tot cu foarte bine examenul de
stat, a făcut contestație împotriva hotărîrii comisiei de repartizare din
minister. S-a referit la dispoziția care zice că absolvenții cu foarte bine
au dreptul să ceară unde anume vreau să fie repartizați, iar comisia de re-
partizare trebuie să țină cont de aceste cereri. Ca să nu se mai amine multă
vreme treaba, sora ta a înaintat la minister o astfel de cerere în numele tău.
Într-o săptămîină-două avem răspunsul, ai să vii acasă, la Cluj și ai să
poți munci după pofta inimii . . .“

Se va duce dar acasă . . . acasă la Cluj. Va avea catedră undeva
într-un cartier muncitoresc . . . Și-o să arbitreze, cu fluierul în gură
„meciurile“ pe maidanul unde altădată își rupea el ghețele la fotbal . . .

*

Sosi și seara de simbătă. Kovács intrase în sala culturală a sfatului, cu o jumătate de ceas înainte de începerea conferinței — și-acum își răsfoia notițele. Va vorbi despre cuvîntarea rostită de tovarășul Gheorghiu-Dej la congresul colectivîștilor fruntași — oamenii au să înțeleagă desigur și are să le fie și de folos. Șezînd așa și răsfoind, se trezi dintr-odată emoționat, așa cum obișnuia pe vremea studenției, înainte de examene, oricît de bine era pregătit. Inchise caietul și se îndreptă spre fereastră. Se aplecă în afară. Se-ntunecase binișor.

Pe uliță, discutînd, doi oameni veneau către sfatul popular. — Ia te uită! — îi recunosc Kovács — președintelui sfatului cu secretarul! Da' ăștia de ce s-or fi certînd?

Cei doi însă nu se certau. Tocmai că unul din ei — secretarul — tăcea mai mult.

— Ți-am spus că nu-s de vină . . . corpul profesoral . . . — Kovács începu să fie mai atent.

— Ce fel de corp profesoral? Păi, asta-i treaba ta! La ce ai trei funcționari la dispoziție? Și eu care credeam că munciți cu adevărat. Cînd colo ieri, după ședință, vine contabilul șef al raionului, „că, tovarășe Ballo, de la dumneavoastră n-am primit încă situațiile . . .”

Intrară pe poartă. Pac-pac, pac-pac — bocăneau cele patru cisme pe scări, apoi pe sală; în urmă scîrții o ușă și se făcu liniște.

Kovács respiră ușurat. Așadar, nu este chiar singur. Iată că și președintele sfatului popular îi dă dreptate!

Din nou pași. Pac-pac, — răsună din nou scările, dar de data asta mai pe-ndelete și nu peste mult intră bătrînul Demeter.

— Bună seara, Ferenc-baci — îl întîmpină Kovács grăbit — așa de timpuriu?

— Bună seara, tovarășe profesor. Ce fel de timpuriu? Indată-i șapte!

— Intr-adevăr — se miră Kovács, privind-și ceasul de la mină. Ce iute trece vremea . . .

— Bună seara! — sosi și Vándori Antal, frizerul satului. E ceva, e? — dădu el mîna cu Kovács, apoi cu Ferenc-baci.

— Cum să nu fie . . . îndată începem.

— Nu de alta — se lăuda Vándori — dar eu nu lipsesc de la nici o conferință. Așa ceva contează mult . . . — și ridică mîna, semnificativ.

— Bună seara deo Dumnezeu . . . de vreme-i ori tîrziu? — sosise Bodi-neni cu noră-sa.

— Da bărbatul unde ți l-ai lăsat, nevestico? — încercă Ferenc-baci s-o necăjească pe bătrînă.

— Nevestica la Miercurea și l-a lăsat, — făcu bătrîna un gest către noră-sa, de parcă n-ar fi înțeles că despre ea e vorba, iar eu n-am mai avut răbdare să-l aștept pe al meu. Pe drum încoace a intrat la cooperativă să-și a un pachet de tutun, dar se vede că a mai găsit și altceva, că n-am mai stat să-l așteptăm . . .

— Și zi, măi femeie, m-a lăsat la bătrînețe?! — intră și bărbatul ei.

— De ce nu, dac-am avut cu cine . . . ?

— Noroc și voie bună — pică și András, curierul sfatului. Era îmbujorat la față și-i luceau ochii.

— Văd că a venit vin la cooperativă, — constată Ferenc-baci, calm. Oamenii soseau unul după altul. Tineretul nu intra; se zbenguiau în fața sfatului. Cind o începe au să-i cheme și-așa. În grupuri mai mici, îi priveau bărbați și neveste tinere și le mai aruncau din cînd în cînd cite o vorbă de șagă. În zadar, lor nu li se mai cade să stea în rînd cu flăcării și cu fetele; măcar să-i privească . . .

Iși găsiră în fine loc cu toții și îi chemară în cele din urmă și pe tinerii de afară, cînd Bunter intră în curtea sfatului popular. Văzu că în birou este lumină și se duse întii acolo. Tocmai la vreme. Președintele era furios nevoie mare.

— În minuta asta să-mi aduci aici funcționarii și ne apucăm de treabă. Pînă dimineață putem isprăvi . . .

— Pot să vă ajut? — se offeri Bunter. Că doar . . . Hm . . . și noi merităm o critică. Dacă corpul profesoral ar fi dat o mîna de ajutor, dacă nu s-ar fi întimplat prostia aceea . . . — și povesti, în mod obiectiv și fără părtinire toată istoria. Il mai și apăra pe tinărul Kovács . . . în definitiv, abia are douăzecișidoi de ani . . . e necugetat. E însă păcat că astfel de copilării pot încurea, în anumite cazuri, munca sfatului popular, subminînd și unitatea corpului profesoral . . . ori, asta e grav în cazul oricărui colectiv de muncă, dar mi-te în cazul unuia căruia-i dat să educe pe oamenii de mîine? — Ei . . . cum începem treaba cu situația aceea? — se așeză el, în sfîrșit, la o masă de scris.

Președintele era aproape amețit de avalanșa asta de vorbe. Apoi vorbi, domol:

— Lasă, tovarășe profesor . . . asta nu-i munca dumneavoastră. Dacă vrei într-adevăr să dai o mîna de ajutor, du-te la conferința profesorului cel tinăr, ascult-o și ia cuvîntul la discuții, dacă e nevoie. Cine alt să-i învețe pe oameni, dacă nu dumneavoastră!?

— Mă rog . . . foarte bucuros! — perplex, Bunter o și luă din loc. În primul moment se simți puțin umilit de faptul că președintele îl trimite la conferința lui Kovács — să facă pe auditorul. Dar pe urmă se liniști, ba se înveseli chiar. Păi, desigur! Pe el îl trimite acolo, să-l controleze pe Kovács, ca nu cumva tinerelul ăsta să comită în cursul conferinței vreo greșală politică! Cine altul l-ar putea controla dacă nu tovarășul profesor Bunter! — Dar e păcat totuși de chestiunea cu situațiile. Acum, de bună seamă, s-a isprăvit cu prietenia cu secretarul sfatului popular, care are un frate la București, la ministerul învățămîntului . . .

Kovács băgă de seamă, fericit și emoționat, că are un succes peste așteptări cu conferința — de care se temuse totuși; auzise că data trecută oamenii se plictisiseră. Incepuse cu cîteva minute după șapte, isprăvise cam pe la opt și poftim: e aproape zece și oamenii tot mai întrebă și mai discută. Acum, tocmai ceruse cuvîntul Vancsa Lajos, văcarul gospodăriei colective.

— Eu numai treaba cu organizarea gospodăriilor ălora . . . numai cu gospodăriile anexe nu înțeleg . . .

— E simplu, tovarășe Vancsa. Gospodărie anexă este de pildă crescătoria de găini . . . — Privirea îi căzu asupra lui Demeter Ferenc. Bătrînul îl privea cu ochi mari, rugători. — Dar nu e vorba numai de crescătoria de găini ori de îngrășătoria de porci. În Uniunea Sovietică, de pildă, foarte multe colhozuri au pescărie.

— Înțeleg acum, cum să nu înțeleg, că doar și noi avem gospodărie anexă. Îngrășătoria de porci. Am și avut ciștig frumos . . . și iacă numai . . . a fost vrut careva și pescărie . . . așa-i, da . . . Demeter Ferenc. Am votat contra . . . adevărat, oare de ce am și votat noi împotriva? — Întrebarea și-o pusese mai mult pentru el, dar dintr-odată oamenii începură să se miște și să şușotească iar câte unii se uitau, cu coada ochiului, la bătrînul Demeter Ferenc. Bătrînul răspundea cu privire hotărîte și mîndre: „Spusu-v-am eu?”

După adunare, Bunter — care căscase bine urechile la conferința „tinărului dat în grija lui” — îl însoți pe Kovács și plecară împreună spre casă.

— Felicitările mele, conferința duminică a fost reușită, se vedea că-i interesează pe oameni. Bine înțeles, și natura subiectului . . . dar am o observație, dacă-mi dai voie.

— Dimpotrivă, am să-ți fiu recunoscător . . .

— Nu trebuia să aduci vorba de chestiunea aceea cu pescăria . . . ce-i drept, acum câteva săptămîni ți-am amintit doar în treacăt de ea, dar asta-i o problemă veche aici . . . de fapt nici nu-i o problemă . . . o umflase bătrînul Demeter, acum doi ani . . .

— Știu. *BCU Cluj / Central University Library Cluj*

— Îți amintești deci.

— Cunosc problema. Mi-a vorbit și Ferenc-baci de ea . . .

— Ei, atunci nu mai înțeleg . . . de bună seamă te-a informat greșit. De ce nu m-ai rugat să-ți istorisesc în amănunte, toată chestiunea? Dealtfel nu-i chiar atît de complicată. Ți-am mai spus că pînă la urmă partidul a pus punct la toată povestea.

— Partidul?

— Da . . . adică, secretarul organizației de bază. Recunoaște, că în astfel de împrejurări nu puteam să procedez altfel, ba chiar cred că a fost o greșală să pui acum problema. Nu ești de părere?

— Nu. Chiar dimpotrivă: dacă după toate acestea, problema se va pune din nou în colectiv, îmi va părea bine că tocmai eu am fost acela care am stăruit . . . căci, după părerea mea, un lucru este ori folositor, ori dăunător. Dacă îl consider folositor, îl sprijin, dacă nu, îl combat. Ori poate nu-i așa?

— Ei, da . . . desigur, am glumit doar . . . uite, nu sînt întru totul de acord cu dumneata . . . — mormăi Bunter încurcat. — Dealtfel — îi reveni glasul — nu face să ne certăm pentru atîta lucru. Noapte bună . . .

Lui Bunter îi era necaz pe el însuși. Cine-l pusese să provoace acum discuția asta? Doar nici organizația de bază și nici sfatul popular nu s-au îndoit niciodată că din punct de vedere politic el este cel mai combativ și mai bine pregătit membru al corpului profesoral . . . iacă, puștiul ăsta și-a vîrît nasul și aici . . . nu se mulțumește numai cu școala. Oare pentru ce face asta, pentru ce?

*

A doua zi după amiază, aproape de ora cinci, Kovács tocmai se pregătea să plece din cancelarie. Sfârșise pregătirea materialului intuitiv pentru a doua zi, când ușa se deschise. Intră Eszti, mica învățătoare, îmbujorată, răsufliind repede.

— Vai, mi-am uitat aici caietul cu planurile lecțiilor... Uite-l! Voiam să mă pregătesc pentru miine și caietul nu-i. Am tras o fugă bună din pricina lui. Dealtfel, te felicit tovarășe Kovács... oamenii îți laudă conferința de aseară... le-a plăcut tare mult.

— Imi pare bine că au înțeles-o... Te duci spre casă, Eszti? Așteaptă-mă... Te conduc o vreme; mă duc să fac vizite la cițiva copii...

Kovács n-o însoțise niciodată pe Eszti. Locuiau în direcții cu totul deosebite. Nu aveau același drum. Se întâlneau doar la școală, înainte de ore, în pauze și la consfătuiri. Lui Kovács îi plăcea fata asta, cînd morocănoasă, cînd veselă, cu limba ascuțită și niciodată plictisită; de cîte ori o auzea însă vorbind, n-o înțelegea; graiul ei secuiesc îi era străin. Din întreg corpul profesoral, singură Eszti era de prin partea locului. Incepu cu încetul însă, începuse să se obișnuiască cu ea.

Cînd Kovács apăruse pentru întia dată în cancelarie, Eszti îl comparase îndată cu cîteva din cunoștințele ei. În ce privește fizicul, comparația l-ar fi pus în lumină mai favorabilă pe Kovács, numai că... lui Eszti i se părea că noul profesor este „un pui de savant“ așa... mai fleș, nicidecum un flăcău energetic și cu prestanță.

Trecuseră prin fața locuinței citorva elevi, dar Kovács nu intrase încă nicăieri. — Am să intru la următorul — gîndea el. Plimbarea îi făcea plăcere. Nici Eszti nu părea prea grăbită.

Pășiră pe lângă biserică și cotiră pe lângă parohie. Drumul îngust era străjuit de gardul de scinduri al grădinii parohiei. Poamele erau culese. Cădeau frunzele. Ramurile golașe ale castanului melancolic din capătul grădinii se întindeau spre cer, de parcă ar fi implorat cine știe ce ajutor. Pe neașteptate, Kovács auzi pași mărunți fișiind grăbiți pe covorul de frunze căzute. Fără să vrea aruncă o privire într-acolo. În grădină — se vedea bine de pe drum, căci printre scindurile gardului erau goluri mărișoare — doi băiețași cu cravate roșii se furișau, spre tufele de coacăze, pîindu-se între ele.

— Ia uite... Balázs Béluș și Demeter Lajcsi... Ce-or fi căutînd ăștia aici?

— Nu știu... se miră și Eszti. — E drept, eu am văzut de multe ori copii dînd tîrcoale pe aici: credeam că veneau să ceară mere preotului... dar poamele sînt culese acum.

— Lajcsi! strigă Kovács. — Ia veniți incoace!

Nimic.

Ei, drăcie... — Kovács se duse la gard, să poată vedea mai bine printre crăpături. — Vino nitel, — îi făcu el semn lui Eszti. Eszti se apropie de gard și privi în direcția arătată. Pe după tufele de coacăzi, cei doi copii se tirau încet, cu băgare de seamă, către șopron. Pe unde tufele erau mai rare, se putea vedea cum își fac semne: — Tiptil, măi, tiptil...

— Ia uite! . . . păi, ăștia vin aici la ora de religie . . . — zise Eszti — și cit de sever le-a interzis tovarășul Bunter . . . A comunicat la școală că dacă-l prinde pe vreunul îi denunță și părinții la partid . . .

— Așa a spus? — privirea lui Kovács se înăspri pe dată.

— Da . . . Nu-i așa că nu-i drept? I-am spus eu, dar nici n-a vrut să stea de vorbă cu mine . . .

— Vino cu mine, Esztike, vino.

— Unde?

— La preot. — Aproape o trăgea pe Eszti după ea. Ea nu pricepea nimic. Inconjurată gardul pînă la intrarea principală. Sunară.

Le deschise parohul. Era un omuleț mărunț, grăsuț, cu chelie. — Așa dar, tu ești . . . gîndi el, cînd dădu cu ochii de Kovács. Da, acesta este profesorul cel nou, care i-a schimbat cu totul pe copii. Înainte ședeau cumiți la ora de religie, apoi se furișau acasă prin dosul casei, peste livadă, să nu-i vadă nimenea. Dar acum? Cei mai mulți nici nu vin. Demeter Lajcsi, de pildă, care îl rugase aproape cu lacrimi să-l primească la ora de religie, de-o vreme încoace se joacă doar prin grădină. Iar ceilalți chiar dacă vin, îl întrerup mereu și-i pun la întrebări . . . Unul, de pildă, a întrebat mai deunăzi, dacă e adevărat că Dumnezeu a creat fiecare animal în parte . . . Atunci de ce n-au învățat tot așa și la zoologie . . . căci tovarășul profesor Kovács a spus că pluricelularele derivă din monocelulare și le-a explicat și cum, dar părintele nu explică nimic, numai zice mereu că asta-i așa și cealaltă așa.

— Pofțiți înăuntru . . . sînt preotul Dobos Kálmán. Cu ce vă pot servi?

— Mulțumim . . . Se prezentară și intrară în camera de lucru. Mobilă de nuc, de culoare brună închisă, un crucifix mare și un portret uriaș, cu inscripția dedesubt: *Contele Majláth Gusztáv, episcopul Ardealului.*

Se așezară.

— Nu vrem să vă deranjăm prea mult. Am venit doar să ne înterăm dacă știți că în livada parohiei se joacă elevii școlii.

— Tii, da știți că ești șiret . . . — gîndi preotul și aștepta să vadă cum va continua Kovács. Se hotărî să nu-și trădeze micii discipoli. Tăcea cu buzele strînse. Întîmple-se ce s-o întîmpla, n-are să-și permită nici o slăbiciune.

— Ne interesează — continuă Kovács — din pricină că, imediat ce văd pe aici prin împrejurimi vreun învățător sau profesor, copiii o rup la fugă. De ce? Aveți vreo cunoștință despre asta?

— Mă rog. Eu nu comit nici o faptă ilegală sau anticonstituțională.

— Nici nu am presupus. La ora de religie vin copiii?

— V-am mai spus. Nu comit . . .

— În regulă, dar de ce fug copii de noi? De ce se tem, dacă nu fac nimic interzis.

Eszti privea cu ochi uimiți, cînd la Kovács, cînd la preot. Ce vrea Kovács? Aștepta nerăbdătoare fiecare cuvînt al profesorului; aștepta să vadă cum se vor da lucrurile pe față.

— Mă rog, eu nu pot să știu . . . adică, sînt informat că domnul

profesor Bunter a pus în vedere oarecare represalii privind copiii și părinții acestora.

— Așa?! Ei, spuneți-le copiilor, domnule părinte, că este inutil să se ascundă. Nu-i poate sili nimeni să vină la ora de religie, dar nici nu-i poate pedepsi nimeni, dacă vin. Nici pe copii, nici pe părinții lor. Constituția nu poate fi călcată de nimenea... — și se ridică să plece. Eszti se pregătea și ea de plecare, cu toate că tot nu pricepea încă ce vrea Kovács.

— Am înțeles! Și... vă mulțumesc. În ochii parohului luci o lumină de recunoștință.

— Nu, domnule preot, cred că n-ați înțeles. Aveți dreptul să faceți oră de religie, dar nu să vă jucați de-a catacombele. Și nici să-i obișnușiți pe copii să mintă, nu aveți dreptul. Nici dumneavoastră, nici... altul. Asta voiam să vă spun.

O conduse pe Eszti pînă acasă. Pe drum nu-și spusese o vorbă.

— Aici stau. La revedere, tovarășe Kovács... și îți mulțumesc.

— La revedere... pentru ce-mi mulțumesci? — și continua să țină mîna lui Eszti într-a lui.

— Pentru... pentru ceea ce ai făcut astăzi... Ochii învățătoarei luceau de bucurie și căldură. Il privi pe Kovács, apoi se întoarse iute și intră pe poartă.

Kovács își bătu multă vreme capul dacă trebuie ori nu să-i spună lui Bunter de incurcătura cu religia. Are să se simtă jignit, dar cine-i de vină? Peste două zile îi spuse lui Bunter că ar vrea să stea de vorbă cu el. Bunter încuviință. Chiar acum? Bine...

De cînd cu discuția de după conferința lui Kovács, nu mai avuseseră niciun diferend. Mergeau toate pe făgașul lor. Bunter era convins că „s-a înmuiat flăcăul“, — ei, ce să-i faci, e tînăr și e foarte scuzabil dacă e ceva mai nărușos decît ar fi cu cale. Se retraseră deci într-un colț al cancelariei. Kovács îi istorisi calm, cele întîmplate în ziua anterioară. Cînd ajunse la cei doi copii din grădina parohiei, Bunter ridică vocea:

— Care erau?

— Cred că nu are importanță numele lor... Sint din clasa mea.

— Ba da, colega, te rog foarte mult să-mi spui. Părinții sint netrebnici... Ei îi trimit. Aici trebuie intervenit radical, căci altfel ajungem să se deschidă seminar la parohie...

— N-aș crede... Și nici nu cred că părinții i-au îndemnat pe toți... — se gîndea la Demeter Lajcsi, pe care desigur nu-l trimiseseră nici bunicul și nici părinții lui. — Te rog, ascultă-mă pînă la sfîrșit. După aceea am intrat la parohie.

— Corect... — încuviință Bunter din cap. Il invidia puțin pe Kovács ăsta, care de bună seamă i-a spus popii citeva, încît aceluia desigur îi trecuse pofta pentru totdeauna de orele de religie... Cum de nu i-a trecut și lui prin mînte?... Dar ascultînd mai departe, păli. A innebunit Kovács ăsta?!

— Nu înțeleg... Nu vezi ce-ai făcut? Ne-ai distrus tot rodul muncii!

— Nu l-am distrus. Dimpotrivă cred că așa-i mai bine... Dacă puștii nu vor mai trebui să se joace de-a ascunselea, nu vor mai avea chef să se ducă... Nu va mai fi aventuros pentru ei... Dar de interzis nu li se poate interzice. Așa îi învățăm să mintă...

— Cum?! Dumneata crezi că eu...

— Nu, tovarășe Bunter, nu cred nicidecum. Nu-mi închipui nimic. Sint convins că le-ai interzis cu bună credință. Văd însă că n-a fost tocmai just. Cred că ai greșit. De aceea te-am rugat să discutăm problema. Ei, ce părere ai?

Calmul și hotărîrea lui Kovács îl derutară pe Bunter. Aici se ascunde ceva — gîndi el. Oare să fi fost într-adevăr de bună credință Kovács? Și încă în măsura în care se și manifestă? Dar totuși, asemenea îndrăzneală! De unde-și ia curajul?

— Uite... eu cred că n-ai acționat în mod prea reușit... Bine înțeles, chestiunea e prea proaspătă ca să-ți poți forma o părere întemeiată... Să mai cugetăm asupra ei... Bun?

Oricît cugetă însă, un lucru nu putea să înțeleagă: Pe ce se bizuie Kovács de-și ia atîta îndrăzneală? De neînțeles!

Treceau zilele și Bunter era din ce în ce mai convins că în spatele lui Kovács există ceva — sau cineva. Nu strică să fie prudent.

Intr-una din după mese, rămase la școală. Citea și corecta lucrări; timpul trecuse linișor. Se pregătea tocmai să plece acasă, cînd pică poștașul.

— Bună ziua... — și scoase o scrisoare din geantă. — Tovarășul profesor Kovács este aici?

— Nu e... altcineva n-are?

— Nu. Asta, de altfel, e recomandată expres. Restul le-am împărțit înainte de amiază... L-am căutat acasă, nu era; ziceam să văd la școală. Tovarășe profesor, n-ați vrea s-o preluați dumneavoastră să nu mai bat atîta drumurile cu ea?

— Eu? — aruncă o privire la plicul din mîna factorului și observă antetul tipărit. Ridică din umeri. — Bine, pot s-o iau. Pune-o colo. Da, da, e masa lui. — Semnă recipisa. — Mulțumesc, tovarășe profesor... — făcu poștașul, recunoscător și plecă grăbit, să nu se răzgîndească Bunter cînteva, iar el să fie silit s-o ia din nou la p'cior, să-l găsească pe profesorul cel nou... Dar Bunter nu se răzgîndi. Scrisoarea îi trezise curiozitatea; de unde o fi? După ce factorul iese, se ridică și se duse pe îndelete la masa lui Kovács. MINISTERUL ÎNVĂȚĂMINTULUI PUBLIC — citi el pe plic. Oare ce corespondență o fi avînd Kovács cu ministerul?! Ia să vedem... El e de trei ani aici, dar n-a primit încă nici o scrisoare de felul acesta... hait! — e caraghios; pînă la urma scrisoarea aia poate conține și lucruri fără importanță... Ce-ar fi s-o deschidă? La naibai! E inutil... nu, în nici un caz, nu poate face asta... Ia stai! Are să i-o ducă lui Kovács! Profesorul cel tînăr stătea în apropierea școlii. Pe aceeași stradă, vreo zece case mai jos, pe partea cealaltă.

Kovács fu surprins de vizită. — Ești de mult timp acasă, colega? se interesă Bunter cu o amabilitate surprinzătoare.

— Am sosit de cîteva minute... Ai casei îmi spuneau tocmai că m-a căutat poștașul.

— Și te-a găsit! — Bunter îi întinse, radios, scrisoarea. — A adus-o la școală și am preluat-o eu. Văzînd că este o scrisoare oficială, m-am gîndit să ți-o aduc; mai bine, dacă o primești la timp...

— Mulțumesc... îmi dai voie? — Kovács se uită la plic, pe care-l deschise, vădit emoționat. Cîți avid cele cîteva rînduri ale adresei: „Ca urmare cererii Dvs. din 4 octombrie, vă facem cunoscut că — ținînd seamă de motivele invocate — am revenit asupra repartizării Dvs. Ca atare, pînă la data de 10 noiembrie, vă puteți ocupa catedra din Cluj, în cadrul școlii ce vi se va indica de către Secția de Învățămînt a Sfatului Popular de acolo. București, 18 octombrie 1953“. — Bunter privea iscoditor la Kovács. Însă nu fu nevoit să-și bată prea mult capul. Kovács exclamă fericit:

— Imaginează-ți, m-au transferat acasă!

— Cum așa?

— Acasă, la Cluj... Ții, ce bucurie pe-ai mei cînd au să afle!

— Da? Zău?... Te felicit! Din toată inima, te felicit! — făcea Bunter pe însuflețitul. — Imi pare bine că eu ți-am adus vestea cea bună... Cînd pleci?

— Cît mai degrabă... adică... în curînd. — Întrebarea îl încurcase rău pe Kovács. Într-adevăr, cînd să plece oare? Abia mai are zece zile pînă la termen. — Mai rezolv cîteva treburi pe aici și plec...

Bunter îl privea cu invidie ascunsă. Uite, ce pușlama norocoasă! Adică... tocmai noroc o fi fiind? Nu, sigur nu... asta este! Acum pricepe el de ce era Kovács atît de sigur de sine... De ce s-a amestecat și în problemele dificile cum e și ora de religie. Are pe cineva la spate. Vreun unchi pe la minister... Așa i-o fi aranjat și mutarea. Ce-ar fi să... să vorbească cu Kovács? Dacă „unchiul“ acela ar interveni și în interesul lui?...

— Ehe!... oftă el cu glas tare, — de-aș ajunge și eu odată pînă aci!... de trei ani aștept plicul ăsta... — Il observa pe Kovács cu coada ochiului. Oare n-are de gînd să-i ofere singur protecția unchiului? Dar Kovács părea că nici nu-l ascultă. De-aș avea vreo cunoștință care să mai împingă puțin lucrurile, pe la cei mari — inceptu Bunter să precizeze. — Nar fi mare treabă, căci cu inspectoratul școlar mă aflu bine... — Curmă vorba. Kovács îl privea cu ochi mărunți. Bunter se simți jenat. — Voiam să zic că... ei, dragă colega, zău că ai putea să-mi destăinuiești, cum ai putut aranja atît de repede...

— Cu cea mai mare plăcere, — rise Kovács — de fapt, nu eu am aranjat...

— Vreo rudă? — se repezi Bunter.

— Sora mea... Ea a făcut cererea, în numele meu, să nu se mai piardă timp. Știi, există o dispoziție care prevede că cererile absolvenților cu *foarte bine* trebuiesc neapărat luate în considerare, cu ocazia numirii... Ei, în cazul meu am uitat de asta și sora mea a făcut recurs în numele meu...

— A, da, desigur... — dădea din cap Bunter, — sora dumitale lucrează în minister?

— Nu, — rîse Kovács din nou — cum să lucreze acolo, cînd ea e încă studentă. Chimie, anul doi.

— Da? — se miră Bunter, dar nu mai îndrăzni să pună întrebări. Însă Kovács vorbea și neîntrebat:

— Vezi, nici nu mi-ar fi dat prin cap că există o astfel de dispoziție... cit de iute s-a aranjat! Ce zici?

— O, da... foarte iute.

Bunter mai spuse cîteva cuvinte, așa — de politețe — și plecă spre casă. — Va să zică nu are pe nimeni la spate... Ehe, dar atunci îl are în mînă pe Kovács... Pe chestia cu religia... De altfel, nu mai are nici o însemnătate. Kovács pleacă și el va rămîne și pe mai departe cel dintîi în corpul didactic... Și-apoi, odată tot are să facă inspectorul Bartalis ceva, ca să-l mute la Miercurea-Ciuc. S-a săturat de groapa asta cu noroi.

De cînd fusese mutat Kovács aici, Bunter regretase în mai multe rînduri că a părăsit cariera juridică. Ce-i drept, fusese nevoit s-o părăsească; nu-l acceptaseră în colegiu. Cu toate că, dacă ar fi insistat mai mult... Drept vorbind, nici în învățămînt nu era rău. Salarul nu prea era el avocățesc, dar mai dădeau părinții școlarii cîte ceva. Nu, nu pe gratis — doamne ferește — cel mult, la prețuri ceva mai reduse decît pe piață... Numai de cînd a venit Kovács ăsta încoace, începe să vadă lucrurile într-o lumină mai sumbră. Se gîndise, la un moment dat, că îl sapă Kovács, dintr-un motiv sau altul — dar în privința asta putea fi liniștit. De-acum să-i pară bine mucosului că tace el... Norocul lui că s-a transferat. Las să fugă!

*

Kanalas Juliska era la mare ananghie. Ce să facă? Data trecută nu fusese la ora de religie și domnul părinte o pîrise bunicii... A avut ce asculta. Bătrîna nu s-a lăsat pînă nu i-a stors lui Julis făgăduiala că de acum încolo se va duce... Și-acum, poftim, clasa se duce să adune flori de salcîm, iar ea să se ducă la ora de religie... Cum să nu!

Bunica pregătise catehismul, pe masă.

— Apoi să nu aflu cumva că te-ai dus în altă parte, ca rîndul trecut, că...

Juliska se îmbujoră, mormăi ceva și prinse a scotoci în scriu.

— Ce cauți tu?

— Aăăă... iacă... o pungă.

— Ce-ți trebuie ție pungă la ora de religie?

— Apăăăi... îmi trebuie!

— Ce-ți trece prin cap, copilă? Iară păcătuiești, tul La ce-ți trebuie ție pungă? Unde vrei să te duci cu ea? Așa-i că iară vrei să fugi de la religie?

— Eu... nu... roși Juliska și mai tare.

— Nu-mi pasă, du-te unde vrei... Da atunci să-i scrii lui tat-tu că în casa mea nu mai poți sta!

Fetița se sperie. Părinții îi legaseră de suflet s-o asculte pe bunicuța! Ce are să se întâmple dacă bunicuța o alungă?

— Ei, vezi... — se imblinzi bătrina. — Du-te și ai să vezi că-ți dă domnul părinte bomboane... a spus că de-acum încolo le dă la toți care se duc la ora de religie... bomboane și iconițe. Iconițele să le aduci frumusețel acasă, să le păstrăm... hai du-te, sufletelele, iacă îndată e ceasul trei.

Juliska se consolase de tot. Nici nu-i așa de mare lucru; are să întârzie un ceas-două de la culesul florilor de salcîm, dar primește bomboane. Pentru asta face să stai acolo vreme de-un ceas... Numai de n-ar fi atât de plictisitor.

Luă catehismul și porni. Bunicuța se uita mulțumită după ea și oftă: — Slavă ție preasfinte inger păzitor, că ai scăpat-o de cel rău, amin.

Și mergea Juliska, mergea către parohie. Dar deodată se trezi față-n față cu colegii ei de clasă. În frunte păsea Demeter Lajcsi, cu drapelul pionierilor.

— Ei, vedeți! Ce v-am spus eu?! — se însufleți Vándori Jánoska. — Bine că vii, Julcsi,ăștia începuseră a crede că ai să lipsești, dar eu le-am spus... Ce-i tu?

Julcsi stătea cu ochii în pămînt.

— Ce-i? Ce ai în mină?

Copiii se apropiară. Central University Library Cluj

— Catehism! — identifică Demeter Lajcsi cărțuia. — Spusu-v-am eu că nu vine?!

— De-acuma să vedeți întrecere... — izbucni Antal Lanyi. — Balázs Bélus e bolnav, asta se duce la religie... n-aveți frică, din a cincea niciunul nu lipsește; și-așa-s mai mulți decît noi...

— Și i-am prom's tovarășului Kovács că vom cîștiga întrecerea...

— Ei, Julis, frumos ne-ai păcălit, n-am ce zice...

— Ci mai lăsați-o, dacă vrea religie! Asta nici o săptămînă nu poate trăi fără catehism... Pentru ce trăiești tu pe lume, Julis?

— Să ne facă să pierdem... Asta-i!

— Nu-i adevărat, — izbucni fetița cu ochii înlăcrimați.

— Nu? Apăi atunci de ce nu vii? Ca să pierdem întrecerea, așa-i? Ca să fim noi ultimii, noi, clasa tovarășului Kovács? — se rățoia la dînsa Korodi Rozsika.

— Nu mă lasă bunicuța... mă trimite la religie... zice că de-acuma cine se duce la religie primește bomboane...

— Bomboane? Se făcu liniște d'întreodată. Juliska prinsese curaj.

— M-am gîndit să mă duc la religie și-apoi îndată, la cules... avem vreme destulă și știu un salcîm mare — lîngă gropi — ăla are la semînțel... numa să prîdidim...

— Toți primesc bomboane? — întrebă careva, timid.

— Toți care vin...

— Uitați-vă, mă, încotro se îndreaptă a cincea! — țipă Demeter Lajcsi.

În capul drumului se vedeau siluetele mărunțele ale celor din a cincea, cotind — în urma drapelului — către Livada Lupului.

Demeter Lajcsi ridică drapelul echipei.

— Care vine, vine — care nu, rămîne! — și porni, ca un adevărat conducător de oști, întocmai ca în filmele pe care le văzuse.

— Și eu mă duc, trăiască! — strigă Vándori Jánoska și se avîntă lîngă Lajcsi. Ceilalți îl urmară. — Trăiască! — și începură să alerge, căci — oricum — nu-i frumos să rămîi de rușine, în urma clasei a cincea.

Juliska rămase singură.

— De-acu să-nveți matematică cu cine-i vrea, dar cu mine nu! — se mai întoarse odată Vándori Jánoska.

Juliska stătea locului și se uita după ei. Apoi începu să plîngă — parcă ar fi bătut-o cineva — și o rupse la fugă — spre casă.

— Nu mă duc... să știi că nu mă duc! — hoțoti ea către bunică-sa. — Nu-mi trebuie nici bomboane, nici iconițe... să-i scrii tatii... pot să stau și-n altă parte...

Apoi scoase în grabă o pungă de hîrtie din scrin și, fără să mai aștepte răspunsul bunicii, o zbughi pe ușă, să-i ajungă din urmă pe ceilalți.

*

Se imprăstiase prin sat vestea că pleacă profesorul cel nou.

Fiecare tălmăcea faptul în felul lui. Păreră frizerului era că un om cu atîta pregătire nu poate fi, într-adevăr, lăsat „în părăsire“ — știa el dinainte că așa se va întîmpla. András-baci era de altă părere. El susținea că necazul s-a întîmplat din pricină că nu se dusese, cînd l-au chemat, să copieze borderouri... Il mută ca pedeapsă, de bună seamă...

Tanti Mali înclina de asemenea către explicația dată de frizer. Un profesor tînr și talentat nu poate fi lăsat să clocească la țară! — Părinții copiilor regretau că pleacă, dar se împăcară cu gîndul că și-așa nu pot schimba nimic. Directorul luase act pur și simplu. Ii părea poate și bine puțin, căci — deși ținea la Kovács — observase că nu se înțelege cu Bunter... Explicația era — după el — că pentru doi voinici ca ei e prea mică tabăra. Așa, totul se va aranja în corpul profesoral va domni iarăși pacea. Cea mai surprinsă fusese Esztike. Il privise uimită pe Kovács: — Pleci? — O clipă Kovács se simți încurcat. Dar apoi răspunse calm și hotărît: — Plec... mai am cîte ceva de pus la punct, apoi plec... Eszti se întoarse în altă parte. — Esztike — păși Kovács lîngă ea. — M-am gîndit că dacă vrei, ar trebui să vii la universitate, să-ți continui studiile. O cerere și gata...

Eszti se întoarse către el.

— Nu mă duc. Pe mine m-au repartizat aici... Eu nu scriu cereri. La universitate am să mă înscriu, prin corespondență. Nu mă duc la Cluj — eu mă simt bine și aici...

Kovács era tare mîhnit că Eszti nu-l înțelege. Ce să aștepte atunci de la alții? De la oamenii mai simpli, cum este de pildă Ferenc-baci? Nu l-ar fi plăcut să-l întîlnească. De parcă l-ar fi tras pe sfoară pe bătrîn... A zgîndărit povestea aceea cu pescăria și acum o ia din loc... Iar în adu-

narea generală, sfetnicul va fi din nou Bunter... N-are-a-face! Kovács se hotărise să stea de vorbă cu Bunter. În definitiv asta-i o treabă limpede și curată... Dar adesea se întâmplă să întâlnești în drum tocmai pe cel cu care n-ai vrea n'icum să dai ochii. Abia două zile după ce Kovács primise adresa ministerului, când plecă de la școală spre casă, îl opri Ferenc-baci:

— Bună ziua, tovarășe profesor... Aud că plecați.

— Da... Bună ziua, Ferenc-baci... mă duc la Cluj — apoi, ca pentru a se dezvinovăți, adăugă: — Acolo stau și părinții mei...

— Aveți dreptate... fiecare trage încotro îl duce inima... Când plecați?

— Încă... Încă nu știu sigur... peste patru-cinci zile.

— Vă întrebam, pentru că poimîine se ține ședința... ședința gospodăriei colective... Treaba aia a început să-i frămînte iară. Eu i-am grăbiț o leacă; le-am zis să nu se mai tot socotească atîta, că dacă adunarea generală primește propunerea, putem să ne apucăm de săpatul eleșteului, pînă mai avem vreme bună... Atunci putem să vă invităm și pe dumneavoastră la adunare, nu-i așa?

*

Atît Kovács, cît și Bunter fură invitați la ședință. Referentul era Ferenc-baci. Nu-i plăcea pâlăvrăgeala; se străduia să vorbească scurt și pe înțeles:

— ...ia, oameni buni. Păcat să pierdem vremea. Dacă adunarea generală votează, putem începe chiar mîine lucrul... și dacă veniți măcar zece-n fiecare zi, în trei săptămîni dăm gata tot ce-i de săpat... Ce mai rămîne, e o nimica toată, așa că la primăvară am putea da drumul apei măcar în două eleșteie și la toamnă împărțim primul cîștig... Iacă, eu v-am spus ce-am avut de spus, acuma să vedem cine mai are ceva de adăugat... — și se așeză la loc. Oamenii se aplecară unii spre alții, șușotiră ce șușotiră, se sfătuiră unul cu altul, dar la cuvînt nu se înscrise nimeni. Bunter, cu o figură oficială de circumstanță, ședea alături de Kovács în rîndul întii. Boga Gábor, președintele gospodăriei colective, ciocăni cu creionul în masă.

— Ei, tovarăși... Nimeni nu ia cuvîntul? Atunci supun... — în clipa aceea o mîină se ridică, undeva în ultimul rînd. Președintele băgă de seamă:

— Balázs Ferenc... poftim, spune.

Se ridică un gospodar tînăr, bine făcut.

— Am vrut numai să întreb, unde-om săpa eleșteiele?

Ferenc-baci nici nu mai așteptă să i se dea cuvîntul; răspunse prompt:

— Tocmai bine că întreb, că uitasem... am socotit că mai potrivit ar fi din sus de pod, acolo unde pîriul Cățelei se varsă-n Olt... acolo-i un imas frumos și mare; nici primăvara nu ajunge puhoiul pînă acolo...

— Ba știu, doamne, că nu-i săpa tu eleșteu acolo!

Toți se întoarseră înmărmuriți către cel ce vorbise.

Bătrînul Bartalis Kalman — tatăl inspectorului școlar — privea dîrz, țintă în ochii lui Ferenc-baci. Acesta se înfurie. Ce se amestecă moșneagul ăsta nebun? Cînd cu înființarea gospodăriei colective, tot cu el avuseseră

mai mult de furcă și-acum iar bagă bețe-n roate... Ii răspunse oțărît:

— Nu tu poruncești. Ție nu ți-am cerut nimic.

În sală se iscară murmure. Boga Gábor c'ocănea mereu în masă, dar fără prea mult folos; bătrînul Bartalis nu se lăsa:

— Nu eu poruncesc... Așa-i că nu? Apoi, știi ce, Demeter Ferenc? Sapă tu eleșteul, sau orice vrei, în imașul tău, dar de-al altuia nu te atinge! Înțelesu-m-ai? — și se așeză.

— Ce dumnezeul? D-apoi al cui e imașul acela, al colectivului ori al duminale? — strigă, pătîmaș, un gospodar tînăr.

Toți cîți erau în sală, voiau să vorbească dintr-odată. Kovács aștepta emoționat să vadă ce se va întîmpla. Bunter ceru cuvîntul.

— Tovarășii! Deoarece m-ați invitat la adunare, mă simt dator să-mi spun părerea...

În sală se făcu tăcere.

— Tovarășii! Gospodăriile auxiliare joacă un mare rol în viața gospodăriei colective... tocmai pentru aceasta adunarea generală trebuie să pregătească temeinic problema, înainte de-a lua o hotărîre într-o problemă atît de importantă. Eu cred că discuția alunecă pe plan secundar din pricină că — oricît ar fi ea de nouă și de sănătoasă — propunerea nu este îndestulător de elaborată; îi lipsește baza științifică; ori, exemplul colhozurilor sovietice ne învață că avem nevoie de-o bază solidă pentru fiecare pas al nostru, dacă nu vrem să cădem în greșală. Pisc:cultura — după cum cu toții bine știm — este o știință aparte. Propun deci să chemăm un specialist ihtiolog care să studieze problema...

Kovács era uimit. Ce tot îndrugă ăsta verzi și uscate? De prin colturile sălii, își luau zborul către Ferenc-baci, diferite observații: „Adevărat, așa este, trebuie să ne mai gîndim.“ În spatele lui Kovács, un secui bătrîn mormăia în mustață: „Ne-am descurcat și pînă acum fără eleșteu, ne-om descurca și de-acu-nainte.“ Kovács ceru cuvîntul.

— Tovarășii! Permiteți-mi să-l întreb deschis pe tovarășul Bunter, de față dumneavoastră... Să ne spună sincer de ce vrea să amie mereu chestiunea aceasta. Ce are împotriva propunerii tovarășului Demeter?

Linște de mormînt. Linște, cum de mult n-a mai fost în sala aceasta. Oamenii credeau că n-au auzit bine. Bunter a fost tras la răspundere: De necrezut...

Bunter era atît de surprîns, încît nu putea scoate o vorbă... Ce-a fost asta? Kovács i-a înfipt colții... Tocmai acum a făcut-o, cînd se aștepta mai puțin... Ia stai tu...

Se ridică bătrînul Demeter Ferenc.

— Văd că tovarășul Bunter nu vrea să răspundă... Am să răspund dar eu. Oamenii buni, eu cred că necazul vine de acolo că adîneaori pe Bartalis Kalman l-a luat gura pe dinainte... numai vezi că Bartalis Kalman este tatăl inspectorului școlar, iar tovarășului Bunter i-ar plăcea să sature și capra, dar să păstreze și prietenia cu inspectorul școlar... — Bătrînul se așeză.

Se făcu din nou liniște. Oamenii însă, începură să se miște. Dintr-odată secuiul cel bătrîn care ședea în spatele lui Kovács dădu glas:

— Apăi... ăstuia ori i-a spus-o, ori...

Sala izbucni în ris:

— Tovarăși — sări Bunter — eu nu tolerez asta! Tovarășul Demeter — ca și dumneata, dragă colega — are să răspundă în fața partidului pentru asta...

— Destul, domnule profesor! — bătu Ferenc-baci cu pumnul în masă. Nu încerca să ne sperii, că n-ai pe cine! Destul ai băgat în sperietii copiii, destul și pe părinții lor, destul ai tot amenințat cu partidul și te-ai ascuns după el! Mai mare rușinea că am răbdat cu toții și nu ți-am spus în față, că pentru dumneata e important numai să ai dosarul bun... și crezi că pentru asta trebuie să lovești în jos și să lingusești în sus! Degeaba vrei să-l incinți pe inspectorul școlar, dându-i dreptate lui taică-său și degeaba ți-e mereu în gură numele partidului îndată ce îndrăznește cineva să ți se împotrivescă! Să știi că ceea ce faci dumneata, este împotriva partidului! Dar spusu-ți-am: a fost de-ajuns!

Bătrînul era roșu ca racul. Varga Jani, secretarul de partid, abia reuși să-l împingă iar pe scaun.

— În regulă... de asta mai vorbim noi și altă dată! — Bunter se ridică și ieși afară.

— Tovarășe profesor... stai, tovarășe profesor... — încercă să-l rețină Boga Gábor. — Du-te, Péter, cheamă-l înapoi, — zise el către un colectivivist mai tinerel.

— Lasă-l, Gábor... La ce bun? — își dădu cu părerea Varga Jani. — Treaba lui, dacă s-a dus. Să continuăm ședința.

— Adevărat — se ridică Boga Gábor. — Liniște, oameni buni! Poftim, tovarășe profesor Kovács, aveți cuvîntul!

— Imi pare rău că am fost silit să turbur ședința, dar îmi iau răspunderea de ceea ce am făcut. În ce privește pregătirea științifică, de care nu era mulțumit tovarășul Bunter, sînt de părere că știința este într-adevăr trebuincioasă în toate problemele legate de viața gospodăriei colective. Dar eu cred că nu-i nevoie de niciun ichtiolog care să hotărască dacă se poate săpa ori nu un eleșteu aici. Pescăria depinde de o singură întrebare: Aveți om căruia să i-o încredințați și care să ducă treburile cu tragere de inimă, ca și cum ar fi bunul său? Aici, problema asta-i rezolvată. Înainte de a propune adunării generale să primească propunerea tovarășului Demeter, permite-ți-mi să-l întreb pe tovarășul Bartalis, să ne spună sincer de ce se împotrivese?

— Lăsați-mă pe mine în pace, tovarășe profesor... Ce-am zis, zis rămîne. Nu-i destul că mi-am dat toată averea? Eu m-am săturat. Atîta vă șpun, nu care cumva să-mi stricați îmașul... Vreau să ies din colectiv!

— Atunci de ce-ai mai intrat? — se răsti un colectivivist din cei tineri. — Doar nu te-a forțat nimeni!

— Nu, zău? Nu m-a forțat nimeni, ai? Că eu de voie bună am intrat... Tare mi-ar plăcea să-l văd pe ăla care nu ți-o intra cînd îi spui că iacă, ori slujba fecioru-tău, ori colectivul; dacă nici asta nu mai e forță!...

Întreaga sală înmărmurise.

— Cine ți-a spus dumitale asta? De unde le mai scornești? — își reveni cel dintii, Boga Gábor.

— De unde le scornesc? Vai, cristoșii mă-tii, așa vorbești tu cu mine, ai? Intreabă-l pe tovarășul Bunter . . . întreabă-l, că doar pe el mi l-ați trimis pe cap cu astea . . . — bătrînul tăcu.

În sală se făcu tăcere. O singură mină se mai înalță. Cerea cuvînt Varga Jani, secretarul organizației de bază. Toate privirile se îndreptară spre el. De emoție, Ferenc-baci era să-și fărime țigaretul. Data trecută tot cuvîntul secretarului hotărîse — fie chiar numai vremelnice — în chestiunea pescăriei!

— Eu n-am văzut încă niciodată adunare generală reușită ca asta începu Jani să vorbească. — Nu numai din pricina pescăriei. Eu recunosc cu toată sinceritatea că a greșit nu numai conducerea gospodăriei colective, ci și organizația de bază, lăsînd neascultată propunerea lui Ferenc-baci și mai apoi, cînd — după o ședință nici caldă nici rece — a lăsat-o baltă. Dar acum totuși altceva v-aș spune. Să mai așteptăm pînă se hotărăse soarta imasului de lingă Olt, pînă baci Bartalis Kálmán își hotărășe singur soarta. Eu zic, nene Kalman, să te mai gîndești. Cu forța nimeni nu te reține. Și să n-ai grijă nici de fecior, că nu i se întîmplă nimic. Eu propun colectivului, să convoace o nouă adunare generală, peste o săptămînă și să aducă atunci hotărîre și în chestiunea pescăriei.

Propunerea fu acceptată.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bunter dispăruse din sat. A doua zi dimineața îl așteptară zadarnic la școală, iar cînd trimiseră să-l caute, proprietăreasa trimise răspuns că domnul profesor venise aseară acasă tare furios și tot bodogănind nu știu ce de-un oarecare mucos. Apoi își împachetase niște lucruri în servietă și plecase . . . Zicea că se întoarce în două-trei zile.

Auzind această veste, tanti Mali și directorul se speriară. Profesoara de istorie îl chemă de-o parte pe Kovács: — Știi unde s-a dus? Să te duc pe dumneata . . . Pleacă . . . du-te la Cluj. E mai cuminte . . .

— De ce m-aș duce? Am să plec peste trei zile, așa cum am plănit, dar mai de vreme nu mă duc nici în ruptul capului. N-am de ce să mă tem.

Eszti nu spuse nimic. De cînd aflase de plecarea lui Kovács nu-i prea vorbea.

După masă Kovács rămase la școală. Punea în ordine lucrările ca să le poată preda cum se cade cînd o fi să plece. Ușa cancelariei era întredeschisă . . . gălăgia copiilor ce se jucau prin curtea școlii, pătrundea pînă la el.

— Feri, tu ce-ai făcut cu semințele de salcîm? — Vocea unuia dintre elevii săi îl făcu să uite de îndeletnicirea lui. Prin crăpătura ușii, strigătul băiețelului așezat pe scările sălii, pătrunse clar.

— Ce-am făcut? Le-am dat la găini. Dar tu? — și Feri se așeză pe scări, lingă prietenul său.

— Eu le mai am . . . Aștept să le semănăm.

— Poți aștepta mult și bine. De-acu, nu mai semănăm nimic. Dacă pleacă . . . Apoi, pentru asta am tot putut noi să facem întrecerea!

— Dar dacă nu se duce? — Kovács începea să asculte tot mai atent conversația celor doi.

— Degeaba. Se duce . . .

— Atunci, ce se alege de cercul micurist? A zis că mă ia și pe mine . . . Spunea că avem să răsădim de toate și o să avem castraveți cit bostanii . . . I-am și fost spus mami, că la anu o să umple un borcan cu unul singur . . . Numa' să aibă oțet de-ajuns. Și-apoi cu prunii . . . zicea că în primăvară îi altoim pe cei mai tineri din grădina noastră, cu cite trei-patru soiuri . . .

— Te-o altoi, *Ciocuș*, pe tine, n-ai nici o grijă . . .

— Adevărat, pleacă?

— Da. I-a spus Ferenc-baci, tatii. E necăjit și Ferenc-baci din pricina pescăriei; zice că ar fi fost bine dacă-l ajuta tovarășul profesor. Se bizuise pe el . . . Că se pricepe și la pești!

— Măi . . . Zici că iară o să ne învețe *Ciocuș*?

— El. Om avea ce învăța pe de rost, nu te temel! Să vezi că ne pune să buchisim din carte, tot ce-am învățat cu Kovács.

Tăcură.

— Am să-ți spun ceva, măi Feri . . . Mai bine era să nu fi venit de loc încoace . . .

— Mai bine . . . Ne-învătasem cu *Ciocuș* .

Kovács se ridică și închise ușa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bunter nu se întoarce nici la doua zi.

În cancelaria profesorilor, fiecare se prefăcea că nu-l interesează lipsa lui, cu toate că această absență amenințătoare îi enerva pe toți. Lui Kovács îi era deasemenea necaz. Poftim. Peste o zi-două ar trebui să plece, dar nu poate pleca pînă nu se rezolvă și problema asta . . . Doar n-o să fugă de o eventuală răfuială?

Problema se rezolvă în mod neașteptat. La ora unsprezece înainte de amiază, tocmai în pauza mare, își făcu apariția în cancelarie poștașul.

— Telegramă.

Directorul deschise emoționat. KOVÁCS PREZINTĂ IMEDIAT INSPECTORAT STOP BARTALIS.

— Cînd pleacă proximul tren? — întreabă Kovács cînd îi arătară telegrama.

— La trei după masă . . . cel dinainte de amiază l-ai pierdut.

De-acum ajunsese, fățiș, centrul preocupărilor. — Vezi, ți-a trebuit dumitale asta? — se tînguia tanti Mali. Directorul nu se pronunța. Mormăia cite una. — Iacă, iacă, nu-i bine să te pui cu Bunter . . .

În ultima pauză, Eszti veni la el.

— Tovarășe Kovács . . . — vocea nu-i mai suna atît de streină acum. — Dacă te-or trage la răspundere . . . Pe mine poți să mă chemi mar-toră . . . Poți conta pe mine.

Kovács nu ști-a ce să răspundă. Nu-i e teamă! E sigur de cauza lui . . . Strînse mină lui Eszti. — Mulțumesc.

Pe la două și jumătate se îndrepta spre gară cu o valiză mică în mînă.

Aproape că ajunsese, când dintr-o poartă, unul din elevii săi alergă să-l întâmpine, cu o figură speriată, aproape disperată:

— Tovarășe profesor . . . Plecați? Vă duceți?

— Nu . . . Mă întorc. Ne mai întâlnim noi . . .

— Intră, măi, în casă, să nu ies eu după tine! — strigă mama copilului. Nu era de mirare, căci flăcăiașul ieșise în cămașă, iar soarele de noimebrie e destul de înșelător. Dar, în bucuria ce-l cuprinsese, copilul părea că nici n-o aude. Credea că profesorul se gîndea la plecarea la Cluj când îi vorbise.

— Așa-i? Așa-i că vă întoarceți? Știam, știam, tovarășe profesor . . . Zău! Mai am și semințele de salcîm, toate le am . . . O boabă n-am dat găinilor . . . Nu-i așa că bine-am făcut? — vorbi copilul fericit.

— Bine ai făcut, sigur că-i bine, dar fugi în casă acum; n-ai auzit că te cheamă maică-ta? Ai să răcești, măi . . .

De-abia-și luase biletul și personalul intră în gară. Nu erau călători mulți. În timp ce, pufăind tot mai iute, locomotiva zdrăngănea trenul peste ace, Kovács stătea la fereastră. — Peste-o zi, două, iar văd satul așa . . . — gîndi el, — dar atunci îl văd pentru ultima dată. Uite, școala! Cît de mare-i livada parohiei . . . cît o pădure. Își aminti de „creștinii” care se furisau prin ea și rîse. Aici, nu departe de gară, stă Lajcsi . . . Da, casa ceea proaspăt văruiată e a lor. Oare Ferenc-baci e acasă? Ori își vede tocmai de „slujbă”? Kovács se surprinse privind casele de după grădina parohiei. Acolo stă Eszti. Care-o fi casa? Spusese că poate conta pe ea . . . Kovács fu cuprins de un sentiment plăcut. — Interesant, graiul ei secuiesc nu-i mai este atît de strein . . . Dimpotrivă, e plăcut să-l ascuți . . . Satul se făcea tot mai mic. Kovács simți puțină strîngere de inimă. La naiba, doar mă întorc mîine! . . . Ori poate încă în seara asta . . .

În gara următoare staționa un tren care venea dinspre Miercurea-Ciuc. La fereastra unui compartiment îl zări pe Bunter. Și el îl observase pe Kovács. Rînjea. Se prefăcu că nu observă salutul acestuia.

*

Inspectorul școlar îl primi cu răceală.

— Îți spun sincer că ne-ai deziluzionat, tovarășe profesor . . . nu la asta ne așteptam din partea unui tînăr absolvent de universitate marxistă.

— Despre ce e vorba? — se miră Kovács.

— Trebuie să dai o declarație asupra punctului dumitale de vedere în următoarele probleme . . . Fii bun notează. Unu: raporturile dumitale cu parohul, mai ales în materie de ore religie. Doi: raporturile dumitale cu sfatul popular, în ce privește colaborarea. Trei: raporturile dumitale cu tovarășul Bunter, — aici te rog să dai explicații referitoare la atitudinea pe care ai manifestat-o față de colegul dumitale în adunarea generală a gospodăriei colective. Atît. Dealtfel îți fac cunoscut că se deschide o anchetă în această problemă. Transferarea dumitale la Cluj am suspendat-o telefonic pînă la terminarea anchetei. Te rog foarte mult să judeci bine tot ce spui, căci va trebui să consemnezi în scris.

Kovács sta ca lovit în cap. Nu se așteptase la atîta josnicie din partea lui Bunter... Ce-a spus? Parohul... sfatul popular... adunarea generală... De toate acestea, inspectorul fusese informat tocmai de-a-ndoaselelea...

— Repet: cugetă bine, tovarășe profesor!

Kovács era roșu. Vru să spună ceva, dar se stăpîni. Incepu să bată cu degetele în tăblia mesei. Se calmase.

— Nu am ce cugeta, tovarășe inspector! Atît doar că toate informațiile vi s-au dat pe dos.

— Uite, tovarășe profesor, — ridică inspectorul un deget, cu un aer de superioritate. — Eu înțeleg că dumneata ești tînăr și nu cugeți întotdeauna suficient de adînc, înainte de a acționa — dar ai putea să înțelegi și dumneata... Avem și noi răspunderea noastră...

— Vă rog să nu întrebuițați acest ton, tovarășe inspector! Nu aveți niciun motiv să mă dăscăliți! Mai bine v-ați fi documentat asupra faptelor!

Inspectorul era perplex. Ia te uită la pustiul ăsta! Nu-i destul că abia într-o lună și jumătate face atîtea încurcături, dar mai are pretenția să-l pună și pe el la punct! Ia stai nițeluș.

— E adevărat că i-ai spus parohului să-și facă liniștit orele de religie?

— E adevărat, dar...

— Ei vezi? E adevărat că ai refuzat să dai mină de ajutor sfatului popular?

— La copiat? Da. Inșă...

— Un moment. E adevărat că l-ai atacat în mod brutal pe Bunter, în adunarea generală?

— Da. Așa este. Imi pare numai rău, că nu l-am atacat mai repede. căci în sat lucrează denaturînd toate realitățile și mințind în modul cel mai dezgustător; la fel își ține lecțiile și după cum văd, tot așa informează și inspectoratul, unde i se dă crezare...

— Tovarășe profesor! Te rog să nu vorbești în felul acesta despre un coleg al dumatăle, care are merite serioase în sat... ce crezi, cît a lucrat omul ăsta? Știi, de pildă, că el a depus cea mai fructuoasă muncă de agitație în legătură cu înființarea gospodăriei colective? Știi dumneata că pe tatăl meu, pe care eu însumi nu l-am putut convinge, el l-a dus în colectiv? Dumneata ce-ai făcut într-o lună și jumătate? Ai încercat să-i subminezi prestigiul și să distrugi rezultatele muncii sale.

— N-are rost să mai discutăm, tovarășe inspector. Am să-mi scriu declarația și archeta va da în vileag totul. O singură eroare aș vrea să îndrept de pe acum — și acesta numai pentru că vă interesează personal. Tatăl dumneavoastră vrea să iasă din gospodăria colectivă... A declarat-o în adunarea generală, după ce tovarășul Bunter a plecat. Știți pentru ce? Pentru că, pe vremea aceea, tovarășul Bunter „i comunicase în mod confident:al“ că dumneavoastră veți fi concediat dacă el nu intră în colectiv. Din această cauză zice că a intrat și din această cauză s-a simțit strein în gospodăria colectivă. Și tot la fel stau lucrurile și în celelalte probleme. Dar am

să le declar toate acestea în scris, nu vă mai ostenesc personal cu ele. Colo, în camera vecină se poate scrie, da?

Inspectorul stătea ca de piatră. Nu-i venea să-și creadă urechilor. Cum spusesese? Tatăl său . . . Bunter . . . E imposibil ca acest tânăr să mintă . . . Dar atunci, Bunter este un exorc de rînd!

Kovács își scrisese declarația. Ii dădea zor și totuși răsăriseră stelele cînd ieși pe poarta sfatului raional. Se uită la ceas. Da, mai prinde trenul de seară . . . Mergînd spre gară, se gîndea că miine-poimîine are să călătorească din nou . . . adică . . . Nu prea! Inspectorul spusesese doar că i-a suspendat transferarea . . . — Ii supăra faptul că nu se poate necăji, că nu se poate infuria din pricina aceasta . . . Iși aminti de semințele de salcîm, de Ferenc-baci, de pescărie . . . Ei, . . . greu ar fi să pleci acum . . .

*

Ferenc-baci trebuia în curte, la o coadă nouă pentru secure. Cea veche era slăbită, nu-i cuminte să intri în iarnă cu ea. O cioplise frumos, apoi o răzuise cu un ciob de sticlă, să fie netedă de tot. Lajcsi, după ce învățase o vreme în casă, se plictisise pe semne și ieșise și el. Se opri lîngă bunicu-său și-l privea, răbdător.

— Nea, jîgodie, ce tot latrî? — Bundaș se oțărea către poartă de făcea spume la gură. Priviră amîndoi într-acolo. Poarta se deschise și intră Kovács. Era bine dispus și zimbea.

— Tovarășe profesor! — se bucură Lajcsi — Nea, măi, taci odată! — Trebuie să se ducă la cîine; și-așa abia îl putu domoli:

— Bună ziua, Ferenc-baci!

Bătrînul îl privi scrutător. Să fie adevărat ce-i spusese copilul la amiază, cînd s-a întors de la școală? Intr-adevăr, nu pleacă Kovács?

— Poftiți înăuntru . . . — încercă să-l invite în casă, dar Kovács se împotrivi rizînd:

— Nu mă duc înăuntru, nu, nici vorbă. Văd că lucrați la ceva; continuă numai — dacă-i nevoie de ajutor, spune . . . Ce se mai aude cu pescăria?

— Ce să se audă? Am fost ieri pe la Bartalis. La cel bătrîn. Măi Kálmán, îi zic, armata împreună am făcut-o, în război tot de-odată ne-au fost dus pe vremuri, o vorbă grea nu ne-am spus niciodată, — apoi tocmai acum să ne sfădim? Incet-încet ne-am încălzit la vorbă . . . De ieșit tot mai vrea să iasă bătrînul, dar cred că are să înțeleagă de vorbă bună . . . În schimb „tovarășul“ Bunter! . . . S-a dus și la Varga Jani, la noul secretar de partid, dar el i-a spus curat în față că vă dă dreptate dumneavoastră . . . Bunter i-a răspuns însă că el nu lasă lucrurile într-atît, că — zice — ori el, ori dumneavoastră . . .

— Ții minte, Ferenc-baci, ce mi-ai spus acum cîteva săptămîni? „plu-tește bostanul . . .“ Ei, acum se dă la fund. A vrut să vîre pe altul și se înecă el . . . — Scruta figura lui Ferenc-baci. Bătrînul nu spunea o vorbă. Scoase tabachera, răsuci o țigare, o puse în gură, o aprinse și-apoi, odată cu primele notocoale de fum, îi dădu drumul:

— E vremea . . .

Lajcsi ieși în fugă din casă. Era tare agitat și ținea în mină o pungă mare de hirtie:

— Tovarășe profesor . . . Tovarășe profesor . . . uitați-vă, n-am dat din ele nici o boabă la găini . . .

— Bine, Lajcsi, bine-ai făcut. Le-om semăna, la primăvară . . .

Bundás, ciinele, se uită la cei trei oameni care stăteau alături: stăpinul, Lajcsi și străinul. Se imblinzi. Parcă simțea că e în zadar: pe ăsta nu-l mai poți alunga de-aici nici cu lătnatul . . .

FODOR SÁNDOR

In românește de Gelu Perian

Țigăncușa

I

Azi, cînd o văd, mă copleșesc fierbinte,
Cu focul lor, aducerile-aminte...

Pe ulicioară strigă-n gura mare:

— „Hai, nană, nană! Fuse de vînzare!”

Și dacă nu-i deschizi, ușoară printre
Speteze, ea-și găsește loc să intre.

Se-așează jos, pe vatră și-și desface
Bazarul ei cu târguieli sărace.

— Stai, nană, vezi șiragul de mărgele?
„Sînt cu noroc și-ai fată mare. Ie-le!”

„Pentru cămăși am, nană, niște bumbi
Frumoși ca focul — uite-i! — și nu-s scumpi.

„Să-ți spun norocul, nană? Vino-ncoace!”
Și cărțile în mîini încep să-i joace.

... E iarnă! Vîntul șuieră din bice
Văzduhul parcă-n fîndări să-l despice.

Din casă cînd să iasă țigăncușa
Se zbate vîntul de să zmulgă ușa.

Și-n vînt se tînguește o chemare:

— „Hai nană, nană! Fuse de vînzare!”

11

*Duminicile de sfârșit de vară
Cu soare calm pe miriști de secară;*

*O boare-ncet peste livezi se duce.
E satul adunat la o răscruce.*

*Pe lângă șanț tăifăsuiesc bătrînii.
Vorbînd de vreme și scumpetea pînii.*

*Iar tinerii frămîntă scurt pămîntul
Știrînd virtejuri ce le poartă vîntul.*

*Cînd hora se iușește-n tropot viu,
Țiganca se desprinde-n pas mlădiu*

*Și legănîndu-și — trestie — mijlocul
Își pleacă-obrajii-mbujorați ca focul.*

*Prin aer mîinile împart fiori
De parcă-alintă nevăzute flori.*

*Picioarele desculțe-s joc de vînt
Sub rochia-nflorată ca un cîmp*

*Și sînii și mijlocul strîns în brîu
Se-nvolbură — cascadă de pîriu...*

*Se-oprește hora, numai ea mai joacă .
Trăsura boierească orea să treacă...*

*Și nu e timp... Și zbirnîie trăsura...
Un bici pe-obraz și-mplîntă mușcătura*

*Copitele tot praful îl depun
Peste trupșorul doborît în drum.*

*Iar cînd, rănînd tăcerea de amiază,
Surpînd pămîntul, se îndepărtează*

*Mai saltă din trăsură-un ris gîngav...
Țăranii fata o culeg din praș.*

*Adună țetele mărgele, ace...
— Bazarul ei cu țirguieli sărace —*

*Și crunt mai urmărește doar trăsura
Privirea-n care izbucnește ura...*

III

*E iarnă iar. Tîrziu. Și umblă-agale
Și-ngină ca un cîntec amărit
Un vînt tehui, prin adîncimi de vale,
Să-și fină parcă singur de urit.*

*S-au dus și cei din urmă trecători
Și satul tot visează-adînc, tihnit.
Chiar și la casele cu șezători
Ferestrele clipind au așipit.*

*Și-n noaptea grea, ca un inund de smoală;
Cînd în pădure haitele se strîng,
Un geam aprins, doar, peste drum, la școală
Infruntă întunerecul adînc.*

*O carte s-a deschis pe fața băncii
Ca o fereastră ce ar slobozi
Spre zare doi lăstuni — ochii țigăncii —
Să prindă-n zbor înalt pe o, pe i . . .*

*Pe tabla clasei semn de semn se leagă,
Școlarii mari trudesc din răspuțeri.
O, cît de lacomi prind să te-nțeleagă,
Lumină-nmormîntată pînă ieri!*

*. . . Ea cea din urmă pleacă, încălzind
La sîn azi alte cărți cu alte semne
Ce alte rosturi de pe fir desprind
Spre trepte viitoare să te-ndemne.*

IV

*Cortina din două covoare
Se-nvolbură. Nu e răbdare.
Din sală aplauze, torent,
Măsoară moment cu moment.*

*Deschide-te, colț cu răzoare,
Cortină din două covoare!
Deodată, tăcere se face.
Cortina încet se desface.*

*. . . O uliță. Oameni la sfat
Cu chip abătut, incrunțat.
Ia uite-l pe Ion Irimie
Ce lungă mustață-și mîngîie*

Și Radu c-o bită de fag,
De parcă-i anume moșneag!
Mai sint și flăcăii din sat
Și fetele de măritat.

Se-aude, din fluiet, se-aude
Un cânt cu întoarceri știute.
„Bătrînii”-și trîntesc pălăria
Eh, viață, bătute-ar urgia!

Se-arată cu fluiet-n brîu
Cu pasul rărit și molîu,
Înalt, Simion păcurarul —
Eh, viață, bătute-ar amarul!
Eh, viață, bătute-ar norocul!
— Flăcăi, ia să scapere jocul!
Și jocul s-a prins, legănat,
Ca lanul cînd nu-i secerat,
Ca norii cînd largu-i al lor,
Ca plopii cînd vîntu-i ușor...
În mijloc, mac roșu de cîmp,
Țiganca e numai avînt.

— Ia uită-te bine, tu Lenă,
La ăl de se duse pe scenă,
Gîndești că-i boierul Șofînga,
Să-ți faci, soro, cruce cu stîngal....

„Boierul” să treacă poștește
Dar hora în loc nu se-oprește. —
În fața „boierului” joacă
Țiganca, fetița săracă.
Și mîna cu bici, boierească,
Se-nalță-ncordat să lovească,
Dar mîinile aspre o prînd.
Flăcăi adunați, hîduînd,
Aruncă „boierul” afară
Că nu-i de el lipsă în țară.

Și jocul mai viu se pornește
Ca vîntul cînd codru-l trezește,
Ca ropotul apei cînd cade
Pe pietre în repezi cascade,
Ca ritmul de-aplauze, viu,
Cînd dă să se-nchidă, tîrziu,
Încet ondulată de-o boare
Cortîna din două covoare.

M. SCOROBETE

DIN POEZIA CHINEZĂ

Slovele eterne

*In vreme ce tăcut eu versuri scriu, privesc
de la fereastră, cum tulpinile de bambus
se leagănă în vînt.*

*Asemeni unei ape tulburate ele sînt.
Și svonul foilor se-aude
ca un sgomot de cascadă.*

*Arunc aceste slove pe hîrtie.
Ca flori de prun ele apar
căzute, răvășite în zăpadă.*

*Mireasma mandarinei, duhul tainei,
dispare cînd o față prea-ndelung
o poartă în faldurile hainei.*

*Și bruma pierde-se, cînd soarele o vede.
Numai slovele pe care eu le scriu
sînt veșnice. Aceasta eu, eu Li Tai Pe, o știu.*

LI TAI PE

DIN POEZIA EGIPTEANĂ

Sec. XVI – XIV î. e. n.

Impărăția cerească

*Tu întrebi: cine oare ne va duce,
Călăuzindu-ne spre țara regească,
In imperiul care este în cer?*

*Păsările care sînt în văzduhuri,
Animalele ce mișună pe tărîmuri,
Peștii din fluvii și mări,*

*Toți și toate te vor duce,
Călăuzindu-te spre imperiul cereșc
Care este în inima ta.*

In romînește de Lucian Blaga

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S T U D I I

GEO BOGZA

(Urmare din nr. 9—1954)

3

„Așa sînt minerii, fiecare cu un felinar în mînă. Din tot ce au la ei, atunci cînd pătrund în fundul pămîntului, plămîni, sănătate, vigoare în mușchi, nu se mai întorc afară decît cu felinarul¹⁾. Această reflecție amară, dureroasă, e încrustată în comentarul final la întreaga viață a oamenilor din „băile“ de aur ale Munților Apuseni, așa cum se desfășura în anii exploatării capitaliste. Cu Geo Bogza străbatem peisajul variat al țării noastre — pînă nu demult țară a celor năpăstuiți, pîndiți de foamete și de groaznice accidente. Fiecare din episoadele referitoare la viața muncitorilor și a țăranilor nevoiași ar putea inspira reflecții mohorîte. O zi petrecută în adîncurile minelor, prin mijlocirea reportajelor despre viața din trecut ale lui Geo Bogza, însemnează cunoașterea unei lumi de impresii sumbre, de drame zguduitoare. La ora șase, dimineața, odată cu schimbul întii, cobori într-o lume greu de imaginat, mai ales astăzi. Te afli aproape de oamenii minelor, gravi, solcmni, cu tăcerile atît de deosebite de ale celorlalți oameni. Sala de apel, luminile lămpilor de mineri, portretele minerilor în culori cu tonuri contrastante: alb-negru. Paloarea feței, în contrast cu negrul vestmintelor, amintește de sumbrul pînzelor lui Fougeron, inspirate din peisajul minier al Franței. Așa ne apare peisajul minelor de aur din Munții Apuseni și al minelor de cărbuși din Valea Jiului, așa ne apar oamenii supuși la muncă în condiții primitive și primejdioase în același timp, dată fiind lipsa oricărei preocupări din partea stăpînilor de pe atunci pentru evitarea catastrofelor. „Sînt oameni cu fețe mari, osoase, cu părul năclăit de pămînt, cu mustățile țepoase și aspre. Imbrăcămintea le e scorțoasă, cu petice groase în coate și în genunchi. Bocancii uscați, arși de apa prin care merg în fundul pămîntului. Și mîinile le sînt arse, tăbăcite, cu crăpături adînci pline de pămînt...²⁾. Sînt „oamenii din adîncul pămîntului“ așa cum îi întîlnim și la Ion Agîrbiceanu, cu „ochii lor triști și oboșiți“³⁾, purtînd pe față urmele adînc gravate ale muncii lor în galeriile minelor și urmăriți de tusea lor

¹ *Țara de piatră*, pag. 51.

² *Țara de piatră*, pag. 57—58.

³ Agîrbiceanu, Ion, *Arhanghelii*. (București, f. a.) Edit. Libr. „Universala“ Alcalay, pag. 123, Edit. II.

„scurtă, uscată¹⁾), al cărei ecou ia proporții, domină întunericul galeriilor augmentînd tragicul peisajului minier²⁾).

De la impresiile acestea, reduse la un contur general: portretul minerilor, atmosfera minieră, lumini, zgomote, cu totul deosebite, impresii într-adevăr demne de un „celălalt tărîm“ — se ajunge la imagini individualizate, asupra cărora scriitorul se apleacă cu toate simțurile alarmate, surprinse. O neașteptată întîlnire prilejuiește descoperirea a ceea ce însemnează infern subteran; un om extenuat, străduindu-se să urce un trunchi de brad printr-un tunel îngust, — un tunel greu de urcat chiar atunci cînd nu porți nicio povară. E un cățărat cu mîinile, cu genunchii, sfișiiind carnea omului, tăindu-i respirația. Întîmplarea în sine, relatată de scriitor, se poate dispensa de orice comentariu, fiind sfișietoare îndeajuns prin tragismul acestei munci infernale; în schimb, Geo Bogza va preciza cu un calm ce ascunde indignarea: „La ora aceea, sute de alți mineri făceau aceeași treabă, trăgînd trunchiuri de brad în abataje, cu mîinile, cu genunchii, cu dinții³⁾. Nu mai puțin zguduitoare e întîlnirea din mina de aur Verebeș, situată în Apuseni. Cu mîinile, cu dinții e tîrît sacul de minereu, prin hrube ce nu se pot numi galerii, gata să se prăbușească în orice clipă, unde nu se face altceva „decît să se scoată minereu⁴⁾. Mîncînd zeamă de castraveți, coji de pîine uscată și aspirînd fum de dinamită, oamenii coboară în fiecare zi, tîrîndu-se, neștiind dacă se vor mai întoarce la lumina zilei; băeși lucrînd în „dijmă“ în minele particulare, — „în mînă cu un ciocan și o daltă. Nici un fel de instalații. O poartă de lemn la gura minci și atît⁵⁾. Romanii foloseau copii ale căror trupuri neîmplinite pătrundeau mai lesne prin galeriile strîmte. În 1935, prin locurile unde s-au păstrat urmele galeriilor săpate de romani, copii, cu ciocanul în mînă și pachetul de dinamită în buzunar, făceau să se șteargă depărtarea veacurilor de mult apuse. Nici o deosebire între mijloacele folosite de romani și cele ale veacului XX. Alte fapte, aproape tot atît de neverosimile, dar mai ales accidente — atît de vii în mintea celor care au fost spectatori neputîncioși, dezarmați, vii în memoria familiilor de mineri — completează tabloul minier: minerul salvat din abatajul gata să se prăbușească numai cu prețul brațului tăiat cu securea, deoarece-i fusese prins sub greutatea unui trunchi; accidente soldate cu moartea soților, a fraților, scoși din mine carbonizați, sub privirea îngrozită a femeilor și copiilor. În asemenea zile, „totul dispăre și nu mai rămîne decît plînsul femeilor, urcînd în aer, bocet prelung, acoperînd dintr-o parte în alta valea⁶⁾. Un infern imaginat și creiat de pofta de cîștig a capitaliștilor e și „Lumea petrolului“, cu oameni transformați în torțe vii, mistuiți de foc odată cu sondele.

Uneori — instituînd, în felul lor, un corectiv al „nedreptăților istoriei“ — minierii fură aurul cu conștiința îndeplinirii unui act echitabil, de justiție socială. Scriitorul ilustrează fenomenul printr-un caz de un tragic deznodă-

1 *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*, pag. 45.

2 Ca și la Carol Ardeleanu, tusea minerilor e parcă stigmatul urmăritor al unui eșfîrșit apropiat (*Viernii pămîntului*). București, 1933, Edit. Adevărul.

3 *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*, pag. 105.

4 *Țara de piatră*, pag. 86.

5 *Op. cit.*, pag. 52.

6 *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*, pag. 179.

mînt, rămas în amintirea oamenilor; este „cazul“ lui Mihai Covaci, minerul care s-a sinucis cu dinamită, deoarece fusese prins cu aur furat. Conștiința unei rezistențe, în fața nedreptei orînduirii sociale, a determinat asemenea acte spontane, lipsite însă de eficacitate. În schimb, Valea Jiului îi furnizează scriitorului datele unei întregi istorii a luptelor purtate de muncitori împotriva patronilor. Evocînd împotrivirea minerilor, luptele lor „cu proporții de epopee“, scriitorul înregistrează noua perspectivă a vieții și muncii minerilor, în anii de după război, 1945—46. Primele întruniri, criza anilor 1929—1933, sinucideri ca aceea a lui Mihai Covaci, băceșul din Țara Moșilor, — evenimentele se înșiruiesc cinematografic, urmărite de comentariul scriitorului. Și tot printr-un procedeu cinematografic, scriitorul apropie, ca într-un prim plan, „haina pe care într-o dimineață cu soare Sighetli Iuliana o scoate afară la aer“¹); e punctul de plecare al povestirii auzite de la soția minerului ucis la Lupeni în 1929, — haina rămînînd un simbol al unei întregi epoci de lupte, amintind de ele, ca un vestigiu încărcat de semnificații.

Prezentarea vieții de altă dată a oamenilor muncii nu se încheie cu peisajul minier. Credincios intenției de a descrie întregul peisaj al țării, scriitorul prezintă un material de viață divers, întreaga geografie a mizeriei și sărăciei. Apar țărani încremenți în durere, privindu-și vitele moarte, în decorul impresionant al Hășmașului Mare; acolo, lângă izvorul Oltului, în tăcerea solemnă a înălțimilor, se petrecea „cea mai mare tragedie a vieții lor“, — pierderea vitelor. Decorul este cel al frumuseților supreme ale munților. Odată cu apele Oltului, pe care le întovărășesc în calea lor, noi întâmplări se înscriu — alături de cele de pînă acum — prin „Cartea Oltului“. Cîte o căruță trasă de un cal slab mînat de vreun copil, o femeie trăgînd de funie un vițel „pipernicit“ — iată imagini ale sărăciei profilate pe fondul majestos al Carpaților, distonînd cu peisajul munților, dar constituind, în același timp, avertismente alarmante. Asemenea impresii, reținute pe parcurs (creionări doar), emoționează prin adevărul lor, întregindu-și conturul prin comentariul scriitorului: „Așa cum se duc pe lângă pereții uriași ai munților în lungul drumului pustiu, ființele acestora oropsite, par cea mai dureroasă imagine a sărăciei unui popor întreg“²).

Tabloul se întregește neconținut cu alte culori în tonalități vii, pe măsură ce drumețul-reporter urmărește apele Oltului: așezările primitive ale cărmidarilor, femei albind pînza aspră și neagră ca și viața lor, plutașii din Olanu, greu încercați de apele neîmblînzite, așteptați de soțiile lor deși „nu se vor întoarce aproape cu nimic“. Această ultimă întîlnire îl oprește mai îndelung pe reporter. Dezolantul peisaj al satului, rămas pustiu prin plecarea bărbaților într-o grea și primejdioasă întreprindere, dar, mai ales, greutatea înfruntată de plutași, îl fac pe scriitor să le dedice pagini de epopee, încheiate cu un final demn de oamenii aceștia: întîlnirea cu oamenii cîmpiei. Confruntarea între ei are ceva de ritual grav și solemn, ca un ultim acord tragic: plutașii se îndreaptă, „aproape clătînîndu-se de foame“, spre mal, unde oamenii cîmpiei îi așteaptă cu mîncare și cu cuvinte simple de îndemn. Aceași extremă

¹ Op. cit., pag. 52.

² *Cartea Oltului*, pag. 328.

sărăcie o întîlnește scriitorul în ostroavele Dunării, — sărăcie pe care o dezvăluie prin concentrarea elementelor reprezentative pentru această parte a țării: „Un bordei sărăcăcios, din lemn și pământ, undeva la coada ostrovului. O vatră pe care se face focul pentru mămăliga și ciorba de pește. Lotcile sînt trase la mal, cu burta în sus, ca niște balene negre, date cu smoală⁽¹⁾).

La acest material de viață, concentrat în paginile reportajelor lui Geo Bogza, se adaugă și cel al condamnării hotărîte a primitivismului, înapoierii și izolării de viața civilizată. Scriitorul n-a fost înșelat de „pitorescul“ vieții satelor, ținute departe de binefacerile lumii civilizate, nu s-a extaziat în fața unor asemenea aspecte, ci a văzut în ele rezultatul exploatării maselor. Casele țăranilor de la munte — cu un inventar redus la ultima expresie a sărăciei: „un pat, o Țoală, două strachini, un tuci, trei linguri de lemn“, ținînd de alte ere — se aseamnă întru totul cu așezările pescarilor din delta Dunării, a căror existență poartă amprentele unei totale izolări de circuitul vieții civilizate: „Locuitorii, mai ales femeile și copiii sînt complet sălbăticiți. Ei nici nu bănuiesc că există orașe mari, lumină electrică, civilizație⁽²⁾). Degradarea fizică și celelalte mărturii ale mizeriei, semnalate de scriitor, au calitatea de a demasca și înfiera tocmai prin laconismul și aparentul lor prozaism. „În colibe lor de stuf, oamenii trăiesc vara goi, iar iarna cu cojocul pus de multe ori de-a dreptul pe piele...⁽³⁾). Iar atunci cînd scriitorul, călătorind de-a lungul Olului, se găsește în fața satului Ariușd, vestit pentru urmele din neolitic descoperite acolo, reține, mai ales, faptul că, viața locuitorilor lui a rămas aproape la stadiul înapoiat al celor ale căror urme s-au descoperit. Cluj

*

Geo Bogza a înfățișat în reportajele sale aspecte diverse și în egală măsură semnificative pentru societatea romînească din cel de al patrulea deceniu al veacului nostru, luînd atitudine față de cele văzute. Observator atent și, în același timp, scriitor cu o înaltă conștiință cetățenească, Geo Bogza intervine sau lasă să se înțeleagă poziția sa — cea a participării la viața maselor — revoltîndu-se odată cu ele sau declarîndu-și deschis atașamentul față de oamenii simpli. Manifestîndu-și adeziunea la cauza multîmilor muncitoare, el intervine uneori, în cadrul reportajului, cu accente îndreptățite de indignare, bunăoară — atunci cînd asistă la scene revoltătoare cum e cea din mina particulară Vercheș. Urmărind drumul minerului cu sacul de minereu, scriitorul ține să mărturisească: „Ore întregi, după ce am descoperit aceste lucruri senzaționale, de un senzaționalism crîncen, plătit cu sînge, am stat împietrit, fără voce, cu fălcile încheștate⁽⁴⁾). Efortul supraomnesc al minerului pare un coșmar, încît reacția scriitorului e pe deplin explicabilă: „E un lucru să înnebunești, să-ți sară „capul în ținări⁽⁵⁾). În mijlocul unei relatări, ajuns la capătul răbdării, nemaiputînd suporta spectacolul muncii în minele de aur, exclamă indignat: „Sacul în spinare, felinarul în mînă, patronul de dinamită în buzunar,

1 *Dunărea, împărăție a apelor*, pag. 303—304.

2 *Op. cit.*, pag. 310—311.

3 *Idem*, pag. 311.

4 *Țara de piatră*, pag. 88.

5 *Op. cit.*, pag. 88.

și băeșul (ș.a.) coboară sute de metri în pământ să caute aur. Aur? Aur! Dar ce fel de aur! Nici dracul n-ar fi putut să-l împrăștie și să-l ascundă mai bine¹⁾.

De la tonul insinuant, ușor ironic, pînă la acuza directă, violentă, Geo Bogza s-a ridicat prin pamflet, cît și prin reportaj împotriva dușmanilor poporului, împotriva orînduirii capitaliste. Nu există nici o discontinuitate în reportaje, în raport cu atitudinea pe care o adopta scriitorul în articolele și pamfletele sale. Cu aceeași vehemență va ataca și în reportaje rapacitatea și lăcomia capitaliștilor, ignoranța ascunsă sub masca sacului cu bani. Industria petroliferă, extrem de bogată în specimene generate de „împerecherea dintre rapacitatea de pirați a petroliștilor americani și moravurile putrede ale orientului²⁾”, constituie un prilej ca scriitorul să infiereze vehement lumea exploatatorilor. Odată fixate categoriile numeroase de profitori, scriitorul schițează biografia lor, ca într-un dosar la dispoziția cercetătorilor. Tipurile „balzacienic”, cum le socotește scriitorul, sînt cele zugrăvite mai amănunțit de Cezar Petrescu sau Radu Tudoran³⁾, Geo Bogza limitîndu-se la întocmirea unui „fișier” al lor. Revenind la minele de aur ale „Țării de Piatră”, recunoaștem în portretul D-lui Grigore pe reprezentantul tipic al exploatatorilor din regiunea auriferă, chiar dacă el nu face parte din „virfurile” stăpînilor de mine. Nu lipsit de o evidentă doză de ironie persiflatoare, în conturarea portretului schițat parcă în cărbune, se definește trăsăturile unui tip literar greu de uitat: „Dl. Grigore se agită toată ziua, muncește din greu, seara cade de oboseală, buștean. Dl. Grigore are copii mulți și numai două prăvălii. Minele merg destul de prost. Cinci, șase kilograme pe an. Lucrează vreo două duzini de oameni. Uneori nici n-ar avea cu ce să-i plătească. Noroc că dl. Grigore are prăvălii. Oamenii mai beau o țuică mai iau o piine și gata leafa pe o săptămînă⁴⁾”.

În același domeniu al zugrăvirii acestei lumi a exploatatorilor, dar în împrejurări de fiecare dată deosebite, mijloacele de exprimare artistică sînt mereu altele. Scriitorul asociază zborului besmetic al liliecilor dansul celor ce petrec „în lumină și veselie” la Tușnad, asocierea fiind prilejuită de izbucnirea zborului liliecilor odată cu luminile Tușnadului. Imaginea oferă o viziune grotescă a acestei lumi, parodiată sugestiv de dansul „dement” al liliecilor, lumea a cărei veselie are ceva macabru și bolnăvicios, voind parcă să înnăbușe obsesia unei prăbușiri inevitabile⁵⁾. Descifrăm aici mesajul prevestitor al apropiierii unei alte ere.

*

La un diapazon înalt, atins numai în paginile închinete marelui cîntec al naturii, Geo Bogza creiază un adevărat imn, închinat omului simplu. Un vibrant poem liric adresat, parcă, lumii întregi, făcînd-o să vadă măreția și forța creatoare a omului „de rînd”. Contactul permanent cu oamenii simpli și,

¹ Idem, pag. 52—53.

² *Lumea petrolului. În Anii împotrivirii*, pag. 33.

³ Petrescu, Cezar. *Aurul negru*. E. S. (București), 1949; Tudoran, Radu. *Flăcări*. Edit. Forum Ed. II. (București, 1945).

⁴ *Țara de piatră*, pag. 31.

⁵ *Vezi Cartea Oltului*.

în același timp, cunoașterea prin contrast a lumii exploataților l-a îndemnat pe scriitor să înfățișeze minunatul chip al omului din popor, care ascunde sub sărăcia lui pietrele prețioase neșlefuite ale unor înalte calități morale. Scriitorul se face interpret al acestor însușiri, găsimu-le oglindite în atitudinea, în înfățișarea demnă a oamenilor. Sînt pagini de un nestăvilut suflu liric, pline de efuziune, cîntînd grația inefabilă a femeilor, delicateța înăscută a gestului, a mersului, acordul lor deplin cu pămîntul unde trăiesc. Un asemenea poem e dedicat femeii din Țara Făgărașului, a cărei apariție capătă proporții de basm, e înfățișată ca un act unic, pregătit de cadrul natural. Viziunea amplificată a naturii se armonizează cu cea a ivirii unei femei printre holde. Un prolog, parcă, la întîmplarea propriu zisă, stabilește momentul premergător: liniștea gravă a după amiezilor de vară, totala nemișcare — „un echilibru enorm“ — din care se detașează apoi și crește, apropiindu-se, o femeie „de o concentrată frumusețe“, tulburătoare, mișcîndu-se pe fondul peisajului ca un simbol al acestui înzestrat popor de oameni necăjiți. Revelația unei frumuseți unice are loc, altă dată, într-un moment în aparență cu totul șters. O femeie din Țara Moșilor mîncînd un măr, în vecinătatea munților, prilejuește descoperirea unei frumuseți tănuite, demnă de o admirație fără rezerve. Lauda frumuseții ei atinge proporțiile unui cîntec de slavă, plin de poezia farmecului natural relevant de gesturile femeii, cîntec al frumuseții nemuritoare: „Femeia avea mîini mici și o eleganță naturală în gesturi, o eleganță simplă care urca la suprafață din adîncimea oaselor, ca și șuvița limpede a unui izvor. Avea ochi negri, vii, și uitătura mirată, ca de veveriță“ (1).

Resursele spirituale ale poporului, capacitatea lui creatoare se întruchipează îndeosebi în creația sa artistică, în poezia populară, în legende, etc.; de aceea scriitorul recurge adeseori în reportajele sale la mărturia folclorului, citînd din creația populară, comentînd versurile cu entuziasmul celui care deține secretul adevăratei arte, cea inspirată din popor și din creațiile lui. Creația populară e văzută ca rezultatul unui efort colectiv de exprimare a sensibilității poetice a poporului și tratînd temele esențiale ale existenței umane: viața cu luptele ei, purtate împotriva dușmanilor, dragostea, moartea, marile calamități cu repercusiuni asupra omenirii — bunăoară războiul. Comentariul scriitorului relevă caracterele fundamentale ale creației populare: conținutul social, forța expresiei, încheind cu o sinteză poetică definitoare, care se referă îndeosebi la poezia de dragoste: „Ea (dragostea n. n.) e marele prilej pentru oameni să ia munții, pădurile și stelele din locurile lor, plîmbîndu-le în jurul iubitei, asemeni unei uriașe făclii menite să-i arate, în noaptea lumii, mai bine frumusețea“ (2). Viziunea poetică pe care poporul și-o crează în legătură cu anumite elemente naturale ce au repercusiuni în viața lui, făurește legendele — larg reprezentate în creația populară. Acestea depun mărturie și îi furnizează scriitorului punctul de plecare al unei ample personificări: Oltul.

Relieful valorii și capacităților poporului se împlinește prin elogiul muncii creatoare. Din acest motiv, efortul conștient, plin de răspundere al minerilor din Valea Jiului, în condițiile grele ale anilor 1945—46, apare ca un act cu

1 Țara de piatră, pag. 17.

2 Cartea Oltului, pag. 278.

totul deosebit, generator al refacerii postbelice, ca punct de plecare al acesteia, influențând-o în mod hotărâtor. Dimensiunile încercărilor prin care trec plutașii din Olaru, învingând primejdiiile apelor Oltului, sînt, deasemenea, urmarea îndrăznelii și energiei lor. Văzută astfel, munca apare ca element primordial, mai ales că scriitorul o cercetează prin ceea ce aduce pozitiv în evoluția umanității. Înțelegerea valorii muncii determină înfățișarea muncitorilor ca niște uriași, stăpîni asupra naturii, titani ce-i smulg bunurile necesare. Este „puterea nemărginită a muncii colective“¹⁾ în stare să facă din săracii Ardealului — ajunși să mînuiască perforatoarele la carierele de piatră — ființe puternice, înzestrate cu forța trebuitoare marilor prefaceri²⁾. Inrudiți, printr-o „aspră bătălie“, sînt țărani săraci din Țara Oltului, într-o continuă luptă cu solul zgîrcit în roade, silindu-l să-i hrănească.

Evoluția evenimentelor a dat înbold visului înaripat al scriitorului, răspăndind statornicia unui crez literar animat de încrederea în viitorul maselor. După 23 august 1944, preocuparea pentru oamenii muncii se unește cu *perspectiva optimistă* în ceea ce privește misiunea înnoitoare, istorică a acestora; de aci și acele pagini preconizînd reforme în stare să schimbe viața muncitorilor. Actul istoric de la 23 august stimulează făurirea unor vise însuflețite de un profund optimism. Scriitorul clădește cu încredere, inspirat de conștiința viitoarelor transformări, o nouă realitate; construiește cu imaginația noi orașe, trasează locul viitoarelor orașe miniere, cu blocuri luminoase, cu întinse covoare de verdeață; dărimă tot ce e întunecat, sumbru în peisajul minier, pentru a-l călbera pe om, a-i da conștiința valorii lui. Asistă parcă aveau la experimentarea unor mijloace tehnice moderne în abataje, prevăzînd vremea cînd oamenii „vor trebui să redobîndească bucuria de a trăi, acea mîndrie de a fi oameni, stăpîni pe destinul lor“³⁾ iar coloniile miniere vor dispărea „odată cu sistemul din a cărui rapacitate s-au ivit“, deoarece ele înseamnă de fapt, supraviețuirea unui stadiu de evoluție apropiat cavernelor. Asemenea proiecte — devenite realizări în anii puterii populare — își au obârșia în convingerea statornică a scriitorului că în omul simplu există acele mari calități capabile să regenereze omenirea odată descătusată. Credința în om se revarsă, atunci, în imagini entuziaste, prin descoperirea unor frumuseți inalterate, ce constituie parcă o replică la întunericul milenar: „...Cîte o față de miner, de șaptesprezete ani, lujer de floare, fruct de măr domnesc, plină, de grație și de farmec, biruitoare prin mers și prin suris împotriva tristeții și mizeriei din jar, arătînd că ele pot fi anihilate de marile rezerve de frumusețe și de lumină cu care speța umană e înzestrată, și care, cînd vor intra în joc, cu toată forța lor, vor putea să schimbe fața pămîntului“⁴⁾.

Sub vălul cernit al sărăciei, scriitorul a știut să vadă viitorul oamenilor simpli. O femeie printre holdele coapte e o apariție tulburătoare, în vecină-

1 Op. cit., pag. 255.

2 Idem, pag. 184.

3 *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*, pag. 212.

4 Op. cit., pag. 195.

tatea Oltului; o alta, în ținutul aspru al Munților Apuseni, se alătură tinereții pline de grație descoperită în Valea Jiului, și, împreună, formează imaginea de ansamblu a calităților poporului nostru. A crede că elogiul frumuseții femeii e limitat la impresia imediată, determinată de anumite însușiri fizice, ar fi o judecată mărginită, căci, de fapt, avem de a face cu o reprezentare simbolică a acestor calități, în așteptarea unei împliniri total ferite de orice opreliști. Rîsul exuberant al unei fete revărsîndu-se cuceritor în liniștea unei nopți moscovite, departe de a fi doar o impresie acustică, devine simbolul tinereții biruitoare, libere, ca un mare imn al afirmării vieții. Faptul, în aparență obișnuit, capătă o rezonanță nouă, cu totul deosebită, în perspectiva momentului trăit intens de scriitor: „Era un rîs limpede, tineresc, cristalin, care izbucnea din ființa ei ca seva primăverii. Nepotolit, năvalnic rîdea“... „Întreaga Moscova rîdea de rîsul acela imens al tinereții și al primăverii“.¹⁾ Astfel, un întreg complex de impresii, idei și imagini rezultate din contactul cu realitatea, se concentrează într-un fapt revelator în cel mai înalt grad pentru sentimentele încercate de scriitor în capitala țării socialismului.

*

În reportajul lui Geo Bogza un loc de seamă îl ocupă amplele evocări ale trecutului, în funcție — acestea — de progresele umanității. Marile contraste pe care le cunoaște drumul parcurs de omenire de la uncalta primitivă la ultima invenție a minții omenești au impresionat în mod deosebit imaginația scriitorului, determinîndu-l să reconstituie momentele răscolitoare din marea prefacere a lumii. Intotdeauna, cunoașterea mărturiilor privitoare la evoluția societății omenești a dat naștere unor adevărate poeme, de un suflu patetic neegalat decît de paginile închinat naturii patriei. Dezvoltarea dialectică a societății — cu lungi perioade de evoluție, urmate de schimbări revoluționare ce constituie momentele unor prefaceri substanțiale — îi furnizează scriitorului materialul unor opere ca „Poemul arheologic“, inspirat de descoperirea unor relicve ale erelor prime. Prin alăturarea obiectului inițial cu cel rezultat în urma unor transformări îndelungate în timp, se deschide perspectiva dezvoltării societății, a cărei tendință spre un necontenit progres e determinată de năzuința omului spre o viață mai bună. Secera rudimentară din veacul al doilea, alături de combina zilelor noastre; vasul de lut și marile silozuri moderne, îl determină pe scriitor să considere stadiul actual al societății ca punct de plecare al evoluției viitoare, al noilor succese cucerite de mintea omenească în permanentă căutare. Viitoarele descoperiri vor fi „tot atît de violente, uimitoare pe cît sînt motoarele cu explozie pe lângă uneltele de silex“.²⁾ Contrastele dezvoltării umanității îndeamnă, firesc, la scrutarea viitorului, indisolubil legată, aceasta, de admirația coplesitoare pentru ceea ce este rod al îndrăznelii, al temerarei căutări, plătită uneori cu jertfe omenești. De aici pleacă acel remarcabil *Salut lui Prometeu*: „O, clipă memorabilă și fără seamăn, clipă gigantică și sublimă: la marginea marilor păduri, ard înția oară în univers focuri aprinse de oameni. Deasupra acestor ștînci scaldate în amintirea suferinței și măreției tale, te salut, cuteză-

¹ *Meridiane sovietice*, pag. 10.

² *Porțile măreției*, pag. 27.

torule Prometeu!¹⁾. Intreaga valoare a acestui moment poate fi înțeleasă prin ceea ce a însemnat, în evoluția de până acum a omenirii, preluarea făcliei lui Prometeu: „Dacă i-ai vedea pe cei ce se țirau în întunericul umed al peșterilor, cât de măreț se înalță de la pământ, cât de măreț plutesc peste apele mării și culmile munților! O, clipă memorabilă și fără seamăn, clipă gigantică și sublimă: nu vulturul lui Jupiter zboară peste crestele Caucazului, ci neînfricații fii ai pământului, purtați de rodul enorm al îndrăznelii tale“²⁾.

La înălțimea mitului prometeic se situează alte mari înfăptuiri ale omenirii, evocate cu aceeași solemnă venerație, — fie că scriitorul se întoarce la primii pași ai speciei umane, când aceasta înscria pe suprafața pământului „meridianele“ „vii și grele“ ale potecilor, fie că revine în prezent spre a releva poezia „meridianelor aeriene“, cucerit de zborul avioanelor³⁾ sau — rămas în sfera prezentului — slăvește acțiunile ce prefigurează un viitor luminos, — expresie a viabilității orînduirii socialiste. În călătoriile sale, scriitorul are câteodată prilejul de a nu mai fi nevoit să asocieze mintal elementele de legătură ale evoluției în timp a societății; realitatea însăși i le oferă: despărțite de apele Oltului, două mari epoci se întîlnesc, — de o parte stîlpul de fier al antenelor stației de radio de la Bod, ca un profil al viitorului, de cealaltă parte, satul Ariușd, cu urmele unei așezări din neolitic. Alteori, înfăptuirile prezentului reinvie o imagine contrastantă în cel mai înalt grad, reliefind astfel schimbarea produsă și, prin aceasta, sugerînd cititorului o întreagă lume de idei și imagini: „Nici un secol nu a trecut de cînd burlacii trăgeau corăbiile la deal, iar astăzi Volga, la o simplă apăsare pe un buton de comandă, începe să urce singură, treaptă cu treaptă, podișul Rusiei de Mijloc, aducînd pe spinarea ei vapoarele pînă în inima Moscovei“⁴⁾. Imaginea la care face apel scriitorul se recreiază vizual, permițînd o plastică reprezentare sintetică a două momente cu totul deosebite și — de aici — deschizînd curs firesc reflecțiilor cititorului în legătură cu două epoci deosebite. Uneori, imaginilor de ansamblu, cuprinzătoare, ale fazelor de dezvoltare a societăților omenesti, li se adaugă incursiuni în trecut, limitate la un moment oarecare, scriitorul aflîndu-se sub impresia unor locuri cu urme ale trecutului zbuciumat al poporului român. Desprinse din tabloul general, scenele fac să re trăiască atmosfera unor vremuri îndepărtate, creînd un climat favorabil unor ample digresiuni. Peisajul Văii Jiului păstrează urmele trecerii pe acolo a oștirilor romane, iar teatrul marilor bătălii din Ucraina, din timpul celui de al doilea război mondial, cu urmele înfrîngerilor suferite de armatele hitleriste, amintește de expedițiile lui Darius, învins de Sciți, impunîndu-se ca o ironică lecție a istoriei: „Șoarecii și broaștele care au dus lui Darius mesajul Sciților“⁵⁾ se adăpostesc în scheletul tancurilor hitleriste distruse, constituînd un avertisment la adresa unor eventuali agresori. Cîntecele oamenilor, ca un tratat nescris al istoriei, vorbesc despre faptele lui Iancu Jianu sau despre

1 *Meridiane sovietice*, pag. 170.

2 Op. cit., pag. 172.

3 Vezi *Cartea Oltului*, pag. 93—94 și *Meridiane sovietice*, pag. 94.

4 *Meridiane sovietice*, pag. 27.

5 Op. cit., pag. 9.

treccrea oștilor lui Tudor Vladimirescu, contopindu-se toate cu nădejtile oamenilor de pe meleagurile unde s-au iscat acele răzvrătiri: „Din trecutul acestor pământuri oltene, în care Doina Oltului cel mai mult e cîntată, un nume se ridică, fluturînd și acum peste oameni, peste ape și peste dealuri, ca o lungă flamură în vînt: Tudor Vladimirescu¹⁾. Popasurile scriitorului sînt prilejuite de focurile răzmerițelor din trecut sau de spectacolul crîncen al exploatării, cum e bunăoară în vasta frescă a trecutului Munților Apuseni, realizată prin stabilirea unui tragic paralelism între om și aur, — paralelism al cărui element comun e focul: „S-a întrebuițat împotriva acestor oameni focul, li s-a pus dinamită în măruntaie, au fost săpați cu dalta și ciocanul, li s-a scos măduva din șira spinării, au fost găuriți și sfredeliți, întocmai ca și minele de aur, au fost urmăriți pînă în fundul lor cel mai adînc... Au fost exploatați ca niște mine de aur, cu sete, cu înverșunare, cu patimă nebună...²⁾. La capătul acestor cruzimi, înșiruite într-o succesiune-ascendentă, — răscoala: „Oamenii aceștia au răbdat, au lăsat să fie storși, supti, pînă la ultima picătură. Atunci au izbucnit³⁾. În maniera aceleiași grave treceri în revistă a vicții iobagilor, scriitorul continuă, apoi, cu elogiul lui Horia: „El a fost un om fără pereche, un om de carne și de sînge, al cărui trup a putut fi supus unui groaznic supliciu, a putut fi zdrobit cu roată și spintecat cu toporul, dar cu toate că sfărîmat complet, rămîne simbolul unui om de piatră, unui teribil om de granit⁴⁾ și alături de Cloșca și Crișan, ocupă „locul cel mai de cinste în galeria revoluționarilor ieșiți din mijlocul poporului român⁵⁾: Așa cum la Mihai Beniuc, amintirea lui Doja, Horia sau Iancu dinamizează imaginea viitorului, la Geo Bogza evocarea figurii lui Tudor Vladimirescu sau a lui Horia culminează cu asocierea semnelor prezentului — prin „urmașii lui Horia“ sau prin regăsirea unor trăsături asemănătoare la urmașii, din regiunea Olteniei, ai țărănilor răsculați în 1907, tot atît de răzbunători (*Cartea Oltului* pg. 360—361).

Istoria apare astfel ca rezultatul unui șir întreg de lupte între stăpîni și robi, dominată de mărturia acelor „coaste ale furcilor“ din satele Ardealului ca un memento și ca un îndemn pentru urmașii iobagilor de „a nu da libertatea pe nimic“ — cum ar spune Mihai Beniuc.

Itinerarul — vast, în spațiu și în timp — al lui Geo Bogza, în care se întîlnesc laolaltă reliefuri diverse și epoci deosebite, alcătuiește un mare „Cîntec al Omului“, al marilor fierberi din care s-au născut zilele noastre. Printre mineri și ciobani, printre „urmașii lui Horia“, sau îmbătîndu-se de miresmele nopților gruzine, prătutîndeni, minat de marea sa dragoste pentru om și pentru trecutul său, scriitorul s-a pătruns de încredere în viitorul omenirii, mărturisind această încredere contemporanilor, prin acordurile vibrante ale unei mari epopei.

1 *Cartea Oltului*, pag. 367.

2 *Țara de piatră*, pag. 15.

3 *Op. cit.*, pag. 15.

4 *Idem*, pag. 38.

5 *Idem*, pag. 39.

4

Concepția înaintată care l-a călăuzit pe Geo Bogza în studiul vieții sociale se relevă la tot pasul și în cazul cercetării naturii. Scriitorul urmărise evoluția omenirii încă de la aparent neînsemnatele elemente ale începuturilor ei și pînă la schimbările calitativ noi, superioare, care au împins-o pînă în stadiul ei actual. O tendință identică îndrumă călătoriile întreprinse de Geo Bogza cu scopul de a cunoaște și zugrăvi natura patriei. În preajma izvo- rului Oltului, el exclamă — ca într-un „poem al genezei“ elementelor natu- rii: „E veche și încercată pe malul multor ape, dorința aceasta, de a ajunge odată la locul, fără îndoială atît de plin de mister, de unde ele au pornit în lume. A merge pe firul lor tot mai sus, pe nevăzute trepte, pînă ce din apele mari și turburi pe care puteau pluti corăbii, nu mai rămîn decît subțiri șuvițe argintii. Iar de acolo mai sus încă, probabil aproape de cer, unde și acestea se prefac într-un singur strop inițial, de la care totul începe!“¹)

Tentația cunoașterii „stropului inițial“ al diverselor fenomene ale naturii, a *elementului prim*, incipient, relevă străduința scriitorului de a pătrunde metodic legile naturii, dialectica acesteia. Așa se face că expedițiile sale în natură sînt încoronate de o profundă zugrăvire a diferitelor fenomene, urmărite din momentul apariției și de-a lungul devenirii lor. Rezultatul final al unei asemenea cunoașteri e o pregnantă viziune a *grandiosului natural*. Trebuie relevat că — înainte de toate — prezența omului pe fondul peisajului dă intensitate imaginilor naturii; sezizarea legăturii indisolubile dintre om și natu- ră rămîne, în ultimă analiză, generatorul aceluia poem al naturii de o unică frumusețe creat de Geo Bogza. Și aici scriitorul se întâlnește cu celălalt cîntăreț al sublimului naturii, — cu Hogaș — datorită acelecași organice integrări a elementului uman în viziunea de proporții a naturii.

Un exemplu ilustrativ în sensul a toate cîte s-au spus pînă aici — poate cel mai ilustrativ pentru întreaga creație a scriitorului — este cel al „nașterii“ și evoluției Oltului. Înainte de a deveni izvorul de unde începe istoria firului de apă, Oltul există prin stropii de apă pulverizați, transformați în norii viitoarelor ploii, — acestea, la rîndul lor, creatoarele pînzelor de apă subterană, izbucnind în izvoare... Intregul proces, rezumat aici, e narat, însă de scrii- tor în cadrul unui veritabil poem, epic ca structură și desfășurare a eveni- mentelor. Prima mișcare, predestinată să deslănțuie viitoarele etape, preced- dînd nașterea Oltului, e zborul săgetat al unei rîndunici. Nimic nu pare să prevadă efectele unei astfel de „introducere“ la poemul Oltului: „E o după amiază liniștită de vară, și undeva spre miazăzi, o rîndunică se desprinde din cer...“²). Din întâlnirea ei cu apele lacului Sf. Ana se desprinde un strop care va porni apoi într-o „fantastică aventură“. Poemul însă e doar la primele versuri ce constituie preludiul acestei „aventuri“. Alți stropi pulverizați, stîr- niți de înnotul fetelor în apele Mureșului, culeși din sudoarea oamenilor sau din paiele spicelor de grâu se unesc, împinși spre dramatice peregrinări, într-o participare generală, la actul creației. Într-o coaliție universală, apele

¹ Cartea Oltului, pag. 15—16.

² Cartea Oltului, pag. 37.

colaborează la o frățească dăruire: „De pe mări, de pe oceane și de pe fluvii stropii pornesc în număr de miliarde, cuprinși de frenezie și beatitudine¹⁾. Cu aceasta se încheie prologul, continuat apoi prin capitolul dedicat contururilor întotdeauna altele ale norilor, în care fantezia înaripată a scriitorului vede reeditată o plastică istorie a omenirii. Mișcarea neîntreruptă, mereu reînnoită a norilor — „latifundiari ai fanteziei“ — stimulează imaginația scriitorului la născocirea celor mai uimitoare și mai halucinante întâmplări, la cele mai îndrăznețe asociații. Priveliștea se schimbă, apoi, odată cu „învrăjbirea“ norilor — un nou capitol — încheștați într-o sonoră bătălie. Este capitolul deslănțuirii furtunilor anunțate prin „mormăituri pline de o surdă amenințare“ și terminate prin abundența de ploi, regeneratoare ale izvoarelor; de-abia acum au fost pregătite rezervoarele de energie ale Oltului.

Cum aminteam, scriitorul e înclinat spre explorarea genezei fenomenelor, ca după aceea să le urmărească până în stadiul ultim al evoluției lor, satisfăcându-și astfel pasiunea de descoperitor al iscării unor noi priveliști ale naturii. Nu e vorba de un aspect izolat, în ansamblul creației scriitorului, ci de un punct de vedere statornic; artistul încercat care e Geo Bogza știe că în apariția fenomenelor se ascund pasionante procese premergătoare desăvîșirii lor. E firește deci ca, din acest motiv, scriitorul să se aplece cu interes asupra lumii tinere a ostroavelor, unde investigația poate stabili cu exactitate fiecare treaptă nouă a dezvoltării proceselor firii, până la ostrovul „matur“, dăruit cu o exuberantă bogăție naturală, reeditând parcă la o scară redusă momentul inițial al apariției vieții pe pământ. Ceva din elanul marilor călători, în căutarea de noi pămînturi, însuflețește pe scriitor în prezența ostroavelor ivite din ape, făcându-l să exclame, cu sentimentul participării la un eveniment de o desăvîșită unicitate: „Păduri plutitoare, verzi, misterioase, ostroavele Dunării! Vapoarele trec pe lângă ele și pasagerii nu știu nici cine sînt, nici cum le cheamă. Cînd fiecare are un nume și o poveste! Cînd fiecare e o bucată de pămînt nou, în cel mai primordial înțeles, așa cum în nici o altă parte a țării nu se poate afla²⁾. Aceeași viziune se relevă în urmărirea acelor „cataclisme geologice“ din scoarța pămîntului care au zămislit, de-a lungul mileniiilor, ca în urma unor mari suferințe, aurul sau cărbunele³⁾. Reportajele sale despre Valea Jiului și despre Munții Apuseni se deschid prin istoricul „marilor evenimente geologice⁴⁾ care au precedat ivirea atîtor bogății subterane în regiunile amintite. Cercetînd astfel natura, scriitorul n-are însă nimic din optica și deprinderile omului de știință, ale specialistului venit să stabilească vechimea fenomenului sau să culegă mostre pentru viitoarele cercetări. El este înainte de toate un poet sensibil la spectacolele naturii, la măreția uriașelor ei transformări. De aceea, în asemenea cazuri, paginile reportajelor lui Geo Bogza sînt parcă o seducătoare invitație la o călătorie de o unică frumusețe de-a lungul peisajului țării.

1 Op. cit., pag. 39.

2 *Dunărea, Impărăție a apelor*, pag. 299.

3 *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*, pag. 35.

4 *Țara de piatră*, pag. 10.

În creația lui Geo Bogza, viziunii genetice asupra naturii îi corespund și ample *personificări*, care subliniază rezonanța umană a proceselor naturii. Animarea elementelor naturii, prin permanenta raportare la om, prin înglobarea ecourilor sufletești trezite de ele în sfera sentimentelor majore ale omului, pleacă de la aceeași admirație în fața naturii și de la atitudinea interpretativă a scriitorului, receptiv la fiecare pulsație a vieții în natură.

Pentru a trata nuanțat un conținut emoțional deosebit, Geo Bogza dispune de o expresie preferată, împrumutată din limbajul muzical: „Această reprezentare polifonică se produce oricâteori mă aflu în fața unui eveniment epocal sau a unei realități mărețe, de natură să trezească în mine o largă mișcare de sentimente“¹). Ecoul produs în sufletul scriitorului impune forme specifice de expresie și de aici asocierea domeniului muzical — în cazul Oltului, de pildă, al cărui drum e asemuit unui „lung poem simfonic“,²) cu o orchestrație extrem de bogată. Comparația e pregătită și anticipată prin impresia puternică de *omenesc* pe care o sugerează destinul Oltului, prin faptul că fizionomia acestuia pare să fie a unei ființe cu o personalitate dintre cele mai complexe. E, aceasta, o personificare strălucită și de proporții uimitoare, îmbogățită de la o pagină la alta a „Cărții Oltului“. Elegiac parcă, mistuit de incertitudini și clipe de tristețe, apoi înviorat, Oltul își afirmă energic prezența, devine îndrăzneț și aprig, învingător în ciocnirea cu rezistența stâncilor hotărâte să-i închidă calea, trecând mai departe eliberat de încercări, tumultuos, „viața lui semănând tot timpul cu a unui om care-și trăiește destinul în mod patetic“³). Iată cum definește scriitorul câteva din momentele existenței Oltului, identificându-l de fiecare dată cu viața unui om. Oltul încetează de a mai fi râul fixat pe hărțile țării, cu pitorescul peisajului străbătut de apele sale. Se transformă pe neașteptate, evoluind pe linia unei existențe întru totul apropiată de a unui erou plecat într-o „extraordinară aventură“⁴), dăruindu-se generos, vorbind oamenilor „despre Libertate..., îndemnându-i să o cucerească“⁵). Neîntrecut în șezisarea unor atitudini și profiluri umane, Geo Bogza integrează în această viziune animistă și alte elemente din natură — bunăoară brazii, ieșiți în întâmpinarea Oltului „ceremonioși și gravi“, sau sălcile, înșirate ca într-un convoi de-a lungul apelor, asemenea unor „vrăjitoare înveterate“ în așteptarea unor victime cărora să le dea „brinci“ cu brațele lor „moduroase“⁶). Chiar și unor factori în afara lumii organice, li se stabilesc însușiri desprinse din zona viețuitoarelor, de-a dreptul neașteptate și cu totul frapante uneori: „trei șerpi, subțiri și lungi, se duc la vale lipiți unul de altul“... „Mereu alergând, fiecare trăgând cu ochiul la ceilalți“...⁷). Sînt drumul de fier și șoseaua, unite printr-o existență comună cu a Oltului, nedespărțite „căi de piatră, de fier și de apă“; iar aurul din straturile pământului

1 *Porțile Măreției*, pag. 11.

2 *Cartea Oltului*, pag. 125—126.

3 Op. cit., pag. 143.

4 Idem, pag. 8.

5 Idem, pag. 293.

6 *Cartea Oltului*, pag. 198.

7 Op. cit., pag. 326.

apare ca o ființă înspăimântată sub presiunea cataclismului care i-a dat naștere — „speriat și gîfînd“, „lichefiat și zăpăcit“¹⁾.

*

Indeosebi printr-un aspect, Geo Bogza se înrudește cu Hogaș; anume, prin zgrăvirea naturii în proporții mult amplificate, printr-o permanentă superlativizare a dimensiunilor ei.

O asemenea imagine constituie una dintre caracteristicile esențiale ale creației scriitorului; *grandiosul natural*, — iată expresia fundamentală a admirației acestuia față de frumusețile naturii patriei. Munții, furtunile, Oltul, luxurianta viață vegetală a ostroavelor și celelalte aspecte din natură apar sub forma extremei lor creșteri, sînt apreciate, fiecare în parte, ca atingînd cel mai înalt grad posibil de dezvoltare sau de intensitate în cadrul unor procese naturale. Intotdeauna, epitetele relevă grandiosul și sublimul naturii, inegalabilul ei. Hășmașul Mare se definește ca o „enormă masă de piatră, uriașă și zdrobitoare“, printre „siluetele gigantice“ ale celorlalte masive, iar descrierea Ceahlăului — apariție neașteptată și impresionantă în peisajul alpin înconjurător — reia aceleași epitete, după o introducere elogioasă la adresa acestui colos, — masă „uriașă și enormă“ de stîncă; Piatra-Craiului pare un „...imens pietroi nemistuit“²⁾, profilat pe fondul peisajului. Pentru a augmenta efectul unor fenomene din natură, scriitorul relevă contrastele puternice provenite din sublinierea proporțiilor unuia din elementele contrastante. Traversarea Carpaților, pare, astfel, o încercare supremă pentru apele Oltului, căci obstacolul îl constituie uriașele „ziduri“ ale munților, cu creste „întunecate și tari“. În nuvela *Sfîrșitul lui Iacob Onisia*, natura participă activ la dramă, străjuind-o, secundînd sau înaintînd în prim plan, pînă la a domina totul în momentul culminant al acțiunii, — sfîșierea sufletească a eroului crescînd în intensitate, în ambianța impresionantă a munților „ca niște temple gigantice, de marmoră albă“³⁾.

Aceleași epitete — enorm, superb — revin frecvent pentru a stabili proporția altor spații în peisajul țării, indiferent de altitudini și de natura acestora. Câmpia e „nemărginită“ și emană o „uriașă monotonică“; iar deslănțuirea furtunilor, parcă asaltînd cu o feroasă îndrjire crestele Hășmașului Mare, pare a fi exemplul cel mai ilustrativ pentru modul în care concepe scriitorul grandoarea naturii. O avalanșă de impresii de ordin vizual și auditiv s-au contopit într-o imagine a furtunilor cu adevărat unică în literatura noastră, superioară celei realizate de Calistrat Hogaș, concentrînd „scenele“ mari ale întâmplării, — de la vîntul cu o sonoritate „în care un milion de bufnițe țipă cuprinse de groaza morții“, înspăimîntînd auzul, stîrnind panică, deplasîndu-se „cu o viteză îngrozitoare“, — la „groaznica măreție a furtunii“, cu ploaia percepută auditiv mai întîi, prin ritmul de „o gravă măreție“ al stropilor, și apoi, vizual, ca „o nesfîrșită perdea de apă“, violentă, copleșitoare: „Totul e numai apă, o nesfîrșită perdea de apă“⁴⁾ — și pînă la acel „splendid apus de soare“ ce seamănă cu un final alegoric.

¹ *Țară de Piatră*, pag. 11.

² *Cartea Oltului*, pag. 206.

³ *Sfîrșitul lui Iacob Onisia*, pag. 45.

⁴ *Cartea Oltului*, pag. 54—63.

Geo Bogza îi descoperea Oltului — așa cum am văzut — o existență extrem de bogată. E firesc, deci, ca scriitorul — sub influența entuziasmului său — să-l înfățișeze prin mijlocirea unor imagini grandioase. Ca un copac alimentat „prin zeci de mii de rădăcini“, Oltul înscrie un lung șir de fapte îndrăznețe, cu prețul unor mari eforturi, într-o „extraordinară încordare“; în fine, pentru a găsi un termen de comparație pe măsura acestor fapte, scriitorul recurge la o asociație livrescă: „Nici chiar Ulysse nu a avut să treacă prin atât de multe și de cumplite întâmplări“¹).

Peisajul „polar“ al Dunării relevă aceeași atitudine din partea scriitorului, aceeași participare a lui la un spectacol de dimensiuni maxime. Sloiturile „enorme“, blocurile „gigantice“ ale unei mări împietrite într-o masă „imensă“ de gheață, alcătuiesc un tablou în culori aproape identice celor din nuvela inspirată din viața minerilor, — *Sfârșitul lui Iacob Onisia* — folosite pentru a zugrăvi inerția și imobilitatea totală a iernilor. În schimb, în peisajul torid al verii, Dunărea se transformă, năpădită de o crescândă eflorescență vegetală. Întreg peisajul stă sub semnul unei generoase fertilități; apele, „curg groase, pline de nămoluri fertile“²). Epitetele vor, dealtfel, să sugereze, obsesiv, revărsarea de ape, multitudinea aspectelor vieții luxuriante a naturii: „e apă multă, infinit de multă apă“, iar Delta „e putredă de pești“.

Mai ales atunci când se întâmplă ca scriitorul să fie martorul unor privațiuni cu totul noi, necunoscute înainte, contactul cu ele electrizează, senzibilitatea acestuia, îi dă o maximă acuitate. „Noaptea albe“ ale Leningradului, în perioada solstițiului, uimesc, extaziază „ne obligă — declară scriitorul — să încercăm fiorul necunoscut de a ne afla pe un corp ceresc, plutind în spațiu“³) și determină — prin intensitatea impresiilor — halucinația acustică:⁴) „Totul avea atîta forță încît, în fulgerarea unei clipe, parcă am auzit pămîntul troznind în virajul solstițiului“⁵). Trebuie remarcat însă faptul că utilizarea unor epitete cum sînt cele de mai sus capătă uneori o frecvență exagerată, oboseitoare. Abuzul de asemenea epitete — chiar cînd subliniază o imagine impusă firesc de context — frizează uneori manierismul, lipsa de exigență în reînnoirea expresiei, fie că e vorba de momentele amintite, fie că se revine — în cazul descrierii drumului parcurs de Olt — la expresii deja sărăcite prin repetarea lor frecventă în epizoade anterioare.

Momente de culminație emotivă se întîlhesc și în preajma muncii omenestii, căpătînd un sens mult mai adînc. Luminile ca o „cale lăctec“ ale lămpilor de mineri oferă un spectacol feeric, fără precedent, în alunecarea lor prin întunericul dens al minelor: „Nimic n-ar putea fi mai frumos, mai uimitor și mai fantastic, și, în același timp, știind mereu că-i vorba de oameni,

¹ Op. cit., pag. 252.

² *Dunărea, Împărăție a apelor*, pag. 297.

³ *Meridiane Sovietice*, pag. 54.

⁴ Întocmai se petrec faptele la Hogaș. Între impresiile multiple, cele auditive evoluiază pînă la halucinația acustică, ca urmare a unei fine sensibilități, acționînd în climatul favorabil al unor evenimente deosebite. Hălăuca, părăind o scară ridicată între cer și pămînt, prin proporțiile sale determină o întreagă gamă de impresii, printre care și aceea că scriitorul se găsește la „răscrucile pămîntului“ și-l aude „scriștînd greoi pe osia sa“ (*Pe drumuri de munte*, pag. 50).

⁵ *Meridiane sovietice*, pag. 54.

mai plin de o copleşitoare emoție, decât şuvoiul acesta de lumini care se pune în mişcare şi pe care îl înghite, treptat, întunecimea neagră a pământului⁽¹⁾)

*

Chiar şi acolo unde ochiul obişnuit nu pare a descoperi nimic demn de remarcat, Geo Bogza a ştiut să descifreze revelatoare sensuri ale vieţii. Această calitate e rezultatul unei observaţii pătrunzătoare, nemijlocite, străină de orice investigaţie ce ar aluneca la suprafaţa lucrurilor. Atenţia scriitorului se concentrează în egală măsură asupra omului, naturii şi a unor obiecte neînsufleţite, legate însă — prin rostul lor — de activitatea omenească. Un gest obişnuit, insignifiant în aparenţă, poate fi mult mai demonstrativ decât un vălmăşag de impresii. A sezisa un fapt însemnat atunci când aparenţele nu oferă nici un indiciu în acest sens, — iată una dintre trăsăturile acestei scrutaătoare căutări a scriitorului, dincolo de limitele spiritului de observaţie comun. Afirmăţia cunoscută, că faptul mărunţ, neînsemnat ascunde de multe ori un conţinut poetic extrem de bogat e fericit ilustrată de reportajul lui Geo Bogza. O femeie din Ţara Moşilor mănâncă un măr. Faptul pare în întregime prozaic, şi cu toate acestea, în gesturile femeii se văd semnele unei frumuseţi şi delicateţi inedit: „...încă înainte de a ajunge în inima Ţării Moşilor, am văzut două lucruri minunate. Am văzut o femeie mîncînd un măr şi felul cum Moşii privesc munţii. Pe urmă n-am mai văzut nimic atît de adînc, atît de revelator.“⁽²⁾)

În natură, observaţia scriitorului merge pînă la cele mai infime particule descompuse — ca într-o analiză de laborator — pentru a surprinde germenii subterani ai substanţelor vii. În grăuntele de nisip: „Atîtea forţe stau închise“ ... „încît merită cu prisosinţă ca toţi savanţii şi toţi tehnicienii lumii să-şi întoarcă asupra lui armele, căutînd să le dezlănţuie şi să şi le însuşească“⁽³⁾).

În măsura în care servesc direct resorturile vieţii omeneşti şi oferă puncte de sprijin pentru efortul constructiv al oamenilor, obiectele neînsufleţite dobîndesc o valoare afectivă, un conţinut poetic în raport direct cu însemnătatea lor. Există — în reportajele lui Geo Bogza — o poezie a luminilor din abataje; după cum există o poezie a funicularului sau a morilor. Funicularul „rămîne unul din lucrurile cele mai minunate, așa cum face să se întîlnească în aer, încrucişîndu-se, în vecinătatea fastuoasă a norilor, pădurile de astăzi cu acelea de acum cîteva milioane de ani“⁽⁴⁾), iar moara e parcă afirmaţia vieţii, rostînd prin uruitul ei „discursul substanţial“ al conservării vieţii, fiind — pentru oameni — un element vital: „Ca o inimă greoaie, dar generoasă, ea împinge substanţa vieţii pe uliţile satului, şi o face să pătrundă în case, pe masele oamenilor, sub forma rotundă şi dorită, a pîinii“⁽⁵⁾).

1 *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului*, pag. 161.

2 *Ţara de piatră*, pag. 16—17.

3 *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului*, pag. 6.

4 *Op. cit.*, pag. 89—90.

5 *Cartea Oltului*, pag. 147.

Armonizate într-un tot, paginile închinată naturii constituie ceea ce s-ar putea numi un tratat în imagini al dialecticii naturii, sau tot așa de bine, simfonia frumuseților ei.

5

Chiar și o primă lectură a operei lui Geo Bogza îți trezește emoția cunoscută atunci când te întâlnești cu adevărata artă. De la început ai certitudinea că te afli în fața unui scriitor mare, cu o personalitate distinctă, stăpîn pe mijloacele de expresie și pe soluții artistice proprii. Cu alte cuvinte, străbatem o operă împlinită, realizată, expresia unei individualități artistice mature.

La aceste prime constatări trebuie adăugată și aceea, că reportajele lui Geo Bogza poartă marca unor *soluții originale*, întemeiate pe un conținut de fapte variat, de unde și pluralitatea procedeelelor și alternanța lor surprinzătoare. Mai mult, reportajele apărute în decursul a douăzeci de ani — între 1934—1954 (ultimul volum al său, *Tablou geografic*, a apărut anul acesta) — se disting nu numai prin unitatea lor stilistică ci, mai ales, printr-o construcție armonioasă, încheșată, fără diferențe de nivel de la un reportaj la celălalt. Reportajele lui Geo Bogza sînt de o valoare sensibil egală, fiindu-le străine locurile comune și platitudinile deseori întîlnite la scriitorii cu o activitate mai îndelungată, inegali de la o operă la alta. Sîntem, așadar, în fața unei conștiințe artistice extrem de exigente față de propria-i operă, conștiință rezultată — așa cum am văzut cînd am vorbit de concepția scriitorului — din înțelegerea adîncă a funcției sociale a artei: scriitorul — mărturisește Geo Bogza — e chemat să dea dezlegare problemelor epocii sale (*Introducere în reportaj*).

Că Geo Bogza este un scriitor cu resurse extrem de bogate, ne-o confirmă varietatea modalităților de expresie a căror rezultată e acel „stil“ original întîlnit în toate reportajele sale; în opera lui, elemente ale genului liric și ale celui epic se întîlnesc cu expresia curentă a gazetarului. Pagini străbătute de un vibrant lirism stau alături de relatarea de o mare precizie a unor date; imagini larg cuprinzătoare, realizate pictural — adevărate fresce ale peisajului — alături de momente predominant epice, narînd întîmplări sguuitoare din viața oamenilor, momente cu o acțiune sobră, concentrată, dar de un remarcabil dinamism. Această interpătrundere de elemente dă reportajului lui Geo Bogza un caracter specific, consacrîndu-l ca model al genului în literatura noastră.

*

În reportajele lui Geo Bogza întîmplările sînt relatate uneori în maniera poemelor epice, alteori narația se extinde și capătă caracterul unor *povestiri* cu o acțiune mult dezvoltată, condusă măestrit spre deznodămîntul final. Cursul evenimentelor e pregătit printr-o atentă gradare a acțiunii, captînd astfel din bun început atenția cititorului. Ilustrativă e, în acest sens, întîmplarea din Munții Perșani, povestită în *Cartea Oltului*. Iat-o, în cîteva cuvinte: pentru a feri lanurile de pîrumb de atacurile mistreților, oamenii fac de veghe noaptea. Evenimentele unei astfel de nopți oferă materialul unei *poves-*

tiri ample, extinsă pe pagini întregi, cu momente precis delimitate: o „introducere“ de factură unui prolog, urmărind să atragă atenția asupra întîmplărilor viitoare; odată cu înnoptarea, mistreții pornesc hoștește spre lanurile de porumb, cînd — deodată — liniștea e tulburată de zgomote infernale, cu totul neprevăzute. Acesta e doar punctul de plecare în relatarea faptelor. Firul evenimentelor e reluat apoi în ritmul impus de desfășurarea lor. Un prim capitol stabilește momentul și atmosfera acțiunii, descriind o noapte tulburătoare, ivită sub semnul unei totale nemișcări, în care acuitatea simțurilor crește, distîngînd zvonul frunzelor sau glasul unor tălângi îndepărtate. De-abia acum — într-un al doilea capitol — se deslănțuie, spărgînd tăcerea, un zgomot înfricoșat, provocat de oameni pentru a înspăimînta fiarele. Este momentul culminant al povestirii, — în prima parte — printr-o acumulare de impresii în stare să pregătească acest contrast; momentul e potențat, mai apoi, prin decorul natural fantastic: luna „se-nalță, ca o bufniță de argint“ dezvăluind „siluetele lumii“, „grupate în mase mari, asemeni unor armate în ajunul unei bătălii decisive...“¹). Spre sfîrșitul nuvelei trecerea la tăcerea inițială e tot atît de bruscă, ca o ultimă revenire a leit-motivului într-o simfonie.

În aceeași manieră sînt înfățișate observațiile acumulate în cursul călătoriilor, scriitorul recurgînd la povestirea cu o structură epică distinctă. În general, „povestirile“ care alcătuiesc reportajele prezintă, în esență, o construcție identică: stabilirea în complexul de impresii, a unei trăsături fundamentale, dominante, subliniind-o apoi, prin revenirea la ea sau prin urmărirea ei din unghiuri deosebite; prin comparații sau asociații plastice; imaginea se întregește astfel, concentrînd în jurul ei toate celelalte impresii derivate. Procedeul este asemănător cu acela al artistului plastic, care-și concepe pînzele (mai ales frescele ample) în funcție de ideea de bază a întregii compoziții, — idee exprimată într-o imagine spre care converg toate celelalte detalii picturale, pentru a-i preciza și mai apăsător înțelesul.

*

Se întîmplă de multe ori, în reportajele lui Geo Bogza, ca episoade întregi să pornească de la o introducere la care se revine obsesiv; o asemenea introducere definește de la început sau conturează esența însăși a capitolului respectiv, atmosfera și semnificația lui. Prin *leit-motiv* — mai ales, scriitorul accentuează și impune o anumită imagine, pentru rezonanța deosebită și sensul ei simbolic. O impresie ce iese din comun, ce se imprimă obsedant, anticipînd și apoi — pe parcursul capitolului respectiv — stimulează largi evocări, iată mecanismul utilizării leit-motivelor. Călătoria în trecutul și-n prezentul Georgiei pleacă de la două motive care vor însoți fiecare impresia trăită; călătoria are loc sub semnul a două prezențe: bulevardul Rustaveli, noaptea, și dimineața, proaspete, dominate de cîntecul ciocîrliilor. Cele două motive fixează începutul, unor incursiuni în trecut sau preludiază elogiul prezentului, prin atmosfera creiată inițial. Motivul repetat se asociază, permanent, cu comentarul pe mar-

¹ Cartea *Obtutul*, pag. 248.

ginea sentimentelor încercate în atmosfera nopții gruzine: „Sub razele lunii bulevardul Rustaveli coboară ușor, — iar din foșnetul arborilor bătrâni se desprinde amintirea regilor Vahtang¹⁾. Intotdeauna, leit-motivul acționează asupra imaginației și sensibilității cititorului ca o prezență vie, covârșitoare, la umbra căreia adastă celelalte realități întâlnite. Așa, de pildă, — construită pe un plan superior de generalizare, — imaginea măreției Moscovei se realizează prin existența unui „intermediar“, printr-un element reprezentativ. Glasul clopotelor din turnul Spaschi, anunțând orele, rămâne pentru scriitor simbolul Moscovei, al trecutului ei, reanimat prin mărturia acestui monument, cît și al prezentului noii Moscove. Prin leit-motivul clopotelor din turnul Spaschi este marcată fiecare nouă etapă a impresiilor despre Moscova; prin el se subliniază momentele cu un relief deosebit, valoarea lor emoțională specifică. Un asemenea moment: risul unei fete în noaptea Moscovei, căruia scriitorul îi atribuie o semnificație deosebită, crește în proporții și în semnificație prin reluarea leit-motivului: „Atunci, solemn și grav clopoțele turnului Spaschi își purtară peste piețele largi ecoul încăleat de gloria istoriei ruse²⁾“

*

Unele pagini sînt concepute în stilul *imaginilor cinematografice*. Intrunind, parecă, într-o singură persoană, scenaristul, operatorul și regizorul de filme, scriitorul utilizează elementul descriptiv, plastic — nu numai în funcție decorativă, ci ca un mijloc al narațiunii; recurge la prim-planuri pentru a da o maximă expresivitate vreunui profil uman sau aduce în fața „obiectivului“ un detaliu revelator pentru întregul ansamblu de imagini, dîndu-le în acest fel întregirea necesară.

Ca și în dramaturgia cinematografică, scriitorul selectează riguros faptele, le verifică, merge direct la esențial, recurge la amănuntul sau gestul în care distinge un conținut de maximă însemnătate. O atare concentrare în redarea realității impune un discernămint și o observație pătrunzătoare și, în egală măsură, impune o alegere exigentă a expresiei artistice, căutarea cuvîntului unic. În ultimă analiză, oricare în reportajele lui Geo Bogza ar putea constitui, — chiar fără retușări substanțiale — scenariul unui viitor film: conține indicații mergînd pînă la amănunt și digresiuni ce-ar putea însoți ca un comentariu imaginile filmului: precum vom găsi, în reportajele sale, scene cu un ritm trepidant, scene dramatice, prin însuși conținutul lor. Bunăoară, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului* ar putea deveni punctul de plecare al unui valoros documentar, oferind suficiente elemente specifice cinematografice. Ca o autentică introducere cinematografică, primele pagini din reportaj prezintă o imagine de ansamblu a peisajului Văii Jiului, printr-o succesiune de priveliști tipice regiunii. Ne-o închipuim, firese, o atare imagine, realizată în film, în maniera des utilizată de altfel: o primă imagine trecînd în revistă întregul peisaj, fixînd unele elemente, urmînd apoi prin a anticipa întîmplările viitoare, prin aducerea pe ecran a locului viitoarele fapte, a personajelor, prin filmarea unor scene decupate din întregul acțiunii, toate însoțite de vocea crainicului ce ar comenta și pregăti filmul propriu-zis. Fiindcă în reportajul amintit, nu există nicie

¹ Meridiane Sovietice, pag. 119.

² Op. cit., pag. 11.

diferență esențială, cît privește compoziția, între procedeul obișnuit în cinematografie și acela din cartea lui Geo Bogza: imaginea ne plimbă încet peste dealurile din jurul Petroșanilor, se apropie apoi de un amănunt desprins de pe fondul peisajului, „un păstor cînta dintr-o frunză de salcîm“; coboară brusc și urmărește apele înspumate ale Jiului pentru ca, imediat după aceea, imaginea să fixeze în centrul ei contururile Petrilei învăluite „într-un fel de piclă cenușie“. Aproximarea de centrul minier face ca siluetele dealurilor să se piardă treptat devenind tot mai palide, mai îndepărtate, ca într-un veritabil plan-sceund al unui film.

Voind parcă să țină seamă de particularitățile și posibilitățile cinematografiei, Geo Bogza, și-a conceput povestirea *Sfîrșitul lui Iacob Onisia* cu o remarcabilă dozare a efectelor. Momentul prim al povestirii nu coincide cu cel al desfășurării evenimentelor, ci urmează calea inversă. Povestirea începe cu finalul dramei minerului, prin relatarea momentului următor tragicului său sfîrșit: un telefon vestește accidentul, se iau măsuri în cadrul unor convorbiri telefonice întretăiate, apare pe străzile orașului singurul martor al prăbușirii lui Iacob Onisia din funicular. Scenele se succed fulgerător, păstrînd totuși unitatea întregului printr-o tensiune egală, prin ritmul grăbit, vijelios al fiecăreia dintre ele. Fragmente de conversație, dispozițiile laconice înseriu un dialog concentrat. De aici, se trece, tot atît de brusc, la portretul celui care asistase la dramă și cu aceasta începe nararea împlinirii propriu-zise. Este evident că o astfel de *succesiune de scene* — schițate parcă, reduse la limită și desfășurate într-un decor mereu schimbat — îndeplinește cerințele dramaturgiei de film, se adecvează, ca structură, limbajului cinematografic.

*

Pentru orientarea cititorului într-un domeniu mai puțin familiar, scriitorul introduce termeni de comparație ușor sesizabili, punînd în mișcare raționamentul și capacitatea imaginativă a cititorului. Cu alte cuvinte, ce creiază un fel de imagini-auxiliar, potențînd reprezentarea plastică a obiectului cercetat de scriitor. Prin comparație se stabilesc asemănări între viața moșilor și formele de exploatare a aurului. Se înscrie astfel un paralelism extrem de grăitor, se descopere grafical unei evoluții întru totul asemănătoare. Sub presiunea unor cataclisme geologice, aurul s-a răspîndit în cele mai ascunse cute ale pămîntului, întocmai cum, în urma unor „cataclisme“ sociale, oamenii s-au ascuns de teama stăpînilor. Ca într-o demonstrație metodică, ilustrată prin imagini, e prezentată lumea așezărilor sărace din Munții Apuseni, utilizîndu-se ca auxiliar reprezentarea plastică a drumului parcurs de aurul lichefiat. Se recurge la un element intuitiv capabil să mijlocească înțelegerea¹).

Cu scopul de a sublinia o idee sau un anumit sens al frazei, se accentuează asupra unui cuvînt sau a unei expresii, prin *repetarea* și reluarea lor insistentă,

¹ La fel procedează Camil Petrescu, voind să dea maximum de relief artistic descrierii Bosforului: „Pentru cei care au străbătut trecătoarea de la Turnu-Severin în sus, se poate cîrpi o imagine a gîturului de apă care desparte Europa de Asia“, — stătuindu-l apoi pe cititor: „Trebuie să știi că numai scoase sfîncile de la Porțile de Fier și oprită scurgerea prea văzută a șuvoiului“ (*Rapid—Constantinopol—Bioram*, pag. 8).

în context. Efectul este dublu, căci pe lângă sublinierea ideii respective, repetiția imprimă un ritm deosebit frazei sau mijlocește trecerea de la o idee la alta. Vorbind despre țărani din Țara Făgărașului, emigrați în America, — în anii premergători primului război mondial, — înșelați fiind de mirajul unei posibile îmbogățiri, scriitorul relevă adevăratul aspect al lucrurilor: exploatarea capitalistă din întreprinderile americane, munca înrobitoare. El subliniază apăsător: „Acolo unde era munca mai grea, de părea că din clipă în clipă o să ți se rupă oasele, acolo i-au pus. Și ei *au muncit*. Cumplit și uneori groaznic, *au muncit*. Urechile le vijiiu... așa *au muncit*. În oțelăriile din Detroit, în abatoarele din Chicago, în spălătoriile din New-York. Munca grea, de vite de povară, a salahorilor. Tăcuți, cu fălcile încheștate, *au muncit*“¹⁾ (s. n.). Sau, pentru a sugera mai apăsător atmosfera înăbușitoare a verii, în peisajul bălților Dunării, repetarea unor cuvinte dă o notă de plasticitate în plus descrierilor: („E cald“, „e senin“, „e liniște“ sau „E totuși liniște, nemișcăre, tăcere“). În alt caz, cuvântul repetat marchează, gradat, etapele unui urcuș încordat până la paroxism spre culmile Hășmașului Mare: „...nu se opreau o singură clipă. Înșirați unul după altul, *urcau*. Fără răgaz, fără să piardă nicio mișcare, *urcau*. Mereu *urcau*.“ Și mai departe revine: „In felul acesta *urcau*“, sau „atît de cumplit *urcau*“²⁾ (s. n.).

În cadrul vreunui comentariu al scriitorului, ca o concluzie la reflecțiile lui, expresia e plasată în final, ca un ultim vers al unei strofe, fără de care imaginea ar pluti în vag: „Afară răsare soarele, sosesc în piață căruțe cu alimente, un tren pornește chiar în clipa aceasta din gară; *aici nu se știe nimic: e în fundul pământului*. Afară, poate să cadă o ploaie de primăvară, sau să se deslănțuie o furtună, să vină puhoaiete și să începe cîmpiile; *aici nu se știe nimic: e în fundul pământului*“³⁾ (s. n.). Concluzia — „e în fundul pământului“ — precizează contrastul dintre două existente total deosebite: una, cu un curs normal, în limitele ambianței obișnuite și, cealaltă, tragică, gravă, terorizată de evenimente necunoscute, căci „e în fundul pământului“ — în lumea minelor de aur. Expresia laconică întrerupe succesiunea impresiilor, iar, în partea a doua: pe cea a reflecțiilor; în același timp, ea imprimă o cadență dramatică frazei.

*

Notațiile scriitorului aduc uneori *percepția celor mai fine nuanțe de culori și sunete*, reprezentînd urmarea unor impresii de-o maximă ascuțime și tărie. Sub tensiunea unor împrejurări speciale, simțurile scriitorului dobîndesc o acuitate deosebită și mijlocesc construirea unor imagini de o adecvată nuanțare. Primele impresii despre „băile“ de aur se înscriu în azul reporterului sub forma zgomotelor pe care le produc pașii minerilor, apropiindu-se prin întineric de intrarea în mină, în diminețile de iarnă. Imaginea se realizează auditiv: „Uneori se aud glasuri nedeslușite și cite un bocanc se izbește de vreo stîncă, rămasă.

¹ Cartea Oltului, pag. 307—308.

² Op. cit. pag. 23, 24 și 25.

³ Țara de Piatră, pag. 51.

neacoperită de zăpadă¹⁾. Conținutul primelor relatări despre Valea Jiului este rezultatul unor impresii de aceeași natură: pașii minerilor pe caldarâm, ca un prim semn al existenței lor.

Notațiile scriitorului evoluiază prin a reproduce zgomotul făcut de apele Oltului, ciocnindu-se de stânci, — zgomot reprodus mai ales pentru efectul onomatopeic, realizat în paralelă cu acela al apropierii minerilor: „E o năvală de sunete scurte, puternice, făcând aproape să trepideze pământul: Jap, jap, jap, pe deasupra cărora se desfășoară lungi eșarfe melodicoase, trilili-tam, trilili-tam²⁾).

În aceeași măsură, sensibil la miresme, scriitorul le distinge și le sugerează fără greș. Aroma finului cosit e atât de stăruitoare și persuasivă, încît impresia olfactivă asociază culorile, ca pentru o reproducere vizuală a nuanțelor acestei miresme: „... ea coboară de pe coastele munților în văi, coaptă și stăruitoare, sau mai mult *verde* (s. n.) și numai insinuată³⁾).

*

Concentrînd vizual cele mai specifice elemente constitutive ale unor locuri, scriitorul le întrunește în chintesența unor *imagini monumentale*, de talia unor fresce, în care se păstrează doar datele caracteristice, tipice. Leningradul, de pildă, impresionează prin contururile arhitecturale grandioase: „Catedralele se ridicau spre cer, de o monumentalitate zdrobitoare. În marile piețe ale orașului, lei de piatră făceau de veghe; iar de deasupra arcurilor de triumf cai de bronz păreau că pășesc în aer, proiectînd pe lenta migrațiune a norilor imagini supreme spectaculoase⁴⁾; iar delta impresionează, la rîndul ei, prin nouțatea peisajului și varietatea elementelor lui: „O lotcă plutește deasupra, ușor, ca o năluca. Pe malul ostroavelor, pădurea, vegetația exuberantă, se revarsă în apă. Lotca încape sub o salcie enormă, strîmbă, de pe mal⁵⁾).

Ideea compozițională a tablourilor subliniază, de cele mai multe ori, elementul uman, ca în unele descrieri din reportajele despre miniери. Ea este în funcție și de perspectiva mai îndepărtată de obiect; în asemenea cazuri, imaginea se constituie din tonurile vii, dominante și din conturul general, mai puțin subliniat, al obiectului zugrăvit. Satele Ardealului sînt încorporate într-o imagine de ansamblu, realizată pictural: „Tula ascuțită a bisericilor le vestește din depărtare, și ele apar pe rînd, cu acoperișurile roșii de țiglă, cu fumul albăstrui care se ridică din hornuri⁶⁾).

Sensul unora din paginile construite plastic este uneori bine precizat, determinat de climatul sufletesc al scriitorului. Diminețile în Țara Moșilor se unesc într-o imagine unică, cu rezonanțe de-a dreptul tragice, cu un colorit sumbru. Tabloul are ceva din pinza unui pictor impresionant de efectele unui pelerinaj nocturn; un spectacol fantastic pare drumul minerilor: „De pe creste, dintre crăpăturile munților, din văgăuni laterale, încep să apare primele felinare ale minerilor. După cum își au casa și satul, unii urcă pe deal spre gura miniei, alții dimpotrivă, au apărut sus de tot, de după o creastă de munte și

1 Op. cit., pag. 50.

2 *Cartea Oltului*, pag. 164.

3 Op. cit. pag. 324.

4 *Meridiane sovietice*, pag. 43.

5 *Dunărea, Impărăție a apelor*, pag. 304.

6 *Cartea Oltului*, pag. 241.

încep să coboare în vale. De la stînga, de la dreapta, din sus, din jos, luminile apar deodată din toate părțile, merg în toate sensurile, coboară, urcă, după cum o cere drumul lor în lungul potecilor, ocolind stîncile, ținîndu-se pe buza prăpăstiilor... Sute de felinare apar pe rînd, în cele mai neașteptate puncte ale întunericului¹⁾.

Capacitatea de a încorpora, în cîteva cuvinte, aspecte bogate în conținut, cuprinzătoare rămîne una din notele caracteristice artei lui Geo Bogza; scriitorul dovedește la tot pasul o remarcabilă forță a concentrării unor elemente de o sugestivitate maximă și o la fel de pregnantă prezentarea a lor, bizuindu-se mai ales pe prezentarea vizuală a datelor realității. Scriitorul știe, cu o egală siguranță, să fixeze locuri și impresii în *definiții lapidare* și grăitoare; dincolo de comentariul său, se precizează o lume de idei chemate la lumină prin neașteptate și sugestive asociații. Astfel, vestita perspectivă Nevski e evocată nu prin descrierea ei, ci prin transcrierea unor reminiscențe din literatura rusă, atît de bogată în aluzii la celebra stradă a vechiului Petersburg. Cititorul se întoarce, astfel, spre Gogol sau Cehov sau chiar Gorchi și are satisfacția unei viziuni foarte vii a vieții acestei străzi (*Meridiane sovietice*, pg. 51). Sibiul, orașul reținut de Dinicu Golescu mai ales pentru „o mare casă“, cu „strînsoare de cadre vrednice de vedere“, păstrează la Geo Bogza caracteristicile tirgului medieval, dar reține mai ales prin raportarea la același celebru muzeu ce uimise pe boierul muntean: „...sînt case vechi cu lucruri de mult, și un muzeu în care se află iernile străinii, ca un ținut de pasăre, ale lui Breugel. E un oraș în piatră și un oraș de vis, cu multe povești“...²⁾

Intuirea și apoi fixarea unei *note dominante* extinse asupra unei sfere mai largi, e cea care determină asemenea plastice și admirabile caracterizări ale locurilor și oamenilor. *Concentrarea la elementul esențial*, prin reducere la unitate, duce în opera lui Geo Bogza la un procedeu original. Unele aspecte ale realității cercetate de scriitor își găsesc reprezentarea simbolică într-un singur element, prin care se rezumă esența tipică a peisajului sau aspectelor de viață zugrăvite. Proce-dînd în felul acesta, scriitorul îndeplinește în mod creator cerințele tipizării, reținînd elementul reprezentativ, nu numai în funcție de frecvența lui, ci de sensul pe care îl are în complexul celorlalte elemente: „Un om cu un cal de căpăstru, iar pe spinarea calului o pereche de desagi, aceasta e viața din țara Moșilor“³⁾. Selectînd, scriitorul s-a oprit la ceea ce este *tipic* pentru viața din trecut a Munților Apuseni, la ceea ce exprimă esența însăși a existenței mizere a oamenilor de acolo. Privită dintr-o perspectivă schimbată, învecinată de altfel, Țara Moșilor își reduce elementele simbolice la: „Un om și o femeie, o femeie și un copil, o femeie și un caiet de lînă“⁴⁾. O asemenea reducere la un număr minim de elemente reprezentative, nu e altceva decît echivalentul artistic potrivit pentru zugrăvirea sărăciei, „aspră și tare ca piatră“, a Țării Moșilor. Din peisajul minier scriitorul reține — pentru cei din afara minelor — ca elemente comune: o masă, două mere, o bucată de mămăligă „spre care se întindeau tot felul de mîini“⁵⁾, iar pentru cei din galerii — contururile care

¹ *Țara de piatră*, pag. 49.

² *Cartea Oltului*, pag. 313.

³ *Țara de Piatră*, pag. 44.

⁴ Op. cit., pag. 22.

⁵ *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*, pag. 17.

fac să dispară notele particulare; aici, sub pământ lumea se reduce uneori „la o jumătate de mustață, prin care sudoarea se scurge pe bărbie și la vârful unui ciocan înfipt în stratul de cărbune“¹⁾. Nu este altceva decât apropierea obiectivului cinematografic de un fapt prin care e exprimată esența unei anumite realități.

*

În acțiunile creatoare întreprinse de oameni sau evidente în procesele naturii, Geo Bogza a văzut întotdeauna „acțiuni de proporții epice“, — cum a afirmat el însuși — demne de a fi cîntate „pe liniile de creație ale epopeii“.

Pateticul eforturilor colectivității omenești, cît și acela al proceselor naturii, viziunea amplificată a scriitorului, mînat de entuziasmul său — toate l-au făcut să vadă în simfonie și epopee cele două „moduri majore“ prin care poate fi exprimat mai deplin conținutul bogat al vieții. Concepția scriitorului e pătrunsă de încrederea în destinele umanității; de aici, — tonul avîntat, patosul mesajului său adresat lumii; de aici și vibrația gravă în alte pagini, ritmul frazei însinuîndu-se parcă auzului, pentru ca deodată fraza să capete un curs vijelios, incendiar. Ce altceva e *Cartea Oltului* decît o mare simfonie a oamenilor simpli și a naturii românești, copleșitoare ca forță, demnă de un mare compozitor?!

Intervențiile lirice ale scriitorului, efuziunile de o autentică vibrație se realizează în maniera unor admirabile *poeme în proză*. Contemplînd vasul „Aurora“, vestitor al Revoluției, exclamă: „Te salutăm, corabie vestită între toate corăbiile lumii! Te salutăm navă legendară de pe ale cărei catarge, într-un ceas de desnădejde al omenirii, marinarii tăi atît de puternic și de adevărat au putut să strige: Pămînt! Pămînt!“²⁾

Uneori, reflecțiile admirative ale scriitorului, sau emoțiile copleșitoare, se unesc în întrebări, rostite cu o voce puternică, ca în niște ample *monologuri* din care nu lipsește o anumită elocvență. Iată cum își exprimă el admirația față de peisajul gruzin: „Se face ziuă în Caucaz; ne prinde răsăritul soarelui la poalele vestiților munți, în acest atît de cîntat leagăn al omenirii. Putea-vom noi cîndva, cei ce i-am simțit fiorul, să-l mai cîntăm încă odată? Putea-vom face să i se auză foșnetul adînc și plin de strălucire, această fină țesătură de sunete în care legendele atîtor popoare se îmbină cu mireasma magnoliei, piscurile acoperite de zăpezi eterne cu amintirea lui Prometeu, iar imaginea superbului munte Kasbek, cu aceea a marelui drum transcaucazian?“³⁾ Monologul are cîte odată un curs trepidant; întrebările se succed într-o acumulare ascendentă în spre final, într-o dozare demnă de un mare orator: „Cine dintre cei ce s-au aflat vreodată aici, va putea să uite felul în care, lângă mormîntul lui Lenin, străvechiul turn de care se leagă istoria Moscovei, atît de solemn măsoară trecerea vremii? Cine nu se va fi gîndit la nesfîrșitul șir de generații, care, inspăimîntate sau pline de bucurie, l-au ăuzit bătînd atîtea și atîtea ore? Cîte n-au fost de-a lungul secolelor, evenimentele cărora din înălțimea lui, solemn și grav, le-a bătut ora?“⁴⁾

1 Op. cit., pag. 17.

2 *Meridiane Sovietice*, pag. 55.

3 Op. cit., pag. 130—131.

4 Idem, pag. 11.

Elocvența aceasta se face simțită și prin tonul exclamativ, sonorizând constatările entuziaste ale scriitorului: „Femeia a început să mănince mărul. Mari acrițe ale lumii, unde sînteți, să vedeți pe această țărăncă, pe această femeie din Țara Moșilor mîncînd un măr? Mîncă? Mîncă; și în același timp părea că se roagă, că spune o poezie, că stă de vorbă cu munții¹⁾. Citatul vădește și structura retorică a frazei, cu sublinieri: („...pe această țărăncă, pe această femeie...”) și cu repetările proprii eratorilor („părea că se roagă, că spune o poezie, că stă de vorbă cu munții“). Fraza are uneori o respirație largă, o desfășurare amplă, marcată, prin repetarea unor cuvinte în maniera discursurilor: „*Acesta e ținutul* în care noapte după noapte, o toamnă întregă, aerul e plin de ritmul african al muzicii pe care oamenii o fac, pentru a-și apăra ogoarele de colții mistreților. *Acesta e ținutul* în care, pe scama Oltului încep să se ivească legendele²⁾ (s. n.). Nu totdeauna, însă, tonul avîntat, plin de patos, e cerut de conținutul reportajelor sau epizoadelor respective. Uneori, din păcate, nu lipsește emfaza, poza — în momente prea puțin semnificative sau în dezacord cu efectul stilistic scontat. Revenirea la unele imagini în care se încorporează același element de comparație vădește, pe alocuri, o anume doză de manierism. Imaginea asociază des profilul unor corăbii, fie că e vorba de terasele Cremlinului, cetățile Ardealului sau Ceahlăul.

Fraza ia, alteori, un curs fulgerător, sacadat, trecînd în revistă imaginile într-o suită vertiginoasă, amețitoare. Impresiile despre minele de aur și cele de cărbuni se aglomerează într-o succesiune caleidoscopică, urmînd, parcă, în evoluția lor, căile subterane ale minelor: „... În dreptul fiecărui etaj ne oprim, pornim pe o galerie, pe alta, ne întîlnim cu oameni, spunem noroc bun, mai dăm puțină apă la carbidul din felinar, ne strecurăm pe lîngă vagonetele care ne strivesc aproape, ajungem la o scară, urcăm, pornim pe o galerie strîmtă, coborîm, dăm de oameni bătînd cu ciocanul, noroc bun, mergem mai departe, urcăm din nou o scară, trecem pe lîngă o groapă, în fund se aud bătînd ciocane, noroc bun le spunem în minte, mergem, mergem, cu felinarul în mînă“...³⁾. Impresia de coplesitor, de interminabil e astfel admirabil sugerată, prin notația înfrigurată, bruscă, halucinantă parcă. Sau, pentru a sugera ritmul infernal al muncii în abataje, fraza se precipită la maximum, are o respirație agitată; scriitorul adună gesturile, aspectele de o clipă din mină, mișcarea, zgomotul într-o imagine unitară: „negri, goi, scâlțați în girle de sudoare, fierbinți, cu trupurile aburînd ca niște cazane, deslănțuiți, exasperați, furioși, minerii atacă straturile, fără să piardă o singură clipă, încheștați pe ciocanele de abataj, suiți pe scări, așezați în genunchi, împingîndu-se cu picioarele din urmă, gîfînd cumplit, ferindu-se deodată să nu-i strivească bolovanul care se desprinde, trîgînd repede scînduri și lemne...“⁴⁾.

*

Vorbînd despre menirea artei, Geo Bogza, se arăta — încă din prima fază a dezvoltării sale — credincios literaturii militante, literaturii care „com-

1 Țara de piatră, pag. 18.

2 Cartea Oltului, pag. 256.

3 Țara de piatră, pag. 68.

4 Oameni și cărbuni în Valea Jiului, pag. 120—121.

plotează“ pentru binele omenirii, (*Introducere în reportaj*). O asemenea concepție, exprimată clar în 1934, a fertilizat o creație de înaltă ținută. Opera scriitorului a participat la uriașa luptă a forțelor progresiste în vederea apărării cuceririlor omenirii, ea a răspuns la apelurile intelectualității progresiste mondiale, devenind un element de combatere a nedreptății și a crimei războaielor.

Cu același prilej Geo Bogza arăta, că numai operele care se încadrează în sfera luptei pentru binele omenirii vor rezista veacurilor, învingând uitarea.

Opera sa, străbătută în partea ei cea mai bună de ideile cele mai înaintate ale vremii noastre — ideile partidului proletariatului — răspunde acestei condiții esențiale. Poetul marilor frumuseți ale naturii românești și al vieții oamenilor simpli și-a rostit cu putere mesajul său avântat, concentrând în el încrederea în viitorul celor mulți. De aceea, opera de pînă acum — și nu ne îndoiim că și cea viitoare — a lui Geo Bogza va rămîne ca un exemplu de adevărată artă pusă în slujba poporului, ca un document al „anilor împotrivirii“ și totodată, ca un vestitor al lumii noi ce se îndreaptă spre „porțile măreției“, — spre comunism.

ION VLAD

CRONICA LITERARĂ

Mărturiile unui mare scriitor

„A fost odată ca niciodată un împărat... Și în totă viața lui, acel împărat cu un ochi ridea și cu altul plîngea...”

Această frază adinc grăitoare cu care își începea în 1951 maestrul Sadoveanu conferința închinată memoriei predecesorului și dascălului său humuleștean ar putea figura, fără îndoială, ca motto pentru o însemnată parte din articolele și cuvîntările adunate nu de mult între scoarțele albastre ale unui volum din seria de „Studii literare”. Scriitorul cu un atît de bogat răboj literar își dezvăluie în felul acesta propriile-i sentimente: pe de o parte bucuria de a ne putea face părtași la trăirea intensă a ideilor și a artei literare a înaintașilor săi, iar pe de alta, mîhnirea provocată de amintirea suferințelor, a nedreptăților și a umilirilor îndurate de cea mai mare parte a scriitorilor evocați, de-a lungul vieții lor zbuciumate.

Apărute la mai puțin de un an după volumul de eseuri al altui condei încercat (este vorba de volumul *Despre scris și scriitori* al lui Cezar Petrescu) și doar la cîteva luni după însemnările *Despre viață și cărți* ale lui Petru Dumitriu, *Evocările* lui Mihail Sadoveanu vin să întregescă în mod strălucit seria de mărturisiri ale scriitorilor noștri contemporani, editată în colecția de „Studii literare”. Culegerea înmănunchiază articolele cele mai semnificative publicate în ultimele patru decenii de către scriitor, caracteristica ei de bază fiind o desăvîrșită unitate a ideilor și concepției despre viață și scris a autorului. Și acest lucru a fost posibil tocmai pentru că este vorba de un scriitor care, după cum îl definește Petru Dumitriu, „în perioada cînd argații culturali ai burgheziei vinturau povestea cu „criza culturii”, dovedea prin munca sa rodnică și neobosită că adevărata literatură este literatura legată de popor și de năzuințele acestuia”.

De la rîndurile scrise încă în 1912, cu ocazia morții lui Caragiale, de la minunatele pagini închinată în 1920 lui Creangă, sau de la cuvintele programatice rostite în 1923 în fața sinodului de spirite „aristocrate” al vechii academii și pînă la eseurile evocatoare scrise în ultimii ani, fiecare rînd scris oglîndește o părțică din nemărginita admirație și dragoste a artistului față de popor și arta populară.

Creacția artistică a poporului, împreună cu barzii săi cei mai iubiți constituie „panteonul literar” al lui Mihail Sadoveanu, „Simplu și rustic, fără podoabe, ca natura, însă măreț ca și dînsa”. Cîntecele populare sînt pentru fiecare artist în adevăratul înțeles al cuvîntului „izvoare de viață și energie”. De la ele „cată să se adape toți cei care cîntă și se simt ai acestui popor și ai acestui pămînt”.

O operă de artă nu poate avea ecou în sufletul oricărui cititor decît atunci cînd la baza genezei sale stă orizontul sufletesc al poporului, viața sa de toate zilele. „Ca și în cazul lui Eminescu — spune Sadoveanu, vorbind despre dascălul său — Creangă e unic în sine, însă divers în cetitori. Fiecare găsește în *Amintiri* și *Povești* noutăți și rezonanțe în legătură cu propriul său suflet. Acesta e de altfel privilegiul artei adevărate“.

Ce mărturisire a unui crez literar poate fi mai semnificativă decît aceea minunată genealogie artistică pe care și-o statornicește scriitorul, atunci cînd se declară urmaș al înțelepciunii și al artei nealterate a lui Neculce și a lui Creangă! Cronicarul artist intruchipează în opera sa „cugetarea ascuțită și puțintel sceptică, pe care o găsim în proverbe, expresia colorată și plastică, alternanța de zîmbet și tristeță, tot sufletul poporului, variat ca o primăvară la noi“. Opera povestitorului de la Humulești constituie pentru maestrul prozei noastre artistice cartea de căpătii dintotdeauna: „Creangă s-a amestecat de aproape cu viața mea, mi-a fost prietin, mi-a fost bunic; cartea lui a fost pentru mine mîngiere în multe ceasuri amare“.

Dragostea față de popor, față de creațiile sale artistice, față de „dulcea limbă rominească“ îi determină și nemărginita admirație față de geniul eminescian, față de culegerile și creația originală a bardului de la Mircești, față de măiestria cuvintului inflăcărat al scriitorului revoluționar Bălcescu, față de Caragiale, în opera căruia „vezi toată istoria „civilizării“ noastre“, ca și față de o serie întreagă de alți mari scriitori legați de popor, cum sînt: G. Ibrăileanu, Delavrancea, Șt. O. Iosif, etc.

Semnificativă pentru filiația artistică a lui Sadoveanu este și deosebita prețuire pe care o arată față de operele marilor realști ruși. „De la Nicolai Gogol la Turgheniev, Dostoievski și Tolstoi, cărțile rușilor — mărturisește scriitorul — au umplut ceasurile mele de veghere și de preocupări în ultimii ani ai liceului“.

Lectura volumului de *Evocări* scate viu în relief imaginea unui „artist-cetățean“. Ca și Coșbuc în versurile sale cu caracter programatic din „Poetul“, M. Sadoveanu se declară pe față exponent al năzuințelor poporului despre care și pentru care scrie. Astfel, vorbind despre oamenii simpli ale căror bucurii și dureri le zugrăvește în *Amintirile Căprarului Gheorghiiță*, scriitorul notează: „Oamenii din aceste *Amintiri* au fost așa cum i-am prezentat; au trăit, au suferit, i-am revăzut la concentrări și la manevre. Ecoul năcazului lor îl mai păstrez în mine. Și-mi mai aduc amînte cu plăcere de mesagiul trimis de o carte poștală de nevasta căprarului Bolohan, înflorit ca un zîmbet mîhnit:

„*Dragă Gheorghiiță, de dorul tău mă uit la brazi...*“

Atașamentul față de popor l-a determinat pe Sadoveanu să adere cu hotărîre și deplină înțelegere la noile forme de viață din patria noastră. „Lumea trecutului se scufundă — spunea scriitorul încă în 1946 — o lume nouă e în perspectivă. Lumea trecutului de prejudecăți și nedrepte orînduiri sociale a ajuns la finele evoluției ei fatale, ca toate alcătuirile omenești“.

Statornicirea noilor „alcătuiuri“ îi dă scriitorului prilejul de a se apropia și mai mult de literatura „constructivă și optimistă“ a realismului socialist, pentru care manifestă o crescîndă și nemăreinită admirație. „În paginile crude ale povestirilor lui Maxim Gorki — remarcă Sadoveanu, evocînd figura întemșiitorului realismului socialist — scapără flacăra unui ideal, flacăra umanității“. Arta militantă a scriitorilor sovietici trebuie să constituie un

permanent exemplu pentru noua noastră literatură: „toate prejudecățile trebuie arse în flacăra purificatoare, toate aderențele cu trecutul tăiate. Armele noastre să le punem total în serviciul evului nou“.

Problema scriitorului-critic literar a fost discutată la noi în repetate rânduri, constituind adesea obiectul unor păreri contradictorii. De obicei, atit scriitorii cit și criticii profesau ideea incompatibilității dintre aceste două domenii de activitate, apropiate ca obiect și totuși diferite din punctul de vedere al aptitudinilor și al pregătirii pe care o necesită fiecare în parte. Mihail Sadoveanu, propunându-și să răspundă la întrebarea dacă scriitorul creator poate deveni critic literar demonstrează pe bună dreptate posibilitatea cumulării acestor două activități. „Scriitorul creator — afirmă maestrul Sadoveanu — poate deveni critic literar, dacă are inteligența, experiența, cultura și celelalte calități ale unui critic“. Această afirmație a scriitorului cu o atit de bogată și de rodnică experiență artistică este cit se poate de concludentă. În ea se includ — în afară de părerea autorului în problema discutată — și însușirile pe care pe drept cuvint le poate pretinde artistul creator celui care se ocupă de creația sa. „Asemenea critic ajută pe confrății săi prin observații judicioase care luminează și nu prin laude care lăcășă la ochi; stabilește principiile de artă pe linia progresului omenesc, a realismului constructiv, a ridicării poporului. Cind nu urmărește cștigarea unei biruinți polemice, ci stabilirea unor adevăruri, chiar aspră, critica e mai folositoare decit o apologie“. „În lumea noastră — conchide scriitorul — criticul tinde a deveni tovarășul scriitorului în lupta pentru progres“.

Ilustrarea părerii despre creatorul-critic literar o găsim aproape în fiecare din articolele și eseurile evocatoare din volum. Însemnările lui Mihail Sadoveanu pe marginea operei marilor clasici ai literaturii noastre sau ai celei ruse și sovietice dovedesc o profundă înțelegere a marilor valori artistice, a sensului ideologic al fiecărei opere, a specificului creației fiecărui scriitor. Nimeni nu a pătruns poate atit de adinc adevărul operei lui Ion Creangă, nimeni nu a înțeles întreaga bogăție a simțirii artistice și zbulciumul acestui suflet de artist atit de bine ca discipolul și continuatorul său ilustru. Felul în care ne este infățișat marele povestitor dovedește o totală identificare a trăirii interioare a evocatorului cu frământările celui evocat. În aceasta constă de altfel mai cu seamă forța generatoare a artei maestrului Sadoveanu de a evoca într-o atmosferă de lirism autentic și pătrunzător, chipuri și lumi din trecut.

„Adă-ți aminte și chiamă din piclă între noi atitea chipuri pe care le-am întilnit altădată, în altă lume“ — povățuește la un moment dat scriitorul pe cititor într-una din povestirile din „Țara de dincolo de negură“.

În cazul evocărilor, scriitorul pare a se afunda în aceea „piclă“ deasă a veacurilor trecute, pentru a readuce, viu, chipul cite unui dispărut și a-l face să ne vorbească, fie direct, printr-un dialog la care participă, fie indirect, prin intermediul operei sale. Cunoașterea și înțelegerea adincă a operei lui Creangă, de pildă — operă care a constituit totdeauna pentru scriitor un prilej de ineputabilă desfătare sufletească — precum și cercetarea în detaliu a epocii, a locurilor și a condițiilor în care și-a petrecut viața povestitorul din Humulești îi crează posibilitatea de a-și imagina, ca prin r-un sistem de oglinzi inclinate ale unui periscop ridicat deasupra factorului „timp“, o convorbire cu dascălul său.

Măestria deosebită cu care este zugrăvit acel „Sfat cu învățătorul“ —

adevărată schiță artistic alcătuită, păstrind în același timp caracterul de evocare — că și înalta semnificație a ideilor pe care le cuprinde ne fac să ne oprim ceva mai mult asupra acestei bucăți, scrise în 1920, în perioada în care căutau să se afirme tot mai mult în literatura noastră tendințele antirealiste.

În timpul unei boli deosebit de persistente, scriitorul este chinuit de tot felul de vedenii urite, de „fantasme neprietenoase” care i se perindă pe dinaintea ochilor pe jumătate închise, „printr-un fel de amurg leșetic”. Erau figuri ale literaturii noastre — notează scriitorul. Ca să-mi chinuiască clipele îmi citeau articole de critică așa de lungi, și așa de puțin bune; poezii așa de palide urmate îndată de articole așa de stridente; și înfirșit o polemică fără sfârșit în care bietul nostru popor era bătut, horopsit și alungat în umbră, departe de lumina artei. Ca printr-o ceață deslușeam literați mari și gravi, și mă miram ce caută acești doctori la căpătiul meu“.

Cu timpul însă dispare și această chinuitoare galerie fantomatică de pseudo-literați aroganți și cosmopoliti; lăsându-i bolnavului puțința de a-și regăsi liniștea în lectura cărții dintotdeauna dragi a lui Creangă, până când firele nevăzute ale gândului hrănit de lectură îi aduc în față chipul luminat de un zîmbet blajin al învățătorului și prietenului său drag. Îl despărțea de el mai bine de o jumătate de veac; și totuși îi simțea prezența în jilțul roș de lingă măsuță, îi auzea timbrul plăcut al graiului său cald de moldovean:

— „Ce mai faci? Îmi zise încet.

— Ce să fac? mă gindeam la moș Nichifor Coțcariul...

Cu ochii, îi arătai cartea deschisă. Ion Creangă își aplecă o clipă privirile apoi și le ridică și rămase o vreme gânditor.

— Da — da... șopti el; moș Nichifor... a fost un om cu multe năcazuri, dar a știut să-și inflorească viața cu câteva ceasuri bune... Vezi dumneata, așa sintem noi: din cînd în cînd ne mai ridicăm către soare; asta-i mîngîierea rominului.

Rămase tăcînd, într-o lumină de vis“.

Și această lumină de vis învăluie încet și pe cititor, purtîndu-l pe aripile reveriei evocatoare prin lumi de fantasme, în care doar vocea „învățătorului” răsună din ce în ce mai caldă, mai pămînteană: „...Eu is un biet țaran de la Humulești, așa cum ne-a lăsat Dumnezeu. Ca mine, ca părinții mei, ca frații mei, mii și mii pe plaiurile țării. Îi cunosc și-mi sînt dragi. Oamenii năcăjiți și umiliți, nebăgați în seamă. Răscolesc pămîntul și muncesc din greu; viața lor e lungă suferință. Și cu toate acestea în sufletele lor stăruiește o rază de lumină. De aceea neamul acesta amărît poate avea clipe vesele, de aceea poate uita și poate cînta... În sufletul lui este ceva scump; din sufletul lui a izvorit poezia și înțelepciunea vieții noastre... Eu așa l-am înțeles, așa sînt și eu. Neamul meu e sufletul meu“.

Cuvintele acestea, simple și puține, tălmăcesc istoria unui întreg neam oropsit, năzuințele lui, viața lui sufletească; ele sînt ale lui Creangă, ca și ale lui moș Nichifor, care, „cînd rostea patru vorbe, și-și muta luleaua de de la un colț de gură la altul, și clipea din ochi, — spunea mai multe și mai cu înțeles decît într-un discurs la Academie...”

Atmosfera de autenticitate a acestei întîlniri, posibile numai sub vîlul miraculos al visului, se menține pînă la sfîrșit. Intrevederile de acest fel dintre scriitor și dascălul său îi sînt foarte familiare lui Sadoveanu deprins să pătrundă cu pasiune tainele cărților povestitorului. „Sînt treizeci și doi

de ani, de cînd m-am întîlnit întîi cu marele meu învățător Ioan Creangă" — notează Sadoveanu în 1920, amintindu-și de ziua în care a învățat să buchisească abecedarul lui Creangă. De aceea un „sfat cu învățătorul" îi apare aproape ca o realitate, ca o tălmăcire a unui fapt pe deplin verosimil, aproape materializat: „Învățătorul își puse o mîină pe fruntea mea.

— Acu-i destul, vorbi el. Oi mai veni și-n altă sară. Inchide ochii și dormi, căci ești obosit...

Am închis ochii. Învățătorul a suflat în lampă și a ieșit din odaie cu pași nesimțiți".

Cu ajutorul unui procedeu asemănător este evocată și figura lui N. V. Gogol („Un vis al lui Gogol"). Și marele clasic rus are o „vedenie", care îl aduce într-un fel de audiență colectivă, întreaga lume a personajelor sale. Convorbirea pe care o are cu eroii „Sufletelor moarte" îl determină să distrugă manuscrisul volumului al doilea al romanului, în care deschidea eroulor o cale de pocăire în viitor.

Interesantă prin procedeul folosit este evocarea marelui Caragiale. Moartea neîntrecutului maestru al realismului nostru critic este pentru Mihail Sadoveanu un motiv de sinceră și adîncă întristare. Opera vie a artistului face însă ca prezența lui să-i fie simțită în orice clipă și în orice loc: „E între noi. E lingă mine". Din literele fugare ale cărților sale se închiagă chipul lui zimbitor, ironic, uneori sceptic. Din filele aceluiași cărți se mai desprinde însă și o întregă lume de ființe bizare, de tipuri adesea grotești, reprezentînd putrefacția morală a unei societăți înrăite. Foile se perindă prin fața evocatorului ca o peliculă de film, proiectînd pe pinza unui ecran imaginar momente și scene semnificative din creația lui Caragiale. Pe dreptunghiul de lumină apare rînd pe rînd „ceafa eroică a lui Jupin Dumitrache", „junele Chiriac", „neuitata, sentimentală și romanțioasă cucoană Veta", protagonistii „Scrisorii pierdute" în frunte cu „simbolicul cetățean turmentat". Apoi, „din umbră, în colori dulci de vechime, răsare conul Leonida, nedomolitul republican cu nevinovata lui Eftîmiță. Amîndoi rămîn ca documente ale altor vremuri, portrete cu zîmbete naive la colțul gurii... În jurul lor dăntuiește nebuna sarabandă a unui carnaval, oameni cu grimase ciudate și cu mișcări ascuțite. Apoi deodată parcă se face liniște, întuneric, — și se lămurește o penumbră de dramă, și într-o căsuță de țară, Anca, Dragomir și Ion nebunul apar ca spectre tragice".

Pentru a contura și mai pregnant tabloul epocii și a accentua parcă asupra semnificației simbolice a lumii zugrăvite de Caragiale, pelicula se încheie cu înfățișarea unui episod plin de tragism: 1907...

Evocările lui Mihail Sadoveanu aparțin de fapt în mare parte literaturii beletristice. Talentul povestitorului se îmbină cu arta portretistului și cu deosebita sensibilitate a artistului în fața valorilor literare, prezentîndu-ne pagini vii, trăite, de lectură atrăgătoare. Rătăcind pe străzile Fălticeniilor, de pildă, și cercetînd locurile dragi ale copilăriei lui Creangă, scriitorul reconstituie pagini întregi din *Amintiri*. Viața și creația literară a lui Maxim Gorki este înfățișată de asemenea sub forma plăcută a unei povestiri, inspi-rate din înseși amintirile marelui scriitor.

Dacă adăugăm la aceasta însemnările critice pline de miez, precum și roadele bogate ale experienței literare ale scriitorului, oglindite în numeroase pagini de volum, nu putem decît să mulțumim atît scriitorului, cît și editurii, pentru faptul că ne-au pus la îndemîină o atît de valoroasă cu- legere de articole și evocări.

LEON BACONSKY

CARNET SOVIETIC

Situația și sarcinile literaturii sovietice*

Reportul tovarășului A. A. Surkov

Tovarășii!

Acum 20 de ani de la tribuna primului Congres unional al scriitorilor sovietici, Maxim Gorki spunea:

„Dacă aici, în această sală s-a pus temelia unificării întregii literaturi unionale, după Congres va trebui să începem unificarea practică pentru ca munca noastră grea să fie încununată de succes; va trebui să continuăm și să dezvoltăm tot mai mult și mai departe această muncă pentru a crea cea literatură puternică de care au nevoie nu numai țara noastră, popoarele țărilor noastre, ci îndrăznesc să spun, întreaga lume“.

Timp de 20 de ani, scriitorii Țării Sovietice au lucrat fără să uite aceste cuvinte călăuzitoare ale marelui lor prieten și învățător, sever și exigent, simțindu-se moștenitorii legitimi ai tuturor comorilor create de geniul artistic al omenirii.

Cele două decenii, care ne despart de lucrările primului Congres, au fost pline de evenimente istorice de o mare însemnătate, care s-au petrecut în viața popoarelor U.R.S.S. și în viața omenirii.

În aceste două decenii, pe baza realizărilor primelor cincinale, poporul sovietic sub conducerea Partidului Comunist a îndeplinit construirea socialismului. Orinduirea socialistă se sprijină pe o puternică industrie socialistă, pe agricultura colectivă mecanizată ce se întărește din an în an, pe uriașele succese în domeniul revoluției culturale.

În procesul construirii noii orinduirii sociale socialiste, s-a întărit sistemul de stat sovietic, s-a format unitatea moral-politică de nezdruccinat a popoarelor sovietice.

Popoarele din patria noastră, datorită forței de neînving pe care le-o dă socialismul ce s-a statornicit pe pământul sovietic, au ieșit învingătoare din marea încercare, trecind prin foc și suferințe în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei împotriva cotropitorilor fasciști germani.

În urma nimicirii fascismului, peste o treime din omenire a ieșit de sub dominația sistemului capitalist, formând puternicul și invincibilul lagăr al păcii și democrației.

Atît prin întreaga sa activitate creatoare cit și prin biografiile celor mai buni reprezentanți ai săi, literatura Țării Sovietice este strîns legată de popor. Ea a participat activ la construcția socialismului, la toate eveni-

* Text prescurtat, publicat în ziarul „Pravda“.

mentele social-politice cele mai importante, care au însoțit mersul nostru spre comunism.

Toate acestea s-au oglindit în dezvoltarea literaturii noastre, în conținutul și patosul ei, în creșterea rolului ei activ în lupta pentru comunism, în lupta progresului, împotriva reacțiunii pe arena mondială.

A crescut nemăsurat de mult participarea activă a scriitorului sovietic la viața obștească și politică a țării. O sută cincizeci de scriitori, onorați de înalta încredere a poporului au fost aleși deputați în Sovietul Suprem al U.R.S.S., în Sovietele Supreme ale Republicilor surori, deputați ai sovietelor locale. În cei 20 de ani care au trecut, scriitorii sovietici au participat activ la toate mișcările progresiste importante ale opiniei publice mondiale. În anii de după război, scriitorii sovietici au devenit participanții cei mai activi la lupta pentru pace care se desfășoară în lume.

În cei 20 de ani care despart aceste două Congrese, în literatura sovietică s-au petrecut schimbări uriașe. În literatură au venit oameni noi; numărul membrilor și candidaților Uniunii scriitorilor sovietici a crescut de la 1500 în 1934 până la 3695 în 1954. Literaturile reprezentate la primul Congres s-au întărit, s-au îmbogățit cu cărți noi. Au răsărit și s-au dezvoltat noi literaturi surori.

Dezvoltarea literaturii sovietice a însoțit dezvoltarea generală uriașă a culturii în țară, în urma căreia poporul nostru, realizând alfabetizarea generală, a dobândit posibilitatea realizării învățământului general.

Revoluția culturală, lărgindu-se și adâncindu-se neîncetat, a dat literaturii zeci de milioane de cititori noi. Ivirea acestor cititori a determinat o creștere uriașă a tirajelor literaturii beletristice.

Această creștere apare concret în următoarele cifre:

În 1934 au fost editate în țară 1852 de opere ale literaturii beletristice sovietice ruse, cu un tiraj general de 32.943.000 exemplare. În 1953 au apărut 2733 de opere într-un tiraj general de 159.801.000 exemplare.

În 1934 au fost editate 1233 opere ale scriitorilor celorlalte popoare frățești ale U.R.S.S., cu un tiraj general de 7.192.000 exemplare. În 1953 au apărut 1552 opere, cu un tiraj general de 38.526.000 exemplare.

În 1934, în U.R.S.S. au fost editate 348 de titluri din literatura beletristică străină, cu un tiraj general de 4.797.000 exemplare. În 1953 au apărut 420 de titluri, cu un tiraj general de 24.480.000 exemplare.

Pentru a ne face o idee justă despre creșterea cercului de cititori de literatură beletristică în țara noastră, trebuie să ținem seama și de uriașa rețea de peste 300.000 biblioteci, datorită cărora cărțile ajung în mâinile a zeci de milioane de cititori.

Cifrele citate mai sus ne amintesc marea răspundere artistică a fiecărui scriitor pentru munca lui, față de numărul uriaș de cititori, al căror nivel cultural și politic crește necontenit; sporește de asemenea numărul cititorilor străini.

LITERATURĂ SOVIETICĂ MULTINAȚIONALĂ

În cei 20 de ani care au trecut de la primul Congres, s-au întărit neîncetat legăturile frățești dintre literaturile Republicilor Sovietice Socialiste.

Rezultatul general al dezvoltării literaturilor sovietice în anii de după Revoluția din Octombrie este una din mărturiile cele mai grăitoare ale triumfului politicii naționale a partidului și statului nostru în domeniul culturii.

Revoluția din Octombrie a deschis drum larg pentru dezvoltarea politică, economică și culturală a fiecărui popor, mai mare sau mai mic, care făcea parte din fostul imperiu rus. Multe popoare mici care se aflau în trecut în bezna analfabetismului total și erau condamnate la pieire, au renăscut în condițiile Puterii Sovietice la o viață istorică nouă. Peste 40 de popoare au căpătat pentru prima dată după Revoluția din Octombrie alfabet propriu. Fiecare din aceste popoare a dat naștere unei arte naționale proprii, unei literaturi proprii, care se dezvoltă cu succes.

Toate elementele noi pe care le aduce în viața popoarelor lupta noastră comună pentru comunism, dezvăluind neincetat trăsăturile internaționalismului proletar, duc la îmbogățirea formei naționale de expresie a geniului artistic al popoarelor.

Noi sintem martorii și participanții unui proces extrem de important de apropiere creatoare dintre literaturile noastre și de formare a acelorași cititori de multe milioane în țara noastră și peste hotarele ei.

Iată ce spun cifrele:

Dacă în 1934 au fost traduse în limbile popoarelor frățești ale U.R.S.S. 481 opere ale literaturii ruse cu un tiraj de 3.529.000 exemplare, în 1953 au fost editate 1022 opere cu un tiraj general de 16.007.000 exemplare.

În 1934 au apărut traduse în limba rusă 150 de opere ale scriitorilor din Republicile surori, cu un tiraj general de 1.045.000 exemplare, iar în 1953 au fost editate 419 opere cu un tiraj general de 21.427.000 exemplare.

Între cele două Congrese, datorită creșterii creatoare a literaturilor surori și întăririi neincetate a unității moral-politice a societății noastre multinaționale, schimbul de valori literare între popoarele sovietice a dobândit o nemiștinută amploare.

Datorită traducerilor reciproce, lucrările talentaților reprezentanți ai literaturilor popoarelor sovietice mici intră în fondul de aur al valorilor culturale unionale.

Trebuie să subliniem cu o deosebită forță însemnătatea limbii ruse în acest schimb de valori culturale.

În condițiile triumfului înțeleptei politicii naționale a Partidului Comunist, limba rusă a avut și are de jucat în societatea noastră rolul de onoare de a fi un mijloc puternic de schimb de valori culturale și literare dintre popoarele frățești ale Uniunii.

Cele două decenii care au trecut sînt marcate în viața majorității literaturilor surori de un astfel de simptom al maturității, ca dezvoltarea impetuoasă a prozei cit și apariția unor mari opere dramatice. Acest simptom s-a manifestat deosebit de puternic în literaturile surori ale Orientului Sovietic.

Experiența bogată a poeziei clasice și sovietice ruse a exercitat o mare influență asupra dezvoltării celor mai variate genuri și forme ale poeziei, atît în literaturile ajunse la maturitate cit și în literaturile tinere ale Uniunii Sovietice. Nu este intimplător faptul că cele mai curajoase căutări inovatoare ale poezilor literaturilor surori se efectuează sub semnul însușirii tradițiilor „celui mai bun și celui mai talentat poet al epocii noastre sovietice” — Vladimir Malacovski.

Unul din rezultatele cele mai însemnate ale dezvoltării întregii noastre literaturi multinaționale în perioada dintre cele două Congrese este acțiunea și influența reciprocă creatoare crescîndă între literaturile surori. În această privință un rol uriaș l-a avut intensă muncă scriitoricească de traducere reciprocă a operelor.

În această perioadă, în limba rusă și într-o serie de alte limbi ale popoarelor sovietice frățești, au fost traduse la un înalt nivel calitativ nu numai operele multor clasici ai literaturilor surori cunoscute și apreciate, dar și cele care au intrat pentru prima oară în fondul cultural al poporului nostru. Totodată, în această perioadă s-a desfășurat și mai intens munca de traducere în limbile popoarelor frățești, a tuturor capodoperelor beletristice ale literaturii clasice ruse.

A sporit și numărul celor mai bune opere ale scriitorilor sovietici contemporani, traduse în limba rusă și în limba altor popoare frățești.

Însuși procesul de traducere, la care au fost atrași, spre cinstea literaturii noastre, cei mai buni scriitori ai tuturor popoarelor frățești, este nu numai un act de asimilare, ci totodată și un act de însușire de către traducător a tradițiilor și a măiestriei marilor scriitori din trecut și scriitorilor contemporani talentați.

Fără a micșora însemnătatea experienței literaturii clasice ruse și contemporane pentru dezvoltarea tuturor literaturilor noastre surori, putem vorbi cu un sentiment sincer de mândrie despre succesele noastre comune, și despre influența exercitată asupra tuturor literaturilor, inclusiv asupra celei ruse, de marile creații ale clasicii literaturilor surori și de anumite opere remarcabile ale unor scriitori contemporani.

Pătrunderea intensă în lumea spirituală a popoarelor frățești a lucrărilor clasice și ale marilor scriitori contemporani înseamnă că literatura noastră multinațională se ridică, în dezvoltarea ei, pe o treaptă nouă, superioară.

Îndrumarea acestui proces în mod inteligent, în cunoștință de cauză, ținând seama de perspectivele dezvoltării continue, depinde de noi.

Conștiința însemnătății istorice a muncii de traducere a lucrărilor din literaturile surori a fost întotdeauna proprie celor mai buni reprezentanți ai literaturii sovietice.

Totuși, munca de traducere este uneori încredințată unor oameni insuficient înzestrați, meșteșugari, care nu sînt în stare să asigure nivelul artistic cuvenit traducerilor din scriitorii clasici sau contemporani. Iată de ce, vorbind cu legitimă mândrie despre avîntul muncii de traducere la noi în țară, despre mii de cărți traduse, editate în tiraje de milioane, nu trebuie să uităm nici o clipă că printre aceste mii de cărți, multe sînt denaturate prin calitatea inferioară a traducerilor.

Al doilea Congres al scriitorilor trebuie să dea directive stricte noii conduceri a Uniunii, să se ocupe în mod serios de a pune ordine în munca de traduceri, ca de o operă cultural-politică extrem de importantă și să găsească posibilitatea ca în cel mai scurt timp să lărgească cercul de traducători, recrutați dintre maeștri talentați ai cuvîntului și care au o înaltă cultură. În primul rînd este absolut necesar să se pună capăt practicii dăunătoare a traducerilor literale, cînd este vorba de opere în proză și de opere dramatice.

Numai sporirea hotărîtă a exigenței față de calitatea ideologică și artistică a lucrărilor poate fi o garanție sigură împotriva stagnării în creație, o garanție a perfecționării neîncetate a literaturii noastre.

INSEMNĂTATEA MONDIALĂ A LITERATURII NOASTRE

După cum se știe, victoria repurtată asupra cotropitorilor fasciști germani și a imperialiștilor japonezi, de către forțele armate ale U.R.S.S., în cel de al doilea război mondial, nu a schimbat numai în mod radical situația internațională a țării noastre ca o mare putere conducătoare, dar a dus și la răsturnarea puterii capitalului într-o serie de țări din Europa și Asia. Numărul total al populației din țările lagărului păcii și democrației depășește în prezent 900 milioane. Toate acestea au schimbat după război raportul forțelor sociale din lume, care este departe de a fi în folosul capitalismului.

Crearea marii Republici Populare Chineze, instaurarea într-o serie de țări din Asia și Europa a orinduirii popular-democrate, creșterea nemaivăzută a simpatiei și a dragostei maselor de milioane de oameni ai muncii din țările capitalismului pentru țara noastră ca luptătoare curajoasă și cinstită pentru pace și democrație, au influențat și soarta literaturii sovietice în anii de după război.

Pentru a avea o imagine clară a felului în care s-a lărgit cercul de cititori de peste graniță în preajma celui de al doilea Congres, analizați câteva date despre răspindirea lucrărilor literaturii noastre peste hotare în ultimii ani.

În perioada dintre 1945—1953, după date incomplete, în țările de democrație populară și în țările capitaliste, au apărut lucrări a peste 900 scriitori sovietici traduse în peste 44 limbi străine, în peste 9.000 ediții. Numai în anii 1951/1953, au fost editate în străinătate 94.196.000 exemplare ale lucrărilor din literatura beletristică sovietică. De aci reiese cât de mare este numărul de cititori cîștigat de literatura noastră peste hotare. Firește, cea mai mare răspindire o au traducerile din literatura beletristică sovietică în țările de democrație populară și în China populară. Dar, în ciuda atmosferei „războiului rece“ și a numeroaselor bariere puse în calea literaturii noastre spre masele de cititori din țările capitaliste, cărțile scriitorilor sovietici au fost traduse în anii de după război în foarte multe țări.

Numărul cititorilor noștri aproape că s-a dublat cu multe zeci de milioane de cititori în țările de democrație populară și cu milioane de cititori din țările capitaliste. Acești cititori noi impun literaturii sovietice noi cerințe; la glasul lor — noi, scriitorii sovietici, trebuie să ne plecăm urechea.

Oamenii din țările de democrație populară, care se găsesc pe diferite trepte ale mișcării spre socialism, așteaptă de la literatura sovietică tablouri veridice ale vieții oamenilor muncii din țara noastră, dezvoltarea istorică veridică a principalelor momente ale formării caracterului omului socialist.

Cu cât se va desfășura mai larg lupta popoarelor coloniale și din țările dependente pentru libertate, independență și condiții umane de existență, cu atît mai mulți oameni din aceste țări vor întoarce privirile către operele scriitorilor noștri, ca spre un izvor de energie combativă, ca spre un izvor al încrederii omului și a oamenirii în forțele sale, în viitorul său minunat.

Nu trebuie să uităm niciodată situația specială pe care o ocupă în prezent literatura noastră între celelalte literaturi din lume, ea fiind un izvor de lumină, de idei dătătoare de viață, de energie combativă pentru oamenii muncii de peste hotare, un izvor de experiență creatoare pentru scriitorii progresiști din celelalte țări.

Scriitorii din țările de democrație populară, unde se rezolvă sarcinile

construirii socialismului, caută căile însușirii metodei realismului socialist și, înlăturând rămășițele încă foarte vii ale trecutului burghez, devin ajutoare active ale poporului și statului în opera construirii vieții noi și transformării socialiste a personalității umane.

Din această pricină în ultimii ani, interesul profund al scriitorilor din țările de democrație populară a crescut considerabil față de tot ce se referă la istoria dezvoltării literaturii noastre, față de tot ceea ce poate să îmbogățească cunoștințele lor despre înfrunghirea concretă, într-o operă literară, a metodei realismului socialist.

De aceea, este atât de mare răspunderea fiecărui scriitor al Țării Sovietelor pentru munca sa. Tot atât de mare este răspunderea fiecărui scriitor, critic sau cercetător al literaturii pentru fiecare cuvânt de apreciere a proceselor ce au loc în literatura noastră.

Cunoașterea lucrărilor talentaților scriitori progresiști de peste hotare ne dă dreptul să spunem că creația lor se dezvoltă pe calea marilor tradiții ale realismului. Dar, în afară de aceasta, lucrările lor cele mai puternice și cele mai mature din punct de vedere social, conțin și elemente ale noului, care deosebeau activitatea lui Gorki, în perioada de dinainte de Revoluție, de marii realiști din trecut.

Cele mai bune lucrări ale prietenilor noștri conțin nu numai elementul criticii ascuțite și fără de compromis a realității capitaliste contemporane, dar și idei, sentimente și imagini, care înfrunghiează elementul progresist, dătător de viață, toate acestea vorbesc despre faptul că prietenii noștri se găsesc într-o etapă de căutare pentru a găsi calea aplicării noii metode de creație la condițiile sociale în care trăiesc și la acele fenomene de viață pe care le aleg în calitate de obiect al zugrăvirii.

Despre acest fapt ne vorbește interesul activ și uriaș al scriitorilor progresiști de peste hotare pentru creația întemeietorilor metodei realismului socialist — Maxim Gorki, Vladimir Maiakovski — față de experiența creatoare a întregii literaturi sovietice.

La rîndul ei, literatura noastră sovietică studiază cu un mare interes experiența de creație a scriitorilor din China populară, din țările de democrație populară și a marilor scriitori progresiști din țările capitaliste. Această experiență ne ajută pe noi, scriitorii sovietici, în lupta pentru o înaltă măiestrie artistică.

UNELE REZULTATE ALE DRUMULUI PARCURS ÎN 20 DE ANI

Vorbind despre rezultatele drumului parcurs de literatura noastră în acești 20 de ani, trebuie în primul rînd să ne oprim asupra însemnătății ei, în viața poporului, în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei.

În această perioadă de neuitat s-a dezvoltat în modul cel mai concret tot ce este nou, tot ce au acumulat literaturile Uniunii Sovietice în anii care au precedat războiul.

În acești ani, scriitorii tuturor popoarelor frățești din U.R.S.S. s-au prezentat ca un detașament unic de luptă al patrioților sovietici.

În primele zile de război peste o mie de scriitori sovietici (mai mult de un sfert din întreaga componență a Uniunii scriitorilor) s-au înrolat voluntari în armata operativă și în flota maritimă militară.

Pe toate fronturile Marelui Război pentru Apărarea Patriei, de la Marea Neagră pînă la Marea Barent, printre apărătorii orașelor-eroi, printre răz-bunătorii poporului — partizanii eroici ai poporului, cu arma în mînă sau:

cu creionul și blok-notesul ziaristului de front — scriitorii sovietici păseau pe drumurile grele ale războiului, alături de eroii și cititorii lucrărilor lor.

Noi păstrăm cu sfîntenie în memoria noastră numele tovarășilor noștri de arme, scriitorii literaturilor surori, care au murit în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei.

Marele avînt patriotic care a cuprins pe oamenii sovietici în zilele războiului și-a găsit o expresie curajoasă, veridică, emoționantă, în operele create în anii aceia de neuitat.

Soarta literaturii noastre din timpul războiului se deosebește ca lumina de întuneric de soarta slujitorilor „artei pure“ ai literaturii burgheze. În acei ani, cînd fascismul, vremelnice triumfător, amenința cu pieirea Franța și Anglia, scriitorii democrați cinstiți au rămas credincioși poporului lor. Ceilalți însă — și erau mulți — au preferat ori să emigreze peste ocean pentru a se feri acolo de bombardamentele nocturne asupra Londrei și Coventry-ului, ori s-au „închis în sine“, capitulînd de fapt în fața înrobitorilor, ori și-au pus în mod cinic pîna în slujba cotropitorilor.

Scriitorii sovietici însă au rămas alături de poporul lor și în zilele de grele încercări și în zilele victoriei.

Din prima și pînă la ultima zi a războiului, operele de toate genurile și de toate speciile, nu au lipsit din paginile presei periodice, au răsunit puternic la radio, de pe scenele teatrelor, pe front și în spatele frontului, pe ecranele cinematografele, erau prezente pe toate fronturile, din tranșee în tranșee, cîntecele lirice și eroice. Ca și în anii de pace, în perioada războiului au apărut romane noi și nuvele, culegeri de povestiri și versuri, poeme și lucrări dramatice.

Din zilele cele mai grele ale primului an și pînă la marșul victorios al ostașilor învingători pe drumurile Germaniei, poezia sovietică multinațională a însoțit cu credință pe fiecare ostaș sovietic, sporînd în inima lui flacăra dragostei față de patrie și ura nimicitoare față de dușmanii ei.

În anii războiului s-au dezvoltat toate genurile poeziei. Printre numeroasele lucrări poetice, scrise în zeci de limbi, este reprezentată și poezia politică cetățenească, plină de intensitate și patetică, lirica meditativă în care se concentră emoțiile cele mai prețioase ale soldatului ca și satira ascuțită și biciuitoare, cîntecul, balada, poemul epic și liric, drama și tragedia în versuri.

În versurile poezilor sovietici, create în anii războiului ca și în publicistica scriitoricească, și în lucrările de toate speciile și genurile, chiar în cele mai grele zile și luni pline de amărăciunea insucceselor militare și a retragerilor, a răsunit încrederea de nezdrunțat în victoria viitoare. Acest sentiment a unit oamenii de diferite vîrste și cu diferite temperamente poetice.

Apoi raportorul analizează amănunțit poezia sovietică din anii războiului.

Criticii și cercetătorii noștri literari, — spune tov. Surkov — care emit uneori raționamente scofăstice, aride despre importanța tradiției lui Maiakovski pentru dezvoltarea poeziei sovietice, nu au binevoit să analizeze sub acest unghi de vedere experiența creatoare a poeziei sovietice din anii războiului. Poate că ei ar fi găsit aci multe exemple vii despre influența binefăcătoare a lui Maiakovski asupra muncii poezilor diferitelor popoare, poate că totmai în experiența anilor de război s-ar fi dezvăluit „în toată greutatea, brutal, vizibil“ verigile puternice ale continuării tradiției cetă-

țenești și lirice ale poeziei lui Maiakovski de către poezia sovietică contemporană.

Glorioasa tradiție gorkiană a publicisticii inflăcărate a găsit în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei o minunată dezvoltare în activitatea unui mare grup de scriitori sovietici.

Din păcate, în anii de după război, numeroși scriitori, care se afirmaseră ca minunați maștri ai publicității, au părăsit munca pe acest tărâm, deși este absolut limpede că în epoca „războiului rece“ ascuțit, pe de o parte, și a muncii constructive încordate a oamenilor sovietici, pe de altă parte, scriitorului publicist i se deschide un foarte larg câmp de activitate.

Spre regretul profund și general nu a fost analizată și generalizată în mod critic experiența scriitorilor noștri care au abordat în timpul marii înclăștări tema războiului, în proză și în dramaturgie.

Tov. Surkov vorbește despre operele de proză și dramaturgie din anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei.

Dacă criticii și cercetătorii ar fi analizat mai profund lucrările create în anii războiului, ar fi extras din ele mii de dovezi grăitoare și expresive ale adevăratului caracter popular, ale umanismului literaturii sovietice.

Marele Război pentru Apărarea Patriei a unit și mai strins pe toți scriitorii popoarelor U.R.S.S. într-o singură familie de prieteni, i-a înfrățit prin unitatea tematicii, prin comunitatea înaltei răspunderi pentru viața și onoarea literaturii și a ridicat nemăsurat de mult autoritatea literaturii și a scriitorilor în rindurile milioanei de cititori, a întărit legătura indisolubilă a literaturii cu poporul.

Eroul-soldat cu care scriitorii s-au împrietenit în anii războiului, înapoiindu-se la munca pașnică constructivă, a adus după sine și pe scriitorul-ostaș în uzină, în mină, în satul colhoznic.

Marele Război pentru Apărarea Patriei a răscolit viața poporului din țara noastră pînă în adîncurile ei și a antrenat în apărarea activă a patriei întregul popor de la mic și pînă la mare. Victoria strălucită asupra cotropitorilor germano-fasciști și a imperialiștilor japonezi a fost rodul eforturilor eroice comune, al abnegației și devotamentului soldaților de pe front și soldaților din spatele frontului.

Pentru literatură, bilanțul celor 20 de ani străbătuți reprezintă un prilej de discuție despre cărțile care au fost scrise și care sînt oferite cititorilor spre judecare.

Cu mîile se numără cărțile scriitorilor tuturor popoarelor frățești din U.R.S.S., scrise și tipărite în acești 20 de ani. În această perioadă șute de piese au trăit o viață îndelungată sau scurtă pe scenele teatrelor. Numeroase filme realizate după scenarii create de scriitori au strălucit cu o viață puternică pe pinza albă a ecranelor. Și nici raportorul, nici coraportorii, oricîți ar fi ei, nu ar putea nu să aprecieze, dar nici măcar să noteze pe scurt tot ce s-a scris în acești ani și ceea ce s-a oferit spre judecare cititorului, spectatorului sovietic cit și celor de peste hotare.

După cum arată experiența literaturii noastre, trecerea unei cărți din torentul general al lucrărilor în raftul cărților iubite depinde, de regulă, nu de acțiunea „îndrumătoare“ a Uniunii scriitorilor, nu de eforturile propagandistice ale criticii, ci numai de însuși caracterul lucrării, de calitățile ei ideologico-artistice.

Dacă o carte nu îndreptățește speranțele cititorului, nici un fel de putere n-o va putea opri în fondul „valorilor“ nepieritoare.

Pentru a da o imagine despre activitatea creatoare a scriitorilor sovie-

tici în cele două decenii dintre Congrese, trebuie măcar să numesc operele care s-au păstrat un timp îndelungat în mintea cititorului.

După primul Congres al scriitorilor am fost martorii terminării unor asemenea opere remarcabile în multe volume ca „Viața lui Klim Samghin“ a lui M. Gorki, „Pe Donul liniștit“ a lui M. Șolohov, „Calvarul“ și „Petru I“ ale lui A. Tolstoi, „Bruskii“ a lui F. Panfiorov, cartea a II-a a marelui roman al lui A. Fadeev „Ultimul din Udeghe“ (din păcate, neterminat încă).

Creația scriitorilor sovietici din generația mai vîrstnică a îmbogățit literatura noastră cu numeroase cărți valoroase, atât pentru dezvoltarea proprie a autorilor, cit și pentru dezvoltarea întregii literaturi sovietice.

Din exemplul numeroaselor lucrări create de scriitorii literaturii sovietice multinaționale, raportorul arată ce succese însemnate au dobîndit proza, poezia, dramaturgia, publicistica și schița, dramaturgia cinematografică, literatura pentru copii în perioada dintre primul și al doilea Congres. În acești ani, o mare contribuție au adus-o în literatură reprezentanții generației mai vîrstnice a scriitorilor sovietici. S-au afirmat în literatură și au cucerit prin operele lor un larg cerc de cititori și scriitorii care au intrat în literatură după primul Congres. Deosebit de mulți scriitori tineri au intrat în literatură în perioada de după război.

REALISMUL SOCIALIST — METODA NOASTRĂ DE CREAȚIE

La 23 aprilie 1932 au fost lichidate R.A.P.P.-ul și celelalte organizații asemănătoare din domeniul literaturii și artei.

Acest eveniment a jucat un uriaș rol pozitiv în istoria literaturii noastre. Scriitorii sovietici au venit la primul lor Congres ca la o familie unită. Congresul a fost o demonstrație vie a acestei unități, a încrederii literaturii și scriitorilor în conducerea partidului, a dorinței lor de a participa la construcția socialistă.

Toate acestea l-au îndreptățit pe A. M. Gorki să spună:

„În ce văd eu victoria bolșevismului la Congresul scriitorilor? În aceea că acei dintre ei care se considerau fără de partid, „șovăelnici“, au recunoscut — cu o sinceritate deplină de care nu îndrăznesc să mă îndoiesc — au recunoscut bolșevismul ca fiind unica idee de luptă conducătoare, în creație, în arta zugrăvirii prin folosirea cuvintului“.

„În sfîrșit, Congresul oferă dreptul de a spera că de acum înainte noțiunea de „literat fără de partid“ va rămîne doar o noțiune formală, fiecare dintre noi în sinea lui se va simți un membru activ al partidului lui Lenin, care și-a dovedit atât de minunat și la timp încrederea în onoarea și munca literaților fără de partid prin aprobarea Congresului unional“.

Cuvintele lui Gorki au confirmat faptul că principiul leninist al partinității literaturii a fost, în noile condiții istorice, baza literaturii noastre, înfrunchipindu-se în poziția ideologică și creatoare a majorității covârșitoare a scriitorilor sovietici membri de partid și fără de partid.

Cele două decenii dintre Congrese au constituit pentru literaturile noastre o perioadă de continuă întărire pe pozițiile partinității.

Putem să ne dăm seama cit de mult a creșcut literatura noastră din punct de vedere ideologic și artistic, trecînd în revistă drumul de creație al unui șir întreg de scriitori, cunoscuți pe larg în țară.

Încă înainte de primul Congres, s-au precizat clar pozițiile ideologice și artistice ale unor asemenea reprezentanți, din vechea generație, ai literaturilor frățești, ca Ianka Kupala, Iakub Kolas, Pablo Ticina, Maxim Rilski, Mikola Bajan, Iuri Ianovski, Gheorghi Leonidze, Simon Cikovanî, Leo Kiaceli,

Stepan Zorian, Djiafar Djabarli, Berdj Kerbabaev, Aibek, Muhtar Auezov, Sadridin Aini. Mulți dintre acești scriitori s-au lămurit asupra locului lor în rindurile constructorilor activi ai socialismului, nu dintr-odată și nu fără șovăieli.

Cele două decenii dintre Congrese au fost pentru majoritatea covârșitoare a scriitorilor literaturilor frățești care aparțin generației mai vechi, ani de rodnică realizare creatoare a unor noi valori ideologice.

Aproximativ aceleași procese au avut loc și în literatura sovietică rusă. Alexei Tolstoi spunea:

„Scriitorul crește împreună cu epoca. Fiecare lucru nou al său este totodată și o universitate a sa și un produs al creșterii lui“.

Dacă ne referim la calea creației lui Alexei Tolstoi, și a altor scriitori de-ai noștri, se va vedea profunda justete a ideii cuprinse în cuvintele citate.

Cititorul îl cunoștea pe Tolstoi ca scriitor talentat și patriot rus și înainte de primul Congres.

Și mai pregnantă apare noua calitate a personalității lui Tolstoi dacă vom pătrunde adânc în analiza muncii lui asupra epopeii „Calvarul“, terminată în prima zi a Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Acest tablou al vieții ruse, larg prin conducerea unor mari evenimente istorice, tablou care a fost creat de-alungul multor ani, și care din acest motiv a reflectat etapele evoluției ideologice a autorului, arată cum treptat o povestire despre lumea îngustă a vieții unui număr de patru intelectuali ruși se transformă într-un mare tablou epic al vieții poporului, iar evenimentele revoluționare și oamenii simpli ridicăți de partid, la luptă împotriva lumii vechi, prezenți la începutul romanului doar ca un fond pasiv, devin principala forță motrică a istoriei, care determină nu numai soarta Rusiei, dar și soarta personală a eroilor romanului.

Cred că, după Tolstoi trebuie să vorbesc în primul rînd despre evoluția ideologică și artistică a lui Konstantin Fedin, începînd cu pozițiile sale inițiale, exprimate în primul roman „Orașe și ani“ și terminînd cu romanele lui de după război.

Mulți ani despart aceste lucrări. Și multe valori noi, acumulate de scriitor în torentul istoriei revoluționare a țării lui îl fac pe Fedin de astăzi să semene cu Fedin de la începutul anilor XX, tot așa cum eroul „Primelor bucurii“ și al „Verii neobișnuite“, Kiril Izvekov, seamănă cu eroul principal al primelor romane ale scriitorului.

Cele aproape două decenii care despart romanul „Frații“ de terminarea romanului „Primele bucurii“ au fost ani de reexaminare radicală de către autor a punctului său de vedere asupra oamenilor și evenimentelor.

Ce le lipseau eroilor primelor romane ale lui Fedin? Ei nu erau activi în torentul marilor evenimente care i-au copleșit.

A fost necesară experiența construcției socialiste care a îmbogățit lumea spirituală a scriitorului, pentru ca în noile lui romane, bucuria înfăptuirilor sociale, bucuria participării cu abnegație la construirea lumii noi, să devină izvorul forței spirituale a eroilor.

Comparați evoluția eroilor lui Leonid Leonov de la Mitka Vekșin din romanul „Hotul“, pînă la eroii „Invaziei“, pînă la eroii preferați ai autorului din ultimul său roman „Pădurea rusă“.

Urmăriți acele schimbări profunde petrecute în creația talentatului Alexandr Malișkin, mort înainte de vreme, în perioada dintre cele două romane ale sale „Sevastopol“ și „Oameni dintr-un fund de provincie“.

Amintiți-vă cum de la ciclul povestirilor „Taina tainelor“, Vsevolod Ivanov a trecut prin romanul inegal ca valoare „Aventurile fakirului“ la romanul realist „Parhomenko“, schimbându-și nu numai stilul și mijloacele de povestire, ci și pozițiile sale ideologico-filozofice fundamentale.

Amintiți-vă cum de la formatul ideologic și creator al lui Valentin Kataev de la „Delapidatorii“ și „Cvadratura cercului“, prin romanul impulsiv, plin de căutări foarte serioase „Timp, — înainte!“ la minunata sa carte „O pinză în depărtare“ și la operele din ultima perioadă.

Amintiți-vă cum de la asemenea cărți ca „Dragostea lui Janne Ney“ și „Străduța de trecere“ Ilya Ehrenburg a ajuns la romanele „Și-a fost ziua a doua“, și „Fără respirație“, iar apoi la romanele din ultimul deceniu.

Analizați concepția despre lume și metoda de creație care s-au manifestat strălucit în ultimele cărți ale lui Mikola Bajan, comparați-le cu poeziile lui de la sfârșitul anilor 20 și începutul anilor 30; comparați ultimele poezii ale lui Maxim Rilski cu primele lui poezii „neoclasic“, poeziile contemporane ale lui Pablo Ticina, cu operele lui anterioare scrise cu talent, dar uneori purtând pecetea influențelor simboliste.

Gândiți-vă cit de adinc s-a reflectat experiența constructivă a societății noastre socialiste asupra conținutului și caracterelor romanelor eminențului Andrei Upit, scrise în condițiile Letoniei Sovietice.

În persoana lui V. Veresaev, M. Prișvin, S. Sergheev-Țenski, K. Treniov, noi avem scriitori al căror chip creator s-a format în anii dinainte de revoluție. Dar oare în ultimul ciclu de „Povestiri nevinovate“ ale lui Veresaev, în cele mai bune piese sovietice ale lui K. Treniov, în „Epopoea Sevastopolului“ a lui S. Sergheev-Țenski sau în tot ceea ce a scris M. Prișvin în ultimele două decenii, nu ne atrage o nouă concepție clară asupra lumii?

Cât de profundă a fost influența realității transformate prin revoluție asupra lumii lăuntrice a scriitorilor, o dovedește faptul că mulți dintre cei mai buni scriitori ai noștri s-au considerat obligați, dintr-o pornire lăuntrică, să revie asupra unor redactări anterioare ale celor mai însemnate opere ale lor.

Din acest punct de vedere este semnificativ în cel mai înalt grad faptul că puțin înainte de moarte, Maxim Gorki a creat noua redactare a piesei „Vassa Jeleznova“, nouă prin orientarea ei ideologică.

Când compari cele două redactări ale piesei „Vassa Jeleznova“, când citești romanele lui Andrei Upit din perioada sovietică, sau cărțile trilogiei autobiografice a lui Fedor Gladkov și multe alte opere pe teme trecutului istoric, fără să vrei îți vin în minte cuvintele lui Gorki despre necesitatea de a pătrunde evenimentele trecutului în lumina învățăturii marxist-leniniste.

Pecetea caracterului epocii noastre asupra romanelor, poeziilor, poemelor, pieselor, scrise pe teme istorice, s-a vădit pentru că scriitorii și-au îndreptat în primul rind atenția asupra epocilor de cotitură, cele mai dramatice, ale trecutului istoric.

În cele mai bune opere scrise pe baza datelor istoriei, trăsăturile metodei realismului socialist s-au vădit înainte de toate în faptul că în aceste lucrări principala forță activă a istoriei este poporul.

Au suferit eșecuri în creație acei scriitori care urmind canoanele moarte ale vechii beletristicii istorice, și-au luat rolul de admiratori estetici ai amămintelor arhaice ale trecutului îndepărtat și l-au idealizat.

Tematica istorică a fost în repetațe rinduri arena provocărilor burghezo-naționaliste, când, sub masca îmboldurilor patriotice, erau slăviți și

idealizați „eroii” care au jucat un rol reacționar în istorie (de pildă, Djelal-ad-din, Edighei, Kenesari Kasimov și alții).

Și spiritul de partid al literaturii noastre și mișcarea ei furtunoasă înainte, îndreptată spre dezvoltarea a noi și noi resurse ale metodei realismului socialist, s-au vădit cu deosebită forță și expresivitate în lucrările consacrate realității noastre sovietice, vieții oamenilor muncii de la orașe și sate, luptei lor pentru comunism.

Scriitorii noștri nu au uitat cuvintele lui M. Gorki, care spunea la primul Congres:

„Individualitatea socialistă, după cum vedem din exemplul eroilor noștri ai muncii, care reprezintă floarea masei muncitoare, — individualitatea socialistă se poate dezvolta doar în condițiile muncii colective, care și-a pus în față scopul înalt și înțelept al eliberării oamenilor muncii din întreaga lume de sub puterea capitalismului care schilodește oamenii”.

Tocmai în virtutea acestui fapt, literatura, dorind să oglindească mai reliefat procesul dinamic al formării personalității socialiste, nu a putut ocoli o latură atât de importantă a vieții societății sovietice, ca dezvoltarea industriei noastre, dezvoltarea clasei noastre muncitoare, care a condus întotdeauna lupta oamenilor muncii pentru socialism.

Milioane de cititori și-au întipărit în minte și i-au îndrăgit pe Gleb Ciumulov, Piotr Surkov, Alioșa Malenki, Ivan Gora, Semion Davidov și zeci de alte chipuri ale oamenilor muncii din romanele lui Gladkov, Fadeev, Alexei Tolstoi, Șolohov și ale multor alți scriitori sovietici. În paginile romanelor lui Furmanov, Serafimovici și ale altor scriitori sovietici din vechea generație, cititorii au întâlnit chipurile cunoscute de muncitori care au săvârșit revoluția, care au apărut cu arma în mână cuceririle ei și care apoi s-au pus în fruntea construcției socialismului la orașe și sate.

În multe cărți apărute în perioada primului cincinal și a celorlalte cincinale, în operele lui Kataev, Ehrenburg, Ketlinskăia, Krîmov, iar în ultimii ani în cărțile lui Kocetov, Popov, Ajaev, Mustafin, Mehti, Husein și ale altora, cititorii au văzut alături de muncitorii care au devenit ingineri și organizatori ai producției, maiștri ai muncii, și pe cei mai simpli participanți la lupta pentru comunism, care transformă munca dintr-o obligație grea „într-o chestiune de *onoare*, într-o chestiune de *cinste*, într-o chestiune de *vitejie și eroism*”.

În cele mai reușite dintre chipurile create de scriitorii mai sus citați, strălucesc ca niște bucăți luminoase de metal nobil, însușirile oamenilor care au transformat munca dintr-o grea obligație insuportabilă într-o poezie înaltă.

Acest simbul există. Și metoda realismului socialist a ajutat pe scriitorii să distingă acest simbul și să-l lumineze cu talentul lor. Dar cit de puține sînt încă în literatura noastră aceste grăunțe luminoase, cit de datori mai sînt încă scriitorii noștri milioanei de făuritori ai valorilor materiale! Și ori cit am fi de darnici cu laudele la adresa realizărilor innoitoare ale scriitorilor, deschizători ai drumului poeziei tumultuoase a eroismului în muncă ce-a răsănit puternic în viața reală, trebuie să recunoaștem că bucuria muncii creatoare a vibrat cu cea mai mare forță poetică în „Povestirile din Ural” ale lui Pavel Bajov care a povestit despre maiștrii care, în noaptea neagră a muncii de rob, au știut să poarte flacăra nestinsă a însuflețirii în muncă.

În ciuda lipsurilor mari și recunoscute cu care literatura noastră multi-națională a venit la cel de al doilea Congres al ei, noi putem afirma cu mândrie că în ultimii 8—9 ani, toate literaturile frățești au obținut multe realizări în tratarea tematicii internaționale.

În ultimii ani, proza noastră pe teme internaționale s-a îmbogățit cu un șir întreg de lucrări larg răspândite în mijlocul poporului — monumentala trilogie terminată de curând „Cintec deasupra apelor“ de V. Vasilievskaja, romanul „Teheran“ al lui K. Sevgunt, romanul „Va veni ziua“ de G. Ibrahîmov și o serie de alte cărți.

În repertoriul teatrului sovietic din anii de după război, piesele lui K. Simonov, B. Lavreniev, V. Sobko, I. Galan, A. Iacobsohn și ale altor dramaturgi sovietici, au ocupat un loc de frunte.

În anii de după război a răsunat cu deosebită tărie tema internațională în poezia noastră. La nivelul înalt al demascărilor satirice, în spiritul tradiției „poeziilor de peste hotare“ ale lui Maiakovski, sînt scrise cărți ca „Prietenii și dușmanii“ a lui K. Simonov, „Două torente“ a lui N. Tihonov, „Impresii din Anglia“ a lui M. Bajan, „Dincolo de marea albastră“ a lui A. Malișko, „Baladă indiană“ a lui M. Tursun-zade, „Un negru vorbește“ a lui S. Vurgun. Poezii bune, puternice și expresive despre lupta pentru pace, despre lupta oamenilor muncii, au fost scrise de M. Tank și P. Brovka, P. Ticina, M. Rîlski, I. Sporta, G. Leonidze, G. Abașidze, S. Cikovani, E. Dolmatovski, L. Oșanin și alți poeți sovietici.

Urmînd tradiția de luptă a lui Demian Bednii și Maiakovski, S. Marșak, A. Bezîmenski, S. Mihalkov, S. Vasiliev, S. Cleinik și alți poeți satirici de ai noștri atacă pe dușmanii păcii cu săgețile lor satirice.

Tratarea de către literatura noastră a tematicii internaționale este deosebit de importantă în prezent, cînd uneltirile ațîțătorilor la război încep să aibă un caracter amenințător de provocator, cînd este deosebit de necesar să se ascute vigilența forțelor iubitoare de pace din lume și să se întărească voința lor de a opune o rezistență activă ațîțătorilor la război.

Soarta unei opere ca „Poemul pedagogic“ a lui A. Makarenco, „Timur și băieții lui“ de A. Gaidar și „Apă vie“ de A. Kojevnikov este o dovadă grăitoare și expresivă a rolului nou, fără precedent, al literaturii în viața societății.

„Poemul pedagogic“ este o operă absolut nouă prin genul ei. Depășind de aproape două decenii limitele funcțiilor sale literar-estetice, „Poemul pedagogic“ are o influență puternică asupra formării pedagogiei socialiste, noi.

Maxim Gorki spunea de la tribuna primului Congres:

„Realismul socialist afirmă că viața este o înfăptuire, o creație, al cărei scop este dezvoltarea neîncetată a celor mai prețioase însușiri individuale ale omului, pentru a birui forțele naturii, pentru sănătatea și viața lui îndelungată, pentru marea fericire de a trăi pe pămînt, pe care el, potrivit creșterii neîntrerupte a necesităților lui vrea să-l transforme în întregime într-un lăcaș minunat al omenirii unite într-o singură familie“.

Tocmai aceste trăsături ale metodei realismului socialist, subliniate atît de clar de Gorki, marchează toate succesele creatoare evidente ale literaturii noastre multinaționale dobîndite în cele două decenii care s-au scurs.

Dar dacă un scriitor va încerca să zugrăvească activitatea omului în mod unilateral, fără a dezvălui scopul ei, fără a lămurii viața personalității în

toate manifestările ei, el va suferi în mod invariabil un eșec. Nu puține asemenea eșecuri au fost menționate de critică în ultimii ani.

Un merit incontestabil al romanului „Neamul Jurbinilor“ de V. Kocetov, de pildă, care se remarcă printre celelalte cărți scrise pe tema vieții clasei muncitoare, îl constituie, ca să zicem așa, tocmai „cele trei dimensiuni“ adică inițierea deplină a oamenilor.

Dar scriitorul care preocupându-se de probleme sufletești mărunte, izolează eroii de ceea ce este esențial în viața lor, — de o cauză socială importantă, — suferă în mod inevitabil un eșec. După mine eșecul unor scriitori cu experiență îndelungată, — Ilya Ehrenburg în povestirea „Dezghetul“ și Vera Panova în romanul „Anotimpuri“ — nu decurge deloc din faptul că autorii acestor lucrări și-au consacrat atenția asupra criticii fenomenelor întunecate ale vieții. Acesta este un drept incontestabil al lor. Chestiunea este că în ciuda legilor obiective ale metodei, ei s-au situat pe terenul șubred al „structurii sufletești“ abstracte și au opus legilor dezvoltării personalității omului social, bunul plac al idelilor subiective ale autorilor, făcând din omul sovietic un personaj a cărui viață personală se deosebește net de viața lui socială și de activitatea lui în muncă.

Printre dușmanii literaturii sovietice care atacă cu frenezie principiul partinității, care se ridică împotriva metodei realismului socialist, are mare circulație afirmația că literatura noastră este uniformă, că scriitorului sovietic i se răpește dreptul la originalitate, la manifestarea liberă a individualității creatoare, iar literaturii i se ia prin aceasta posibilitatea de a se dezvolta, de a merge înainte prin numeroase curente care se întrec între ele.

Acum o jumătate de veac, V. I. Lenin în articolul său „Organizația de partid și literatura de partid“, scria că: „problema literară se pretează cel mai puțin unei egalizări mecanice, nivelării, dominației majorității asupra minorității“, că „în această chestiune este necesară asigurarea unui spațiu cât mai larg inițiativei personale, inclinațiilor individuale, mai mult spațiu pentru gândire și imaginație, formă și conținut“.

Aceste cuvinte ale lui Lenin, confirmate astăzi în mod practic de întreaga dezvoltare a literaturii noastre, presupun — în condițiile existenței unei orientări comune în elaborarea metodei realismului socialist, — posibilitatea existenței diferitelor curente, a întrecerii creatoare între ele, și a unor largi discuții asupra avantajelor unui curent sau altuia.

Numai acel care nu vrea să vadă, nu va vedea deosebirea dintre Alexei Tolstoi și Fedin, Pogodin și Korneiciuk, Tvardovski și Așeov, Isakovski și Selvinski, Bajan și Malișko, Kuleșov și Tank, ș.a.m.d.

Scriitorii care apreciază în același fel fenomenele vieții și comportarea oamenilor, sînt infinit de diferiți în exprimarea în imagini artistice a rezultatelor celor văzute și simțite de ei.

Și la noi, ca în orice literatură, există scriitori al căror nume dacă n-ar figura deasupra sau sub „opera“ lor ar fi imposibil să-i deosebești unul de altul, dar aceasta nu este vina metodei realismului socialist, ci o urmare a lipsei de talent, deoarece lipsa de talent este întotdeauna impersonală.

Cele trei decenii ale dezvoltării literaturii noastre au arătat că pe măsura elaborării celor mai diferite laturi, calități și particularități ale metodei realismului socialist de către scriitorii talentați, literatura noastră capătă o varietate tot mai mare de stiluri creatoare, de procedee individuale, de „con-

deie" scriitoricești. La noi, în cadrul orientării unice, nu numai că pot exista, dar există diferite curente care se deosebesc între ele prin particularitățile cele mai diverse.

CONSTRUCTORII COMUNISMULUI — EROII CĂRȚILOR NOASTRE

Congresul nostru a fost precedat de o discuție destul de aprinsă, organizată în paginile gazetelor, pe tema eroului pozitiv în literatura sovietică.

Această discuție s-a pierdut în amănunte. Participanții ei nu au luat drept bază pentru discuții bogatul material acumulat de literatura noastră.

Referindu-ne direct la acele lucrări care au avut cea mai puternică înfruntare asupra formării caracterului tinerului sovietic, putem spune că acest material infirmă categoric argumentele acelor care împing pe scriitori pe calea șablonului „eroilor ideali“.

Nimeni nu va nega faptul că romanele „Așa s-a călit oțelul“ de N. Ostrovski, „Tinăra gardă“ de A. Fadeev, „Povestea unui om adevărat“ de Boris Polevoi, sau „Timur și băieții lui“ de Arkadie Gaidar, au jucat și joacă un rol uriaș în formarea caracterului tineretului nostru.

Prin ce au atras inima tineretului eroii — fără îndoială „pozitivi“ — ai acestor cărți? Oare prin faptul că ei în toate manifestările lor erau „ideali“?

Dimpotrivă.

În aceste cărți (și tocmai în aceasta constă secretul popularității lor nemaivăzute), eroii nu trec cu seninătate prin încercările grele care apar în calea lor. Ei dobândesc foarte greu victoria finală.

Ca dintr-un corn al abundenței, viața aruncă deasupra capului lui Pavel Korceaghin încercări care de care mai grele. Dar caracterul lui se oțelește din ce în ce mai mult, călindu-se la focul acestor încercări. Tocmai pentru faptul că scriitorul nu a îngustat soarta eroului, ci a dezvoltat întreaga dialectică complicată a vieții sale extrem de grele, cititorul l-a îndrăgit pe Pavel Korceaghin, făcând din el un exemplu de comportare. Cititorul l-a îndrăgit pe Pavka pentru faptul că în acțiunile sale, în concepția sa despre viață se îmbină realismul aspru, — apropiat de inima omului marelui noastre epoci revoluționare — cu patosul înalt al eroismului tineresc.

Dar Pavel Korceaghin nu este o excepție.

Oare adolescentul Timur al lui Gaidar este „un băiețel cuminte, ideal“?

Oare aviatorul Meresiev care se găsește într-o situație extrem de grea, rănit în luptă, găsește simplu și imediat răspunsuri și soluții la problemele complicate ale soartei sale?

Oare el nu are momente de disperare și slăbiciuni? Oare caracterul său este ideal și ireproșabil? Oare toate faptele și hotărârile sale sînt „absolut comsomoliste“? Oare în colectivul tinerilor eroi cu trăsături deosebite din „Tinăra gardă“ noi nu deosebim fiecare figură, fiecare caracter, fiecare temperament, tocmai pentru faptul că în fața unor încercări grele pentru inimi tinere, tinerii și tinerele eroine nu se comportă după o logică impusă de autor pentru a dezvoltă caracterul „ideal“, ci după logica vie a comportării specifice structurii fiecăruia? Și nu este păcat dacă spunem că tocmai personajele cel mai puțin „ideale“ — Serioja Tiulenin și Liuba Șevțova — emoționează mai mult inima tinerului cititor.

Dacă marii scriitori din trecut au creat chipurile nemuritoare ale „oamenilor de prisos“, de la prințul Hamlet pînă la Oneghin și Peciorin, dacă

eroii lor cei mai iubiți, negînd cu minie orînduirile sociale existente, se găseau deseori în fața unui zid care îi despărțea de viitor, sau căutau o ieșire în idealizarea utopică a trecutului — scriitorii sovietici, sprijinindu-se pe învățătura marxist-leninistă, pe activitatea revoluționară a poporului care transformă lumea, au avut posibilitatea să creeze chipul eroului nou, înaripat de fericirea acțiunii revoluționare, erou care vede departe înainte viitorul omenirii.

Atît caracterele eroilor pozitivi creați de literatura sovietică cit și procedeele de zugrăvire, sînt variate. Acești eroi lasă o urmă de neșters în inimile cititorilor și înfăptuiesc marea operă de formare a omului nou al societății socialiste.

La crearea unui chip satiric negativ, este cu neputință și dăunător să încerci să confecționezi rețete de îmbinare a tonurilor întunecate și luminoase în personalitatea personajului și fondul social al operei. Este tot atît de dăunătoare încercarea de a reglementa raportul dintre ceea ce este înaintat și ceea ce este înapoiat, sau progresist și „obișnuit“, în chipul și caracterul eroului pozitiv dintr-o lucrare literară. Orice fel de reglementare ucide pe loc eroul și cartea, duce la înlocuirea caracterului viu, convingător, printr-o morală didacticistă.

Chipul viu, uman, luat din adîncurile vieții, va aluneca de pe terenul ferm al realității numai atunci cînd autorul, în ciuda adevărului vieții, își va copleși eroul cu tot felul de fapte eroice, mai mult decît el poate suporta.

Chipul lui Serghei Tutarinov, născut din realitatea vieții noastre colhoznice de după război, care cuprinde trăsăturile vii ale contemporanului nostru înaintat, ar fi fost mult mai puternic și convingător dacă autorul, îndrăgostit de el, nu și-ar fi pus drept scop în cartea „Lumină deasupra pămîntului“ sublinierea excesivă a calităților eroului său. Procedînd astfel, Babaevski a încălcat normele reale care determină rolul personalității în viața colectivului, și, apropiindu-l pe Tutarinov de un „ideal“ care se afla deasupra colectivului, a subminat încrederea cititorului în veridicitatea dezvoltării acestui chip.

În ceea ce privește chipurile marilor oameni de stat, de știință, artă și literatură, create de scriitorii noștri în ultimii 20 de ani, îndeosebi în anii de după război, trebuie menționat că aci deseori se observă, îndeosebi în lucrările de dramaturgie și dramaturgie cinematografică, cazuri de zugrăvire denaturată, neveridică, a rolului personalității în istorie.

În legătură cu asemenea fapte care au avut loc în arta noastră, este bine să amintim cuvintele lui Marx și Engels scrise acum 104 ani, despre felul în care trebuie zugrăviți oamenii care au ajuns în fruntea mișcării politice, cuvinte care au o semnificație mai largă.

„Ar fi foarte de dorit — scriau ei — ca oamenii care stăteau în fruntea mișcării — fie pînă la revoluție în societățile secrete sau în presă, fie după revoluție în calitate de personaje oficiale — ca ei să fie în sfîrșit zugrăviți în culorile aspre rembrandtiene, cu toată strălucirea lor vie. Toate descrierile existente nu zugrăvesc niciodată aceste figuri în aspectul lor real, ci doar în cel oficial, purtînd coturni în picioare și aureolă în jurul capului. În aceste portrete rafaelice transfigurare, dispăre întreaga veridicitate a zugrăvirii“.

Partidul ne-a amintit despre menirea literaturii sovietice:

„Sarcina literaturii sovietice constă în a ajuta statul să educe tinerele în mod just, să răspundă cerințelor lui, să educe tinăra generație într-un spirit optimist, să aibă încredere în cauza neîntrecută în fața piedicilor, gata să biruie orice obstacole“.

Pentru a îndeplini cu cinste această măreață sarcină istorică, literatura noastră nu poate să meangă pe calea creării „eroului ideal“, sau a chipului „personalității ideale“.

Pornind pe această cale alunecoasă ea riscă să cadă pe panta unei creații de calitate inferioară, să înlocuiască cunoașterea realității printr-o combinație de „difuzoare de idei“ și predici didactice.

Inima cinstită a cititorului sovietic nu va vibra în fața surogatelor de eroi pozitivi prezentați sub forma acelor „personajii trandafirii“ care apar în unele lucrări în chip de „maeștri de ceremonii“ ai socialismului.

Forța eroilor, pe care tinărul nostru contemporan vrea să și-i ia drept model, trebuie să se sprijine pe adevărul profund al vieții, pe dezvoltarea caracterelor lor potrivit legilor zugrăvirii „unor caractere tipice în împrejurări tipice“.

PENTRU UN ÎNALT CONȚINUT DE IDEI AL LITERATURII

Literatura este o armă ascuțită de influențare social-politică. Ea este strins legată de politică și subordonată acesteia. Firește că dezvoltarea literaturii, îndeosebi în condițiile noastre, nu a avut loc independent de lupta de clasă ascuțită, de lupta ideologică, care însoțeau statornicirea societății socialiste.

Odată cu victoria definitivă a socialismului în Uniunea Sovietică, odată cu nimicirea rezistenței fățișe a forțelor de clasă dușmănoase, a fost înlăturată posibilitatea apariției în societatea noastră a contradicțiilor antagonice.

Dar au rămas rămășițele capitalismului, acele pete vechi în viața de toate zilele, în conștiința și în sentimentele oamenilor cu toate consecințele decurgând din aceasta.

Reacțiunea mondială a încercat deseori să influențeze literatura noastră. În mediul literar nu au putut să nu străbată ecouri ale luptei care avea loc în realitate. Noi ne întâlnim cu ecourile acestei lupte în paginile cărților, în articolele de critică și teorie literară.

De aceea, făcând un bilanț al acestor două decenii trecute, evocând cu multă bucurie și mândrie calea pe care am parcurs-o, noi trebuie să ținem seama că aceasta a fost o cale de luptă acerbă împotriva recidivelor celor mai variate influențe ideologice străine. În această luptă scriitorii au avut întotdeauna un sprijin hotărît și înțelept din partea Partidului Comunist și a întregii opinii publice sovietice.

Hotărârile partidului din 1946—1948, ne-au ajutat nouă, scriitorilor și activiștilor din alte domenii ale artei sovietice, în unirea forțelor pentru a lupta împotriva influențelor ideologice străine.

Și în anii dinainte de război și în anii de după război ne-am întâlnit cu asemenea credincioși tovarăși de drum ai „artei pure“ cum este formalismul, care duce la ruperea formei de conținut, sau naturalismul, care împinge literatura pe calea obiectivismului.

Printre cele mai persistente cazuri de recidivă în ceea ce privește influențele reacționare străine, se numără și tendințele cosmopolite.

Opinia noastră publică între anii 1949—1950 a luat atitudine în mod hotărât împotriva acestui „curent” dăunător, demascând în fața societății esența lui străină și dușmănoasă.

Reacțiunea violentă împotriva încercărilor cosmopolite din anii de după război este explicabilă mai ales întrucât nu întâmplător inițiatorul „războiului rece”, imperialismului american, propunându-și drept scop să obțină dominația mondială prin acapararea economică, politică și culturală a națiunilor și a statelor și-a luat drept bază ideologică a expansiunii sale tocmai cosmopolitismul.

O mărturie a faptului că și de acum înainte ne putem aștepta la încercări de a ataca pozițiile fundamentale ale literaturii noastre de pe „platforma” nihilistă, este apariția înainte de Congres în revista „Novii mir” a unei serii de articole care au fost condamnate, în unanimitate de opinia noastră publică literară.

Credincioși tradițiilor patriotismului sovietic și internaționalismului proletar, noi vom lupta împotriva cosmopolitismului dizolvant, împotriva ideologiei respingătoare a ațîțătorilor la război. Nici unui om de litere sovietic cinstit, care a făcut greșeli de ordin cosmopolit, fie el critic sau scriitor, nu-i este închisă posibilitatea ca, revizuiindu-și pozițiile greșite, să lucreze rodnic și în înțelegere cu toată familia unită a literaturii sovietice, pentru binele dezvoltării literaturii noastre.

Recidivele tendințelor străine și dușmănoase, care s-au făcut simțite pe tărîmul practicii și teoriei literare, s-au manifestat în metodele „stingiste” în critică, care au reînviat cele mai vătămătoare rămășițe ale proletcultismului și ale criticii jignitoare a R.A.P.P.-ului.

Un dușman serios cu care opinia noastră publică literară trebuia să lupte neconținut a fost naționalismul burghez.

Trebuie să fim deosebit de vigilenți față de manifestările de recidivă a naționalismului burghez în literatură, deoarece reacțiunea mondială imbină în mod cinic propovăduirea cosmopolitismului cu folosirea iezuită a putregaiului burghezo-naționalist în lupta împotriva păcii, a adevăratei libertăți și democrații.

Criticii noștri și istoricii literari, împreună cu toată opinia publică literară, au participat activ la lupta împotriva influențelor ideologice străine; ei au adus contribuția lor la procesul de înțelegere a experienței acumulate de literatura noastră.

Criticii și istoricii literari au muncit mult în acest timp pentru justă înțelegere de pe pozițiile marxismului a multor fenomene ale culturii artistice a trecutului.

În acest timp au fost editate lucrări voluminoase de istorie a literaturii ruse, lucrări în mai multe volume de istorie a literaturii engleze, franceze, germane, etc. Au apărut și apar lucrări serioase, cu caracter monografic, consacrat marilor scriitori și criticii ai trecutului, problemelor studierii stilului, limbii, măiestriei clasicilor.

Mult mai slab sînt elaborate problemele literaturii sovietice. Cu toate acestea și în acest domeniu au apărut o serie de cărți, consacrate studierii creației lui M. Gorki și V. Maiakovski.

Fîind intransigenți față de orice manifestări ale ideologiei străine, în același timp, în interesul dezvoltării literaturii, noi nu trebuie atunci cînd

critică lucrări sau articole, în care există greșeli, să transformăm critica în campanii zgomotoase de „nimicire”. Trebuie să subliniem că criticii noștri n-au găsit întotdeauna un ton și un stil potrivit cu interesele dezvoltării literaturii.

Cînd este vorba de un critic sau de un scriitor *sovietic*, care greșește într-o problemă sau alta, sîntem datori să depunem toate eforturile pentru a-i explica și lui și cititorului natura greșelilor și în felul acesta să-i arătăm calea spre lichidarea lor. Trebuie să ne întipărim pentru totdeauna în minte ideea că avînd de a face cu un scriitor viu, a cărui activitate este folositoare pentru literatură și societate, nu luptăm împotriva lui, ci împotriva greșelilor lui, și explicînd cu răbdare natura greșelilor lui, luptăm în felul acesta pentru el ca scriitor sovietic.

Avem nevoie de o asemenea atmosferă în activitatea noastră critică, de o asemenea atitudine față de cărțile *sovietice* ale autorilor *sovietici* încît să desființăm odată pentru totdeauna din practica noastră o astfel de manifestare a concepției mic burghize ca nimicirea, chiar în cazurile cînd în cărți sau în manuscrise există greșeli care trebuiesc criticate cu asprime și fără compromis.

După cum se știe, noi toți și scriitorii și criticii, sîntem de acord că noul conținut trebuie să fie exprimat în operele literare într-o formă artistică corespunzătoare caracterului său nou.

Totuși viața de zi cu zi a literaturii noastre, și în anii dinaintă și de după război, arată, din păcate, că ne permitem să călcăm deseori normele de aur ale intransigenței față de calitatea artistică a muncii scriitoricești, mai ales cînd este vorba să analizăm lucrările pe teme actuale.

Am întîlnit asemenea cazuri de indulgență profund dăunătoare și greșită și în activitatea colegiilor noastre redacționale și în activitatea consiliilor redacționale ale editurilor. Asemenea indulgență au manifestat și participanții la discuțiile publice ale noilor cărți și criticii noștri, atunci cînd apreciau aceste lucrări în paginile presei. Au fost cazuri cînd s-au acordat Premiile Stalin, în anii de după război, unor lucrări literare fără îndoială slabe, după criteriul că posedă o tematică nouă sau că o asemenea literatură este tinără.

Nu de mult, în mediul nostru a avut loc o discuție aprinsă cu privire la caracterul dăunător al așa numitei „teorii” a lipsei de conflict; au fost căutați autorii și cei care au luat parte la răspîndirea acestei teorii.

Scriitorii aruncau vina pe critici și redactori, iar redactorii și criticii pe scriitorii.

Și a fost suficient ca să analizăm liniștiți împrejurările, pentru ca să ne dăm seama că sînt vinovați și unii și alții.

În acest caz, pentru noi este important faptul că tocmai critica, care de la înălțimea poziției sale ideologice și teoretice ar fi trebuit să fie prima care să observe acest fenomen negativ, — a fost una din vocile de frunte din corul „adeptilor teoriei lipsei de conflict”.

Făcînd un pas greșit în problema luptei împotriva „teoriei lipsei de conflict”, fără să înțeleagă cauza principală a acestui pas greșit, criticii noștri, cu întîrziere și nu toți deodată, au luat atitudine și atunci cînd în unele opere literare s-a manifestat fenomenul invers și anume trecerea de la „lipsa de conflict” la extrema opusă a înfățișării fenomenelor realității numai în culori negre. Criticii noștri și istoricii noștri literari rămîn în urmă pînă acum față de cerințele societății și literaturii.

Nu a fost analizat, din punctul de vedere al unei cercetări profunde și sintetice, rezultatul activității de 37 ani a literaturii și prin urmare principiile generale ale metodei realismului socialist n-au fost ilustrate cu exemple reale și „palpabile“.

Din cauza timidității criticilor și a cercetătorilor în fața experienței vii a literaturii noastre se întâmplă și faptul că declarațiile cu privire la o nouă „doctrină“ marxistă despre frumos, la elaborarea esteticii marxiste, asupra căreia s-ar părea că și scriitorii și criticii și filozofii ar trebui să muncească împreună, rămân și până acum simple declamații și jurăminte.

Din cauza aceleiași timidități, credem noi, există și un alt neajuns în critica noastră și în istoria noastră literară și anume nepriceperea de a aprecia fenomenele literaturii în unitatea lor indisolubilă și în condiționarea reciprocă a conținutului și a formei.

Intensificarea hotărâtă a activității criticilor literari și a istoricilor literari, atragerea institutelor Academiei de Științe în rezolvarea problemelor importante ale generalizării experienței literaturii noastre contemporane, analizarea în reviste și ziare a problemelor de teorie și istorie literară, a problemelor de critică curentă și bibliografie, îmbunătățirea activității secțiilor de critică literară la edituri și crearea unei reviste speciale consacrate cercetării problemelor de teorie și istorie literară, — iată primele măsuri care trebuie luate neapărat pentru însuflețirea acestui domeniu atât de important în activitatea literară.

*

Succesele neîndoielnice și importante ale literaturii sovietice în perioada dintre cele două Congrese nu exclud ci, dimpotrivă, implică analiza cea mai exigentă, cea mai largă a lipsurilor ei. Nu avem dreptul să nu vorbim de la tribuna Congresului despre rămânerea în urmă a literaturii față de cerințele realității noastre în dezvoltare impetuoasă, față de creșterea necontenită a exigenței cititorilor. Trebuie să criticăm cu tărie și deschis lipsurile literaturii noastre, pornind nu de la neîncrederea nihilistă în posibilitățile ei, ci de la convingerea că literatura noastră dispune de un asemenea detașament de scriitori talentați, că ea a atins un astfel de nivel de experiență creatoare și de maturitate, încât poate soluționa probleme mult mai complexe, decît cele pe care ea le-a rezolvat și le rezolvă.

În literatură există chipuri minunate de oameni ai clasei muncitoare, dar și cei mai talentați scriitori trebuie să muncească încă foarte mult pentru ca în poezie, proză, dramaturgie să răsune cu toată puterea tema muncii omului, care creează valorile materiale ale societății — minerul și petrolistul, metalurgistul și siderurgistul, constructorul de case și constructorul de vapoare.

Literatura noastră a acordat întotdeauna multă atenție marelui proces de transformare socialistă a satului, vieții și muncii celor care muncesc pămîntul. Dar scriitorii au rezolvat adeseori problemele înfățișării vieții colhozurilor și colhoznicilor în mod superficial, simplist și nu au pătruns în viața colhoznicului de astăzi cu același curaj și aceeași profunzime cu care a făcut-o, de pildă, la timpul său Șolohov în „Pămînt destelenit“.

Omul sovietic, care a imprimat dezvoltării istoriei un ritm fără precedent, este nerăbdător. El așteaptă din partea literaturii un răspuns mai cald, mai oportun, la problemele care îl frămîntă, el vrea să-l vadă pe scriitor nu în calitate de cronicar, care să fixeze viața și lupta lui „retro-

activ", ci în calitate de prieten și de tovarăș de luptă, în calitate de explo-
rator al viitorului, care îmbogățește pe constructori cu idei noi, deschizând
noi orizonturi.

Cititorul este deseori nemulțumit de cărțile noastre, din cauza înfă-
țișării unilaterale a realității sovietice, din cauză că mulți dintre noi nu pot
sau se tem să urmeze tradițiile predecesorilor noștri clasici și deseori trec
pe primul plan problema sau materialul și nu omul, se tem să arate omul
„în cele trei dimensiuni" ale existenței lui istorice — în mod multilateral,
în toată bogăția lumii lui spirituale, în unitatea dintre interesul social și
cel personal.

Cititorul de versuri și de proză, spectatorul de la teatru și cinematograful,
așteaptă de la literatura sovietică o mai mare varietate de genuri — romane,
povestiri și nuvele, poeme epice, lirică socială și personală, tragedii și drame,
satiră plină de mînie și comedie veselă din viața de toate zilele. Cititorul
are dreptul să ceară ca orice operă să fie la nivelul langului său orizont in-
telectual, la nivelul exigenței lui deosebit de ridicată față de calitatea
artistică a operei respective.

Realitatea literaturii noastre cere stăruitor din partea scriitorului o
participare mai intensă în viață, atît din punctul de vedere al creării căr-
ților consacrate problemelor celor mai mari și contemporane ale vieții omului
sovietic și ale societății sovietice, cît și din punctul de vedere al unei cu-
noașteri mai profunde și mai multilaterale a vieții, cunoaștere bazată pe
un contact organic dintre scriitor și oamenii prin eforturile cărora se con-
struiește comunismul.

Partidul Comunist consideră literatura drept ajutorul său activ în edu-
carea comunistă a maselor populare, drept o armă în lupta împotriva ră-
mășițelor vechiului, un mijloc de generalizare a noului în viață și în carac-
terul omului sovietic. Dar rezolvînd sarcinile cu caracter general, trebuie
să scoatem în evidență în mod deosebit acele genuri și specii ale literaturii,
de dezvoltarea cărora depinde creșterea formelor înrudite ale artei. Atenția
deosebită a scriitorilor trebuie să fie concentrată asupra acitivității în do-
meniul dramaturgiei și dramaturgiei cinematografice, în domeniul acelor
specii de poezie care sînt legate de creația muzicală. În aceste sectoare la
noi se observă în mod deosebit rămînerea în urmă care frînează dezvoltarea
unor specii de artă deosebit de importante și cu răspîndirea cea mai mare.

Astăzi, cu ajutorul partidului, am căpătat posibilitatea să lărgim rețeaua
existentă a revistelor de artă și literatură. Sîntem bucuroși că putem comu-
nica Congresului că la Leningrad apare o nouă revistă literară „Neva", că
pe baza almanahului existent „Družba Narodov" („Prietenia popoarelor")
va apare o revistă lunară, că va fi editată o revistă intitulată „Junost"
 („Tinerete") și că va reapare revista „Internaționalnaia Literatura" („Lite-
ratura internațională"). Infițarea acestor noi reviste va contribui la acti-
vizarea vieții de creație a scriitorilor, la ridicarea nivelului criticii noastre
literare.

SĂ CONSOLIDAM UNIUNEA SCRITORILOR

Uniunea scriitorilor, ca organizație obștească, este organizația care
transmite și infăptuiește ideile partidului în literatură, o formă de condu-
cere colectivă a literaturii de către scriitori. Uniunea scriitorilor, creată din
inițiativa lui A. M. Gorki, și-a îndeplinit în decurs de 20 de ani acest rol.

În preajma Congresului unional, în toată țara au avut loc congrese ale scriitorilor din republici, conferințe cu scriitorii în regiuni și ținuturi. La aceste conferințe și congrese, într-o atmosferă cu adevărat democratică de largi dezbateri critice și autocritice au luat cuvântul, ținând rapoarte, corapoarte și participând la discuții 1300 de scriitori, ceea ce reprezintă mai mult de o treime din componența Uniunii.

În multe cuvântări s-a făcut o critică serioasă diverselor aspecte ale muncii Uniunii scriitorilor, inclusiv în problemele care se referă la munca organizatorică. Această critică deseori aspră, a avut drept scop consolidarea Uniunii pe calea lichidării definitive a lipsurilor și a greșelilor în munca Uniunii. La nici un congres, la nici o conferință nu s-au auzit voci care să pună la îndoială însuși principiul organizării Uniunii scriitorilor, ca organ de conducere colectivă a literaturii. Această părere s-a făcut auzită numai în scrisoarea unui grup de scriitori din Moscova, publicată în „Literaturnaia Gazeta”. La congres și conferințe, dimpotrivă, s-a subliniat dezvoltarea generală și consolidarea organizațiilor de scriitori, s-a vorbit despre intensificarea legăturilor creatoare frățești între scriitorii diverselor republici, despre întărirea în viitor a rolului Uniunii în conducerea organelor de presă și în lupta împotriva influențelor ideologice străine; s-a subliniat necesitatea ridicării acestui rol.

Sarcinile pe care trebuie să le rezolve în colectiv literatura la Congres și după Congres sînt mărețe. Pentru îndeplinirea lor, sînt necesare eforturile întregului colectiv al scriitorilor sovietici. Numărul membrilor Uniunii scriitorilor între cele două Congrese aproape că s-a dublat. Dar numărul cărților bune a crescut într-o proporție mult mai mică. Printre membrii Uniunii scriitorilor sovietici, există oameni care au încetat să scrie.

În perioada dintre cele două Congrese au intrat în literatură mulți oameni noi și totuși vîrsta medie a scriitorului a crescut cu 10—15 ani iar greutatea specifică a tinerilor scriitori în vîrstă pînă la 30 de ani, a scăzut mult. Aceasta înseamnă că în fața noastră stă sarcina deosebit de importantă a atragerii în literatură a tineretului talentat. Pentru acest tineret talentat trebuie să fie create condiții care să îmbine bunăvoința față de talentele tinere cu exigența cea mai severă față de calitatea operelor cu care tineretul debutează în literatură.

*

Dezvoltarea literaturii sovietice în cei 20 de ani, crearea unui număr uriaș de valori artistice cu o calitate socialistă nouă, înseamnă că stăzi este determinată clar particularitatea care deosebește literatura noastră de literatura tuturor orientărilor anterioare printre care se numără și literatura realismului critic. Aceste particularități rezidă în aceea că literatura noastră apără și afirmă realitatea socialistă, că pe baza unui tablou strict obiectiv și concret istoric al vieții, îi este dat pentru prima oară să înfățișeze victoria multilaterală a eroului pozitiv de partea cărui este și puterea, și legea, și morala societății socialiste; că literatura sovietică este o literatură multinațională unitară și că ea ridică nemăsurat de mult rolul scriitorului în viața poporului.

Succesul literaturii sovietice, răspîndirea uriașă a operelor literare în țara noastră și în străinătate, demonstrează succesul noului erou — omul sovietic — prin toate țările lumii. Principala preocupare a scriitorilor sovietici trebuie să fie îmbogățirea acestui erou în operele literare cu trăsă-

turile și calitățile noi pe care le educă în oameni zi de zi viața sovietică în dezvoltarea ei neîntreruptă.

Noi toți am ascultat cu o imensă emoție sufletească în această sală istorică, cuvintele de salut adresate de Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, celui de al doilea Congres al scriitorilor sovietici. Ascultînd acest salut, am fost stăpîniți de sentimentul recunoștinței fierbinti pentru înalta apreciere pe care partidul o dă locului pe care-l ocupă literatura în viața societății sovietice. Insuflețiți de această încredere, promitem Partidului Comunist, Guvernului Sovietic și marelui nostru popor muncitor că vom munci cu o energie și mai mare pentru a crea cărți noi, demne de măreția activității constructive a poporului erou, vom fi întotdeauna ajutoare credincioase și neobosite ale partidului în opera de educare a unor cetățeni demni de viitoarea societate comunistă!

O P I N I I I

Despre opinii

O nouă rubrică într-o revistă presupune întotdeauna interes și curiozitate. Titlul, oricât de sugestiv ar fi el, nu reușește să ofere cititorului decît o indicație vagă asupra conținutului și a tuturor obiectivelor pe care deținătorul respectivei rubrici își propune să le urmărească. Desigur, fiecare se va întreba întrucît paginile afectate vor avea darul de-a justifica interesul inițial și de a-i oferi un temei permanent; iar scriitorii și criticii, întotdeauna suspicioși, vor pronostica în spiritul celei mai lucide prudențe. Imi pare rău că trebuie să proorocesc deziluzia ulterioară a celor predispuși la clasificări de rigoare și pedanterie. Această rubrică nu se va preta la asemenea eforturi academice, rămînînd să vizeze oameni, idei și moravuri în fața cărora atitudinile se vor defîni treptat, schițînd profilul preocupărilor sale.

De la început simte nevoia să precizeze că, dincolo de orice limite prescise, rubrica își atribuie dreptul de imixtiune în toate domeniile culturii și dacă totuși literatura va fi adesea frecventată, faptul se va datora exclusiv apartenenței profesionale a autorului.

Pentru a încerca o cît mai sumară jalonare a viitoarelor pagini voi începe prin a lua drept subiect însuși titlul rubricii inaugurate cu acest număr: opiniile.

*

Era adesea întîlnit înainte vreme tipul clasic al subalternului. Subaltern bine înțeles nu în serviciul vreunei ierarhii în virtutea căreia să se definească el ca atare; e vorba de subalternul permanent, universal, omul care a ridicat această situație la rangul unei concepții devenită pentru sine suprema determinantă existențială. Mizeria morală a societății burgheze a fost climatul în care printr-un proces continuu rutina tuturor ierarhiilor a generat asemenea specimene. A nu avea opinii, iată principiul lor fundamental. Și aceasta nu neapărat în sensul servilismului sau al lingușirii, ci mult mai departe pînă în domeniul manifestărilor celor mai intime, în care cazuri mentalitatea de subaltern, pierzîndu-și orice finalitate intră în sfera actelor gratuite — și tocmai acesta era aspectul lor cel mai monstruos. Era un fel de morb al lui Pott iremediabil, care fără de încetare îi îndola șira spinării într-o curbă fatală și dezgustătoare.

Plecăt dintre scripte după expirarea orelor de serviciu el își căuta în continuare superiorul, pretutîndeni și întotdeauna. La teatru de pildă, scena dispărea din cîmpul său vizual și în locul ei se instala fața cutărei „personalități“ din cartier pe care o urmărea cu interes și umilință. După mimica acestei fețe pricepea și el ceea ce se va fi petrecut pe scenă, avînd grijă

să reacționeze adoma cu cea mai mare consecvență și conștiinciozitate. Nu era un simplu mimetism, ci o concepție devenită organică.

Faptul n-a rămas fără repercusiuni. I-a fost dat culturii burgheze să poarte amprenta acestei mentalități ca pe un stigmat oribil și evident. Preocuparea de-a nu avea opinii a fost una dintre tarele nefaste pe care ni le-a lăsat moștenire trecutul și împotriva cărora am avut de luptat multă vreme și fără îndoială că — în ciuda succeselor remarcabile — mai avem încă de luptat.

Se întâmplă cite odată, spre pildă, să te adresezi cuiva cerându-i o recenzie despre o carte, o cronică despre un spectacol, despre un concert sau despre o expoziție plastică, și să primești răspunsul:

— Nu mi-am făcut încă o părere. N-am reușit să-mi dau seama.

Răspunsul intervine numai în cazul în care asupra lucrării respective nu s-a pronunțat încă nici o autoritate de resort. Formula evazivă poate dispărea însă dacă ai cu criticul solicitat relații mai apropiate și atunci o justificare mai sinceră sună aproximativ așa:

— Uite dragă, mie îmi place (sau nu-mi place), însă vezi, n-aș vrea să scriu primul. Lasă că vă scriu eu mai încolo; să mai vedem.

Sau:

— Vezi, sînt conferențiar la Institut. Autorul mi-e rector. Nu mi-e la îndemână să scriu despre el negativ.

Iar cei lipsiți cu totul de imaginație pronunță cu importanță invariabilul: „n-am timp, nu pot“. Dacă totuși vreun asemenea critic făcînd un maxim efort de curaj se angajează să scrie, preocuparea sa de căpetenie devine aceea de a căuta cele mai năstrușnice modalități ale echivocului pentru a ascunde cu cea mai mare abilitate umbra de opinie care a îndrăznit să-i tulbure existența, încît citindu-l parcă a-i înclina să-i dai dreptate celui care spusese că „vorbele i-au fost date omului pentru ca să-și ascunză gîndirea“. Pentru eventuala critică, avalanșa eufemismelor vine să dizolve într-un butoi de sirop pastila de chinină pe care dacă nefericitul autor recenzat ar viza-o în vreun fel ar trebui să închirieze pintecele unei balene.

Uneori se nasc anumite discuții. Folositoare sînt acelea care se nasc în mod firesc (fără intervenții chirurgicale), cînd participanții se angajează cu pasiune autentică în dezbaterăa unor probleme teoretice sau a unei cărți apărute. De obicei asemenea discuții sînt urmărite cu viu interes și de creatori și de marele public, fiecare avînd de profitat de pe urma lor. Alteori însă din păcate, obiectul discuției fie că este aparent fie că este înafara oricărei contradicții fiind de multă vreme și definitiv limpezit, iar participanții care se anunță mîmează mai mult sau mai puțin stingaci, lupta de opinii, astfel că nici cel mai naiv dintre cetitori nu-i poate lua în serios. Cei care discută în acest mod seamănă mai curînd cu o serie de elevi pe care profesorul îi cheamă la „oral“ întrebîndu-i să zicem, despre globul pămîntesc. Primul spune că pămîntul este rotund și cu asta își isprăvește răspunsul. Al doilea spune că se învîrtește în jurul soarelui. Vine apoi unul care spune că se învîrtește și în jurul propriei sale axe din care cauză este turtit la poli. Bun! zice profesorul și îi trimite la loc notîndu-i cu *suficient* pe fiecare.

Așa se întâmplă cînd lupta de opinii e căutată în mod diogenian, lucru cu deosebire zădarnic și izvorînd de fapt din aceeași lipsă de opinii a cărei conștiință o capătă la un moment dat cineva, conștiință ce provoacă uneori adevărate complexe. Ca în orice domeniu, soluția nu se pretează nici aici la mijloace artificiale.

A fi prezent în mod activ în viața culturală a patriei, a construi în spirit de partid noua noastră cultură, iată supremul imperativ al contemporaneității. A gândi cu seriozitate și profunzime pe marginea fiecărui nou eveniment, pe marginea fiecărei opere apărute, a-ți făuri opinii și a nu ezita să le exprimi cu toată pasiunea pe care o comportă. Teama de opinii, de controverse provine din ceața mentalității mic-burgheze care ani de-a rândul a pervertit spiritele condamnând cul'ura la decrepitudine. Asemenea vicii dacă mai apar pe ici-colo în viața noastră, se manifestă printre intelectuali. Oamenii simpli, muncitorii, țărani nu ezită să aprecieze, să-și arate atitudinile, părerile, nu sînt obsedați de riscurile pe care acest fel de a fi le presupune și căroră imaginația surescitată a micului burghez le atribuie proporții catastrofale. Indiferența și blazarea deopotrivă cu teama stupidă de a te exprima sînt proprii aceloră care nu trăiesc cu toată intensitatea în mijlocul marilor realități contemporane.

Mai există o categorie de „creatori“ fără opinii. Sînt de întilnit de obicei în circumi și anume în cele mai insalubre, unde obscuritatea și fumul de țigară odată cu mirosul acru de vin prost ocrotesc atitudinile lor superioare. Figurile lor își arogă paloarea scepticismului și a dezgustului general. Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sînt deșertăciuni — spunea ecleziazatul. La ce bun să citești ceea ce publică astăzi revistele și să întreprinzi asupra acestor zădărnici eforturi intelectuale cînd literatura a fost epuizată în domeniile ei de explorare. După un Proust sau Gide, romancierii nu-și mai au rostul. Valéry a epuizat poezia, iar în teatru O'Neill a spus ultimul cuvînt. Tristă că o cucuvaie, ratarea tronează deasupra sumbrelor întilniri ale acestor netrebnici care își ineacă în vin nepuțința? Ei nu au opinii; și chiar dacă le-ar avea, opiniile lor nu ne vor interesa niciodată. Iar cărțile pe care unii dintre ei — din necesități extraliterare — încearcă să le strecoare, nu vor cunoaște prea multe opinii; vor cunoaște în schimb ilustrele materiale cu care timpul incununează nulitățile: praful și pinza de paianjen.

*

Fără îndoială că nu există pe lume om sănătos la minte care să-și deschidă ușile hoților și să se bucure văzînd cum îi devastează cuprinsurile gospodăriei. Cu atît mai puțin capabili de asemenea acte nesăbuite am fi noi căroră Partidul ne-a dat arma de mare preț a vigilenței revoluționare. Cînd vorbim de opinii ne gîndim înainte de toate la poziția de pe care se exprimă ele și la scopul pe care îl vizează. Nu putem tolera opiniile căutătorilor de pretexte pentru calomniile la adresa realităților noastre pe care le-am făurit cu dragoste și muncă încordată călăuziți de visele viitorului, opiniile aceloră ce vor să discrediteze și să minimalizeze tot ceea ce arta și cultura noastră a creat temeinic. Nu despre asemenea opinii vorbim atunci cînd ne adresăm în paginile revistelor către toți cei chemați să creeze. Ne gîndim la aceia pe care rezidiile unor vechi și triste mentalități îi mai țin încă în robia prejudecăților, împiedecîndu-i să gîndească și să-și exprime curajos și deschis opiniile. Viața noastră literară și artistică s-a animat simțitor în ultima vreme. Din ce în ce mai mulți scriitori, mai mulți artiști își spun în presă părerile cu privire la problemele teoretice ale realismului socialist sau despre diferite opere apărute. Opiniile încep să se cristalizeze și

acesta este unul dintre simptomele maturității. Recentul congres al scriitorilor sovietici a fost o strălucită demonstrație a înaltului nivel la care s-a ridicat gândirea artistică a oamenilor de litere din patria socialismului, o strălucită demonstrație a adevăratei lupte de opinii, factor dialectic menit să promoveze și să deschidă noi orizonturi. După exemplul scriitorilor sovietici, trebuie să ridicăm și noi pe trepte superioare participarea creatorilor la viața ideilor, preocuparea filosofică, teoretică, pentru a ajunge la o gândire estetică plină de profunzime și claritate, fără servituți și reticențe — singura în stare să genereze opinii.

Ultimii mohicani ai lipsei de opinii care se îngrămădesc umili la ușile din dos ale culturii noastre năzuind să pătrundă printr-o curbă de 90 de grade a coloanelor vertebrale, pierd din ce în ce mai mult șansele. Sintem hotărât împotriva umilinței. Ușile din dos le-am încuiat pe totdeauna. Am deschis în schimb larg, intrarea principală a cărei colonadă așteaptă pe toți cei decși să pătrundă cu dragoste, cu încredere și curaj.

GEORGE STELEA

DOCUMENTE

VASILE ALECSANDRI CĂTRE V. RANTA-BUTICESCU

Urmașii lui Vasile Ranta-Buticescu ne-au pus la dispoziție o scrisoare primită de scriitorul ardelean din partea lui V. Alecsandri, semnificativă ca mărturisire poetică și luminând în același timp o latură mai puțin cunoscută a activității bardului de la Mîrcești: legăturile sale cu scriitorii ardeleni.

O reproducem, păstrîndu-i întru totul ortografia.

Mîrcești, 29 Mart. 1882.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Domnul meu.

Mulțumindu-ve pentru graciositatea ce ați avut de a-mi trimite volumul Poesiilor dvoastre, me grăbesc a ve asigura că am avut mare plăcere a le ceti.

Am constatat din cuprinsul lor că v'ați scaldat muza în undele poesiei populare și ați nimerit mai bine decît dacă ați fi plantat-o în ape străine.

Ve îndemn dar, Domnul meu, cu toată sinceritatea, a urma înaintea pe calea începută, dar tot odată, fiemi permis a Ve recomanda ca să îngrijești mai bine de rime, căci poesia, fiind de parte femească, iubesce a se arăta la lume în haïne bine croite pe talia ei și ferite de ori ce defecte.

Primiți Domnul meu, încredințarea stimei mele.

V. Alecsandri.

Poet și prozator fecund, V. Ranta-Buticescu (1842—1922) a fost mult citit în vremea sa. Debutul și-l face ca poet, în *Aurora Romîna* din Buda-pesta (1864), continuînd cu versuri și mai ales cu povestiri din viața țărănească în revistele *Familia* (Oradea), *Amicul Familiei* (Gherla), *Minerva* (Bistrița), *Rîndunica* (Sibiu), *Lumea literară*, *Noua Revistă Romîna* și altele.

O parte din aceste lucrări le-a adunat — spre sfîrșitul activității sale literare — în volumele: *Poesii* (Gherla, 1881) și *Novele* (Gherla, 1902).

Scrisoarea reprodușă mai sus se referă la volumul *Poesii*, trimise de autor lui Alecsandri. Gestul nu este singular, mulți dintre scriitorii epocii obișnuind să-și trimită încercările spre verificare poetului ajuns la o atît de deplină maturitate.

Alecsandri, cu gustul său sigur, nu s-a înșelat în aprecieri. Recitite astăzi, singurele poezii valabile din volumul lui V. Ranta-Buticescu sînt tocmai cele de factură populară, remarcate și de bătrînul poet. Expresia este aici suplă, aproape modernă, transmițînd un conținut valabil și semnificativ, timbrat adesea de un humor tonic.

Restul poeziilor — balade sentimentale de un romantism dulceag — abundă în abstracțiuni și convenționalisme.

Merită apoi să fie relevat modul subtil și reverențios în care Alecsandri își formulează obiecțiile privitoare la limbajul poetic, adesea defectuos, al versurilor: „...fiemi permis a Ve recomanda ca se îngrijești mai bine de rime...” — severă dar părintească lecție de exigență poetică — și încheind cu excelenta personificare a poeziei, care „...fiind de parte femească, iubesc a se arăta la lume în haine bine croite pe talia ei și ferite de ori ce defecte”.

Din întreaga scrisoare, de altfel, respiră sincera bucurie cu care poetul Alecsandri întâmpină orice înfăptuire valabilă a culturii românești, pe atunci în plină formare.

ION OARCĂSU

NOTE ȘI COMENTARIILE

Aprecieri de ne-cititor

Orice discuție păstrează în desfășurarea ei cele mai variate posibilități ale surprizei, gata oricând să se manifeste de îndată ce se ivesc condiții favorabile. O asemenea surpriză ne-a oferit și recenta discuție despre poezie deschisă de *Gazeta Literară*, în coloanele căreia (Nr. 1/43 din 6 ianuarie 1955) am citit articolul lui Radu Popescu intitulat cu modestie *Sugestii de ne-poet*.

A nu fi poet nu e fără îndoială, un fapt reprobabil. Nici măcar faptul de-a nu fi cititor nu intră, în ultimă instanță, în perimetrul unei asemenea calificări. Nu poate fi obligat nimeni să iubească poezia; vorba ceea — degeaba cauți beție cu judecată și dragoste cu sila. În definitiv omul poate iubi proza sau teatrul sau critica, sau, dincolo de marginile literaturii, pictura, coreografia, muzica, țesăturile naționale, ceramica sau cine mai știe ce alt compartiment al artei. Reprobabil este însă faptul că a vorbi cu gravitate baritonă despre poezie atunci când nu te poți număra printre cititorii ei cât de cât consecvenți. Ori cam așa stau lucrurile în ceea ce-l privește pe tovarășul Radu Popescu.

Autorul *Sugestiilor de ne-poet* pare a avea complexul zădărniceii. Privind cimpul poeziei noastre, dintr-un balcon improvizat la repezeală, el distinge prin monocul aristocratic o necuprinsă platitudine, al cărei peisaj predispune la melancolie și la cugetări părunse de tristețe. O apă uriasă, cenușie, fără vad, fără curs, opacă și mîhnită ca mlaștinile unui fluviu împotmolit prin stope. Iată câteva aspecte ale acestui peisaj sumbru și zadarnic, așa cum le schițează autorul. „*Ciți poeți n-au scris în acești ultimi ani o „baladă”?* se întreabă el cu patosul unui orator antic. „*Crăd că-i putem număra pe degetele unei mîni*”. În afară de câteva realizări în acest domeniu

la baza cărora vede el influența lui Beniuc (!) și de însușirile pe care i le recunoaște aici lui Deșliu, autorul conchide cu durere: „...*am fost pur și simplu turțiți, sufocați, înecați într-un torrent de „cîntece” și „balade” care a amenințat să inunde scrierile tuturor editurilor și coloanele tuturor publicațiilor, depunînd aluviunile unor pure aberații poetice*”. Iată dar că smîrcurile devin agresive și amenință sista intelectuală a oamenilor cumsecade. Tristă realitate! Cu ce au păcătuit bieții autori de balade încît să merite calificativul de producători de aberații sufocante, e greu de spus. Poate că, își spune cititorul articolului, e vorba de o aversiune față de specia ca atare, manifestată cu patimă de către tovarășul Radu Popescu. Sînt însă anumite semne care par a contrazice această blîndă presupunere, arătînd de fapt că îndărătul patosului minat cu destulă stridență se află o totală necunoaștere.

Întîi de toate, ne simțim datori să precizăm — dată fiind pedanteria autorului în a stabili poziția precisă a genurilor și speciilor poetice — că zvonurile prinse după ureche despre o oarecare influență binefăcătoare a lui Beniuc asupra dezvoltării poeziei noastre, au fost receptate greșit. Nu era vorba despre „baladă” (să respectăm capriciile grafice ale autorului) specie eminamente epică în accepțiunea ei contemporană, pe care Beniuc a frecventat-o cel mai puțin, cunoscut fiind faptul că el este cel mai tipic reprezentant al *Uricii* noastre care e deci în mod firesc și sectorul unde influențele poeziei sale au dat roade deosebit de fericite. Tot e bine că autorul articolului nu-i atribuie lui Beniuc influențe bunăoară în evoluția tragediei. După ce isprăvește lupta vehementă cu „balada” (așa cum o concepe autorul, specia se concretizează în imaginația cititorului mai curînd sub forma unui străvechi obiectiv militar al bravului de la Mancha), autorul *Sugestiilor de ne-poet* trece mai departe. Alte obiective s-au ivit la orizont! Iată-le. Sînt poemele isto-

rice, de evocare a marilor eroi ai popoului nostru. Cu toate că, așa cum precizează autorul „*N-a fost poet, cred, să nu fi răspuns „prezent”*”, rezultatele au fost de o jalnică meschinărie. În „*torentul biografiilor, versificate*” doar Jebeleanu a avut merite, Mihnea Gheorghiu a dovedit calități remarcabile, iar Beniuc și Breslașu „*Și-au făcut datoria ca doi ostași vechi*”, cu oarecare corectitudine, am fi ispitiți să adăugăm în spiritul articolului. Dar ceilalți? Răspunsul e prompt și scirbit „...iar restul „plutonului” a produs platitudini înfiorătoare”.

Apoi autorul se revoltă împotriva arhi-abundenței poeziei satirice în care nu-și au locul, după opinia domniei sale decât Cicerone Theodorescu și Marcel Breslașu. Să fie într-adevăr la noi o năvală atât de cumplită a satirei în poezie? Greu de spus. Dovadă e însuși faptul că tovarășul Radu Popescu poate denigra cu tonul pe care-l adoptă, realizările merituoase ale poeziei noastre noi. Satira îndreptată cu deplină incisivitate împotriva dușmanilor dinăuntru și dinafară a țării, împotriva moravurilor vechi și a aceluia care le manifestă încă, este așteptată de cititori și credem că, riscând a nu fi pe placul tovarășului Radu Popescu, scriitorii nu se vor speria de asemenea considerații și vor veni să-și încerce posibilitățile în acest domeniu. Desigur, cei care nu posedă armele specifice satirei se vor dirija în mod firesc spre alte orizonturi poetice.

Ar fi greu să începem a înșira în coloanele unei simple note toate succesele poeziei noastre noi, învârtindu-l pe autorul „*Sugestiilor*” să le cunoască Studiile ample care s-au publicat n-au reușit decât într-o anumită măsură să le scoată la lumină și să le valorifice. Dacă însă un om neavertizat ar lua articolul lui Radu Popescu drept un bilanț serios și competent al poeziei noastre, ar avea o imagine pătrunsă de scepticism și profundă falsitate. Autorul pare a fi unul dintre spiritele „exigente” care lansează aforizme și judecăți sentențioase cu dispreț suveran și uneori cu o anumită condescendență vecină milei. Bieții poeți! Niște nenorociți care bijbia asemenea cîrțitelor, căutînd zădarnic lumina de care se îndepărtează mereu. Acest sentiment îl face să le ofere chiar, în prima parte a articolului, câteva noțiuni elementare de teorie care s-ar simți mai la largul lor în rezonanța clasei a IX-a de la școlile medii. El vorbește însă la un moment dat despre anumite legi aplicabile „...fenomenului artă,

în sine” legi pe care, e drept că majoritatea poezilor noștri le-au cam uitat. Iată deci că tot e bine să mai teoretizezi cite puțin, de îndată ce ai descins printre ignoranți. Ci, vorba lui Maupassant: „*Să nu ne supărăm așa dar, pe nici o torie, pentru că fiecare dintre ele este numai expresia generalizată a unui temperament ce se analizează*”.

Mare uimire ne-au provocat și anumite accidente de limbă prea puțin elegante la exponenții subtilității și ai supremei exigențe. Astfel la un moment dat poeții sînt acuzați de a nu-și fi dat seama că „...sînt sentimente care pot exprima tot atât de mult și cu un efect mobilizator tot atât de eficace, în două sau trei strofe cît și desfășurarea integrală a unui subiect...” Aici aflăm că *sentimentele pot exprima* ceea ce e cam anapoda spus cunoscut fiind faptul că sentimentele nu sînt mijloace de expresie ci tocmai ele sînt acelea pe care anumite mijloace de expresie vin să le comunice. În altă parte, un verb vine să joace festa autorului. Formularea sună astfel: „...intenția persuasivă a poemului pretind la discursivitate...” Nobilă rezonanță, dar gramatica e neiertătoare. Verbul *a se preta* este un reflexiv și nu se pretează la forma activă. *Eu mă pretez, tu te pretezi, el se pretează și nu eu pretez, tu pretezi, el pretează*, etc.

Și multe lucruri interesante și mai ales necunoscute, conține articolul. Se spune de pildă că „...necesitățile poeziei satirice diferă profund de cele ale prozei satirice” (1) afirmație de-a dreptul revoluționară, dacă te gîndești că pînă acum toată lumea le considera inedite. Mai interesant este însă elementul specific poeziei satirice (care deci o deosebește de proza aceluiași gen satiric) și anume... *conciziunea*. Și cînd te gîndești că bietul Caragiale, naivul, urmărirea cu pasiune tocmai în schițele sale satirice conciziunea, în loc să abandoneze asemenea preocupări nelalocul lor.

Mai aflăm din articol că Maria Banuș exprimă în cele mai multe producții ale sale o „*senzualitate discretă dar puternică*”, o „*senzualitate de specie*” (1), că explicația poeziilor nereușite trebuie căutată „*în temeiurile teoretice profunde ale artei poetice*” și alte învățăminte.

Citești articolul „*Sugestii de ne-poet*” și la sfîrșit simți o nedumerire: de ce autorul nu l-a intitulat „*Aprecieri de ne-cititor*”? Ar fi fost mult mai potrivit.

○ nouă rubrică

În numărul 45 al *Gazetei Literare* este inaugurată o nouă rubrică: Epigrame.

Dezvăluind un nărav destul de frecvent în ultima vreme la unii scriitori, mai ales la tineri — se remarcă, între toate celelalte, a doua epigramă a poetului Marcel Breslașu:

Cum munca literară n-are formă
se spune
de-acest june
brun sau blond
că-i membru în Uniune
doar... DE FORMA
de nu ar fi atât de-activ la FOND.

Alături de George Dan și Tudor Mănescu, poetul Cicerone Theodorescu semnează de asemenea două epigrame, dintre care, în virtutea inerției vom cita-o tot pe ultima (închinată lui Perahim „cînd ilustrează cărțile mele“):

De mine, se va spune-odată:
„...Așa prieten — aferim!
Căci și-n posteritate, iată,
L-a luat cu el pe Perahim...”

Socotim foarte bine venită această contribuție satirică în paginile unui săptămînal literar și sîntem convinși că-și va dovedi cu prisosință rostul pe măsură ce va viza și alte compartimente ale vieții.

Urăm — cum revista noastră și-a făcut o faimă din a adresa salutări — succes *Gazetei Literare* în lupta pentru permanentizarea acestei rubrici. Iar în ce-l privește pe pictorul Perahim, un sfat: să facă tot ce-i stă în putință în direcția întăririi prieteniei cu Cicerone Theodorescu spre a-și asigura toate șansele și tot confortul în călătoria lungă spre eternitate.

a. r.

Despre exigența editorului

Se zice că bibliografii sînt niște oameni teribil de exigenți și meticuloși. Și e bine să fie așa, cînd te gîndești că, pornind să studiezi o problemă sau un autor, trebuie să ai încredere în cel ce-ți pune la dispoziție informațiile. Cercetînd o bibliografie, trebuie să ai garanția că datele de acolo sînt exacte și te vor ajuta cu adevărat în studiul ce-l întreprinzi. Bi-

bliografia și ediția critică, — iată două lucrări de precizie tehnică și exigență științifică.

Se pare că nu tot așa cred unii din cei ce îngrijesc edițiile din clasici, la ESPLA. Dacă ar fi să-l credem pe cuvînt pe ce-l ce-a întocmit culegerea *Despre literatură*, din opera lui C. Bolliac. (Mica bibliotecă critică), ar însemna să acceptăm informația că studiul *Poezia*, publicat de autor în 1846, ar fi fost retipărit în ediția de poezii din... 1848 — o ediție care de fapt nu există. Dar în definitiv aceasta poate fi o descoperire extraordinară a editorului sau... o greșeală de tipar. În fața acestor două alternative, cititorul e liber să aleagă. Cu atât mai mult, cu cît volumul n-are nici o erată. Fii fericit, cititorule! Nu s-ar putea spune că asemenea ediții nu-ți pun probleme...

Lucrurile se încurcă mai mult dacă ai curiozitatea să controlezi munca editorului de texte din clasici, ducîndu-te la izvoarele pe care le indică; sau pe care are discreția de a nu le indica... Așa, de pildă, în prefața ediției de *Schițe și povestiri* a lui Ion Agîrbiceanu, semnată „ESPLA“, putem citi un astfel de „citat“ din scriitorul ardelean:

„Viața ce trăiește un popor trebuie să fie cunoscută și simțită tot mai tare, iar relele ce bîntuie în popor trebuie semnalate și vindicate și pe această cale, a literaturii“ (p. 5).

De unde-o fi citatul? Te uiți la subsol, — nici o indicație; te uiți la note, — lipsesc; nici vreo paranteză salvatoare nu urmează. V-am spus doar că unii editori sînt discreți. Vai de curiosul care s-ar încumeta să controleze exactitatea citatului și locul de unde a fost scos. Ar citi atunci în *Luceafărul*, IX (1910), nr. 6, în articolul *Poporanismul — o anchetă literară*, adevăratele cuvinte ale lui I. Agîrbiceanu, care sună așa:

„...Viața ce trăiește în popor trebuie să fie cunoscută și simțită tot mai tare. Și-s de convingerea că multe rele cari bîntuie în popor trebuie sanate, și mai ales cred că trebuie să ne întoarcem cu mare dragoste spre acest uriaș, în multe privințe mut și surd — pentrucă din el izvorește toată puterea și pe el se bazează tot viitorul nostru“ (p. 143).

Curiozitatea se pedepsește întotdeauna. Și apoi, să fim serioși, ar zice editorul care „stilizează“ citatele din clasici, —

vă rog să aveți încredere! Ce înseamnă asta, să suspectezi fiecare informație a unei prefețe? Curată manie!

Cu orice risc, să mergem mai departe. De cîrînd a apărut o demult așteptată ediție în două volume din opera lui B. St. Delavrancea. După toate aparențele avem în față o ediție științifică, cu „aparatură” studiu introductiv, note, o bibliografie amănunțită, împărțită pe două capitole, totul „îngrijit” de tov. Aurel Martin.

„O blestemată curiozitate”, cum ar zice Topirceanu, m-a împins să verific exactitatea datelor bibliografiei asupra operei lui Delavrancea. La început citim acest avertisment: „în partea a doua a listei bibliografice am notat numai un număr redus de materiale referitoare la viața și opera lui Delavrancea. Am avut în vedere mai ales re acelea care aduc informații utile cercetătorului literar”.

Foarte bine, mi-am zis. Ce rost ar avea să facem paradă de informații, cu articole și articolașe semnate de unii și de alții, care au răsălmăcit sau falsificat de-a dreptul opera clasicului nostru. Convins că voi găsi — vorba „îngrijitorului” — informații utile, am citit și răscolit bibliografia. Ceea ce m-a mirat a fost mulțimea titlurilor și deci a paginilor. Se vede că sînt multe date utile în publicistica trecutului, despre Delavrancea. Și totuși, iertat să fiu, n-am găsit trecut în în stufoasă listă numele lui Caragiale, care atît de frumos a scris despre *Apus de soare*. Într-o cronică reprodusă în ediția de *Opere*, vol. V. din 1938. Nu l-am găsit nici pe G. Ibrăileanu — un critic mult mai important, mi se pare, decît E. Lovinescu, care figurează de mai multe ori în aceeași listă. E drept că Ibrăileanu nu s-a ocupat în mod special de opera lui Delavrancea, dar în articolul *Cei morți*, din volumul *Note și impresii*, i-a închinat o pagină, apreciind tocmai faptul că Delavrancea „a adus în literatura romînească viața celor mulți, interesul cald pentru această viață”. N-am găsit, de asemenea, nimic din ce s-a scris despre Delavrancea după 23 August 1944. S-a scris puțin, e adevărat, dar trebuia pomenit totuși articolul lui Valentin Silvestru, *Note pentru reconsiderarea lui B. Delavrancea*, din *Flacăra*, 1950, nr. 45/149, p. 3. Cu toate greșelile în interpretarea trilogiei istorice, articolul a fost un început merituos în opera de reconsiderare a lui Delavrancea. Fără să mai pomenim că bibliograful a fost înzegrat cu sine însuși, omîțind studiul său,

Părerile lui Delavrancea despre literatură și artă, publicat în volumul *Literatura noastră clasică*, I, Buc., ESPLA, 1953.

În schimb, abundă articole ne semnificative sau de-a dreptul inutile. Ce semnificație ar putea avea, de pildă, pentru cercetătorul literar al operei lui Delavrancea, o scurtă tabletă malîțoasă a lui T. Arghezi despre *Irine!*, publicată odinioară în *Viața Romînească*? Ce importanță prezintă pentru critica literară științifică „studiul” tendențios și falsificator al unui oarecare P. I. Papadopol, despre o pretinsă *Tendință conservatoare în opera lui Delavrancea*? Inutilă e indicarea volumului lui M. Dragomirescu, *De la misticism la naționalism* (în paranteză fiind spus, titlul exact e „...raționalism”; greșală de tipar sau...? mister, erată lipsește). Și tot așa, de ce ni se indică „opera” lui L. Predescu, *Barbu Delavrancea*, — despre care însuși editorul actual declară în studiul introductiv că „a scris o «monografie» rizibilă despre Delavrancea” (vol. I, p. 33). În avertismentul din fruntea bibliografiei, același editor, vorbind despre aceeași „monografie”, zice că „este în schimb prețioasă pentru indicațiile bibliografice pe care le dă” (vol. II, p. 377). De ce nu i-am învia atunci și pe domnul Loghin sau Murărașu... Să fie chiar așa de apolitică știința asta a bibliografiei?

Pînă una alta, să deschidem unul din volumele recomandate pentru utilitatea lor, și anume *Din torsul zilclor*, vol. II, de Al. Davilla. La pagina indicată, e vorba de un plan de teatru întocmit de autorul lui *Vlaicu Vodă*. Se pare că pe atunci Delavrancea era primarul capitalei. Davilla i-ar fi încredințat planul său. Pe urmă, l-a întrebat telefonic, ce părere are, iar Barbu, cu care era amic, i-a răspuns laconic și tot telefonic: — „Ești nebun!” (*Din torsul zilelor*, vol. II p. 129) Prețioasă informație despre Delavrancea, nimic de zis! În total, trei rînduri. De fapt, o anecdotă nesărată, care n-duce nici o contribuție, cît de mică, la reconsiderarea științifică a operei scriitorului.

Teamă mi-e că editorul, comod, s-a lăsat în grija bibliografiei mult prețuitului Predescu, pe care nu s-a mai ostenit să-l controleze sau verifice. Altfel cum s-ar putea explica modul neglijent în care sînt indicate multe opere utile sau inexactitățile enervante din restul bibliografiei. Iată cîteva exemple și în această direcție.

Ni se indică, de pildă, cartea lui C. Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată*, vol. II,

vol. III., vol. IV... Să citim toate patru volumele lui Bacalbașa, ca să găsim ici un rînd, colo două, despre Delavrancea, și abia hăt departe, la capătul celui de-al patrulea tom, după ce ne-am lămurit cu toată istoria Bucureștilor, găsim un medalion despre *Barbu Delavrancea*, la p. 219 ș.u.

Dar bibliograful e încă mai generos. El nu vrea să rămînem inculți și, după ce ne-a îndopat cu istoria Bucureștilor, vrea să ne edificăm și asupra istoriei mișcării muncitorești, trecînd în bibliografie toată *Mișcarea socialistă* a lui I. C. Afanasiu. Apoi, ne mai dă „de citit” și „studiul” unui domn George Marinescu, despre *Nuvela în literatura romină*. În fine, tot mai larg, ni se recomandă toate volumele de documente ale lui Torouțiu-Cardas, unde sînt date paginile nu-mai la volumul I, iar pentru celelalte, „vezi și volumele următoare” — poate dă Dumnezeu să găsești ceva despre Delavrancea.

Din ce în ce mai grijuliu să nu ne scape nici o informație despre Delavrancea, autorul bibliografiei ne dă citeun articol chiar de două ori. Astfel, la pagina 392, citim: N. Iorga, *Povestitorii de ieri și cei de astăzi...*, în *Sămănătorul* din 1909; iar la pagina 394, — N. Iorga, *O luptă literară*, I, p. 113. La pagina 113 se află, de fapt, retipărit, articolul din *Sămănătorul*. Ori nu o fi confruntat bibliograful ambele indicații, ori e de principiu dictonului „repetitio est mater... etc.” După indicația articolului din revistă, în paranteză, trebuia precizat că același articol a fost republicat de autor în volum.

Să cercetăm acum, pe scurt, chiar tehnica acestei liste bibliografice. Foarte capricios e criteriul după care sînt înșirate articolele și volumele. Normal era să fie aranjate în ordine alfabetică, să nu sari de la o pagină la alta în căutarea unui autor. În mare, editorul vrea să urmeze criteriul cronologic, dar inconsecvențele abundă. Nu odată — în cronologia bibliografului — 1884 vine după 1893, 1908 după 1909, 1909 după 1911, — ca înainte de era noastră. Sau ori fi greșeli de tipar?

La foarte multe volume sau articole din periodice, lipsește indicația paginei. Alteori, inexactitățile se șin lanț. Iață citeva:

Iorga, *Apus de soare*, în *Neamul Romînesc Literar*, 1909, nr. 4, p. 259—61 (în realitate, 259—63).

Bogdan Duică, *Luceafărul*, în *Luceafărul*,

1911, nr. 21, p. 39—40 (de fapt, nr. 2. p. 40).

Petrașcu, *Delavrancea*, în *Cele trei Crișuri*, 1933, nr. 9—10, p. 110—111 (de fapt, 105—106).

C. Săteanu, *Delavrancea în anecdotă*, în *Cele trei Crișuri*, 1933, nr. 9—10, p. 118 (de fapt, 117—118).

Titlurile articolelor sînt și ele „ajutate” de bibliograf. De pildă, în loc de *Correspondență din București*, „*Carmen Sacculare*” și „*Apus de soare*”, de Bogdan Duică, se indică pur și simplu „*Apus de soare*” deși titlul exact nu e acesta. La fel, în cazul cronicii despre *Luceafărul*, de același autor, sau la N. Iorga, *Apus de soare*, unde titlul exact e *Cărți nouă (Apus de soare)*, ș.a.m.d.

Cînd e vorba de volume, bibliograful dă doar titlul volumului, nu și al articolului ce ne interesează. De pildă, Moldovanu C., *Autori și actori...*; în fond, trebuia: Moldovanu C., „*Apus de Soare*”, în vol. *Autori și actori*, Buc., f. a., p. 48 ș.u.

În fine, uneori revista în care se află articolul, e greșit bibliografiată. Se poate zice, în cazul unui ziar: *Epoca* din 11 Februarie 1909; dar nu și la o revistă, mai ales la una lunară, așa cum face bibliograful, noînd: *Literatura romină necunoscută*, în *Revista Fundațiilor Regale* din 1 Aprilie 1934 (fără indicația de număr), ca și cînd am avea de-a face cu un cotidian... (Corect se notează: R.F.R., I/1934, nr. 4, p. 15 ș.u.). Ce să mai spunem de faptul că în lista tovarășului Martin se indică la pagina 394 articolul *Delavrancea* de M. Sadoveanu, în *Luceafărul*, anul XIV, 1919, nr. 11. p. 241—242, — articol care — cu toată scrupulozitatea indicației, nu există.

Și după toate acestea, — „ediție îngrijită”? Nu, tovarășe editor!

m. z.

Incursiune zoologică

În ultima vreme, un număr tot mai mare de poeți au fost atrași de către satiră în imperiile bogate ale zoologiei, așa cum se revelează ea imaginației, cu ineputabile posibilități de explorare alegorică pentru pasionații căutători de corespondențe și simboluri. După citeva: fabule remarcabile apărute prin reviste, s-a profilat de curînd o nouă și fructuoasă incursiune zoologică al cărei autor, poetul Marcel Breslașu, a rea-

lizat — după cite ne-am dat seama din lectura fragmentelor publicate de *Gazeta Literară* și *Viața Românească* — un adevărat roman fabulistic, specie nouă și plină de interes. Nu amenințăm cu eforturi de încadrare. Lăsăm pe deplin această facultate disciplinelor severe care nu vor ezita să delege experți la fața locului. Vrem doar să remarcăm incisivitatea satirei și bogăția de spirit pe care le vădește *Micul tratat de zoologie* al lui Marcel Breslașu. În ciuda numeroșilor săi înaintași, autorul descoperă resurse noi și originale, adăugind satirei accente de fin și sănătos umor, rezultând din ample comentarii lirice sau numai notații fugare cu care își întovărășește anecdota. Construcția e deasemenea originală, iar dezinvoltura cu care mînuiește dialogul și situațiile dă o atmosferă de animație și autenticitate.

Credem că editura căreia îi va fi prezentat autorul *Micul său tratat de zoologie* va ști să evite riscul unei eventuale consacări zoologice, tipărind cit. mai curînd această operă pe care o așteptăm cu toată nerăbdarea.

g. st.

Insemnări despre daci (I)

Cercetările arheologice întreprinse de Academia R.P.R. în ultimii cinci ani, pe tot cuprinsul țării, au trezit un viu interes, atît printre cărturari, cit și printre oamenii muncii din toate categoriile. Setea lor de a cunoaște pînă și cele mai îndepărtate fapte istorice petrecute pe pămîntul patriei se manifestă nu numai prin vizitele ce le fac la muzee și la expozițiile arheologice organizate periodic în București și în alte centre, dar și prin excursiile în grupuri sau individuale la diferite șantiere, în timpul campaniilor de săpături.

Deosebit de mare e interesul arătat față de rezultatele săpăturilor de la așezările dacice din Munții Orăștiei. Autorul acestor rînduri e deseori asaltat de întrebările insistente ale cunoscuților și prietenilor asupra acestor descoperiri.

Prin însemnările ce urmează, mi-am pus în gînd să răspund la o serie de întrebări ce se pun cu privire la acei străvechi locuitori ai patriei noastre care au creat minunata cultură materială descoperită prin săpăturile din Munții Orăștiei. E vorba, anume, de strămoșii noștri daci.

Dînd aceste răspunsuri, sînt încredințat că satisfac curiozitatea multora, înlesnindu-le — în același timp — înțelegerea lucrurilor văzute în muzee sau pe șantiere. Să începem cu lămurirea unor noțiuni de bază.

Cine sînt dacii? Sub numirea de *daci* sau *geți*, se înțelege populația care a locuit din timpuri străvechi teritoriul țării noastre, întinzîndu-se, în anumite perioade de timp, chiar și dincolo de aceste hotare. În spre vest, de pildă, dacii ocupau, prin sec. II și I î.e.n., ba chiar și după aceea, cîmpia Tisei și cea dintre Dunăre și Tisa, iar în spre sud, triburi geto-dacice pătrunseră, cam tot în același timp, pînă în apropierea Munților Balcani. Vorbind însă de *Dacia*, înțelegem în general, vatra permanentă a acestui popor, care coincide aproape exact cu teritoriul R.P.R.

Numele de daci și geți

Atît numele de *daci* ca și acela de *geți* sînt nume colective, designînd *aceeași populație compusă* dintr-o mulțime de triburi care vorbeau, cu variații locale, *aceeași limbă*. În scrierile autorilor antici greci și romani, cei dinții folosesc, de obicei, numirea de *geți (getai)*, referindu-se în special la populația ce locuia ținuturile din apropierea gurilor Dunării și din nord-estul peninsulei balcanice, populația cu care grecii ajunseră mai întîi în contact. Numirea de *daci* e întrebuintată mai ales de scriitorii romani, designînd prin ea locuitorii din ținuturile centrale și vestice ale țării, dar generalizîndu-se cu timpul pentru întreaga populație a Daciei. Aceasta nu înseamnă că autorii greci n-au folosit niciodată numirea de daci (*dakoi*) sau autorii latini n-au întrebuintat și dinșii numirea etnică de geți (*getae*). Dimpotrivă, istoricul Dio Cassius din sec. III. î.e.n., deși scrie în limba greacă, îi numește pe dacii din stînga Dunării consecvent *dakoi*, motivînd că așa se numesc ei înșiși pe sine și că și romanii îi numesc astfel, numirea de *getai* aplicînd-o numai dacilor (*geților*) din Dobrogea și din dreapta Dunării. În ce privește numirea de *getae*, ea e folosită și de autorii romani (uneori cu un sens arhaic) raportîndu-se în speță la populația dacă din preajma gurilor Dunării și din Dobrogea.

Dintre aceste două numiri, după cum e și firesc, mai întîi apare, în izvoarele literare grecești, aceea de *geți (getai*, în limba greacă), și anume la Herodot în sec. V. î.e.n. (v. mai jos). Numirea de *daci* e

atestată mult mai tirziu, abia pe la sfârșitul sec. I î.e.n., la istoricul roman Pompeius Trogus, care se referea la evenimentele petrecute în societatea dacilor în sec. II î.e.n. Ca nume de sclav, apare, e drept, încă în sec. IV, la poetul comic Menandru, din Atena, numele de *Daos*, iar în sec. II î.e.n., la Terențiu, acela de *Davus* sau *Davos*, numiri date sclavilor desigur după originea lor etnică, dacică.

Este neîndoios că atât numele de *dac*, cât și acela de *get*, au fost la început numele cîte unui trib, care s-a extins apoi asupra întregii populații sau a unei însemnate părți din ea. Ambele denumiri sînt fără îndoială luate din însăși limba geto-dacă și nu au o origine străină (scitică) cum presupuneau unii. Numele de *dac* pare să vină de la cuvîntul *daca*, nume ce înseamnă, în limba geto-dacă, „cuțit, pumnal” și era arma caracteristică a acestei populații. Cazuri ca acesta, cînd o populație este denumită după arma ei de căpetenie, sînt destul de frecvente în istoria popoarelor vechi.

Cele mai vechi știri literare despre daci

Cele mai vechi știri literare despre daci (geți) le avem abia din sec. V-lea î.e.n. și anume cam de pe la mijlocul acestui veac. Cea dintîi pomenire a numelui *geților* se datorește poetului grec din Atena, Sofocle, care într-o tragedie a sa amintește de un „Charnabon care domnește peste geți”. Nu sîntem însă siguri dacă e vorba aici de geții din preajma Dunării sau de vreo seminție tracă, anonimă, din istoricul Balcanilor, din munții Rhodope.

Cealaltă știre, de data aceasta sigură și mult mai amplă, ni-o dă despre geții din preajma Dunării (din Dobrogea actuală) însuși „părintele istoriei” — Herodot, care scrie în jurul anului 450—440 î.e.n. În Cartea a IV-a a „Istoriilor” lui, Herodot, vorbind de expediția lui Dariu împotriva sciților de la nordul Mării Negre, întîmplată pe la 513 î.e.n., povestește despre luptele geților cu oștile persane, despre traiul lor, despre credința lor în zei și în nemurirea sufletului. Cu cîteva capitole mai înainte, Herodot dă și o descriere sumară, dar cam confuză, despre rîurile din Dacia, pomenind de Prut și de Mureș, pe acesta din urmă făcîndu-l un afluent al Dunării.

Despre dacii (geții) din interiorul țării, — din cîmpia munteană, în speță, — cea dintîi știre o avem de pe la sfârșitul veacului al IV-lea, de la istoricul Ptolemeu,

fiul lui Lagos, fost general al lui Alexandru Machedon care, povestind expediția acestuia la nordul Dunării, din anul 335 î.e.n., pomeneste de dacii (geții) acestor ținuturi, care încearcă să i se împotrivească macedoneanului.

Originea și vechimea dacilor

Știrile literare, chiar și cele ce se referă la geții din sec. al VI-lea î.e.n., nu înseamnă cituși de puțin că daco-geții locuiau aceste teritorii numai din acest secol al VI-lea. Vechimea lor pe pămîntul patriei noastre e cu mult mai mare, datînd încă de pe la începutul mileniului al II-lea î.e.n., sau, după cum presupun unii învățați, chiar și de mai înainte.

Mărturiile unor scriitori din antichitate, ca Strabo, geograful, de pildă (care trăia pe la sfârșitul sec. I î.e.n.), ca și studiile moderne făcute asupra resturilor de limbă dacică, precum și rezultatele cercetărilor arheologice demonstrează că daco-geții sînt în deaproape înrudiți cu *tracii*, vorbind aproximativ aceeași limbă și alcătuint ramura nordică a acestui neam tracic ce locuia în vechime la sud de Dunărea de jos, în partea răsăriteană a peninsulei balcanice (R.P. Bulgaria de azi), pînă la Marea Egeică, trecînd chiar și în Asia Mică.

Tracii, la rîndul lor, împreună cu daco-geții fac parte din marea familie a triburilor indo-europene ce se răspîndise peste ținuturile dunărene și balcanice în jurul anului 2000 î.e.n., sau chiar mai dinainte, venind din regiunile de la nord-estul Carpaților. În această vastă regiune ce se întindea la nordul Mării Negre, triburile din care au luat naștere traco-dacii se aflau în vecinătatea unui alt grup de triburi indo-europene, a strămoșilor *slavilor* de mai tirziu. Această vecinătate străveche explică și de ce limba traco-dacă prezintă unele asemănări izbitoare cu limbile slave și balto-slave.

Din amestecul acestor triburi indo-europene, venite în ținuturile noastre și în sudul Dunării, cu triburile de agricultori găsite aici, s-a format populația traco-geto-dacă, cu o limbă aproape unitară, de caracter indo-european. Formarea populației tracice la sudul Dunării și a ramurii ei daco-gețe în nord-estul peninsulei balcanice și la nord de Dunăre a constituit însă un lung și frămîntat proces în decursul mileniului al II-lea și în prima jumătate a mileniului I î.e.n. În masa triburilor geto-dace s-au contopit, fie în acest timp, fie

mai târziu, și o mulțime de alte triburi de păstori călăreți, cum au fost, de pildă, triburile cimieriene și scitice venite din răsărit, sau triburile proto-ilirice și ilirice, pătrunse dinspre vest, și așezate mai ales în regiunile de apus ale țării noastre.

E de la sine înțeles că acest amestec de diferite triburi a contribuit, într-o bună măsură, nu numai la formarea populației și limbii geto-dace, dar și la dezvoltarea culturii materiale și spirituale a acestei societăți omenești de pe teritoriul țării noastre.

În orice caz, procesul de formare a triburilor tracice și geto-dace era de mult împlinit atunci când Darie împărat, trecînd cu oastea lui, pe la anul 513 î.e.n., de-a lungul coastei apusene a peninsulei balcanice, pentru a se bate cu sciții de la nordul Mării Negre, întâlnește în calea sa nu numai semințiile numeroase ale tracilor din sud, dar și împotrivirea dirză a triburilor geto-dace din ținuturile Dobrogei de azi.

Societatea geto-dacă se afla, pe acea vreme, în ultima fază a dezvoltării sale în cadrul orînduirii comunei primitive, cu o cultură materială bine dezvoltată și cu o organizație puternică de triburi și de uniuni tribale, capabile să opună rezistență oricărui năvălitor.

Cunoscînd acestea, vom încerca în numărul viitor al revistei să lămurim și problema limbii dacice ca și aceea a elementelor păstrate în limba romină.

C. Daicovicu

O întrebare

Citind în *Gazeta Literară* interviul acordat de tovarășa Ilca Melinescu în legătură cu activitatea editurii *Cartea Rusă*

pe anul 1955 nu poți să nu încerci un sentiment de îndreptățită bucurie — întâi ca un îndrăgostit de literatură receptiv la orice îmbogățire a fenomenului literar și, în al doilea rînd, ca posesor al unei biblioteci în dezvoltare.

Din operele scriitorilor clasici ruși, pe lângă unele lucrări separate, se vor tipări, în seria operelor complete, un remarcabil număr de volume din Gogol, Turgheniev, L. Tolstoi, Cehov. Ne-am permite aici să sugerăm editurii necesitatea scurtării distanței impresionante care se așterne ades între datele de apariție ale volumelor.

„Pentru lucrările de literatură sovietică” prevăzute pentru editare se anunță un frumos șir de cărți din domeniul prozei, aparținînd unor scriitori ca Fedin, A. Tolstoi, Ehrenburg, Pavlenco și mulți alții. E drept, faptul că nu se spune nimic precis despre volumele de poezie sovietică poate fi un motiv de ușoară tristeță pentru cititorul de poezie. În numele acestui cititor de poezie, dacă regretele nu e cazul să fie prea mult afișate, ar fi justificată totuși o întrebare. De ani de zile se știe că editura lucrează la o Antologie a poeziei sovietice. În limba maghiară această antologie a apărut de mult. Corespondentul ei în proză: pe cît se pare, culegerea „Din povestirile scriitorilor sovietici”, se află la al doilea volum. Oare n-ar fi cazul să se depună toate eforturile pentru îndeplinirea cu un ceas mai devreme a acestei învechite promisiuni?

V. I.

CUPRINSUL

MESAJUL ADRESAT DE CEL DE AL II-LEA CONGRES UNIONAL
AL SCRITORILOR SOVIETICI
COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST
AL UNIUNII SOVIETICE

VICTOR FELEA	Bun venit noului an	7
	Patriei	8
	Generația mea	—
AUREL RĂU	Clopot de seară	9
LEONIDA NEAMȚU	Măi aproape de soare	10
	„Amintiri'le unui soldat“	11
FODOR SĂNDOR	Ca bostanul pe apă, nuvelă	13
M. SCOROBETE	Țigăncușa	53
L. BLAGA	Din poezia chineză și egipteană	57

STUDII

ION VLAD	Geo Bogza (urmare din nr. 9—1954)	59
----------	---	----

CRONICA LITERARĂ

LEON BACONSKY	Mărturiile unui mare scriitor	85
---------------	---	----

CARNET SOVIETIC

A. A. SURKOV	Situația și sarcinile literaturii sovietice	90
--------------	---	----

OPINII

GEORGE STELEA	Despre opinii	113
---------------	-------------------------	-----

DOCUMENTE

ION OARCĂSU

Vasile Alecsandri către V. Ranta-Bulicescu . 117

NOTE ȘI COMENTARII

g. st.	Aprecieri de ne-cititor	.119
a. r.	O nouă rubrică	.121
m. z.	Despre exigența editorului	—
g. st.	Incursiune zoologică	.123
C. Dalcoviciu	Insemnări despre daci (I)	.124
v. r.	O întrebare	.126

STEAUA

Revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

LITERATURĂ – ARTĂ – CULTURĂ

Apare lunar sub conducerea unui comitet de redacție

În termen de cel mult 1 lună de la sosirea manuscriselor, colaboratorii vor primi răspuns la adresa indicată

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

BCU Cluj / Central University Library Cluj

COPERȚA DE PICTORUL TASSI DEMIAN

Redacția: Cluj, str. Horia 17, tel. 12.75 — Administrația: București, bd. Ana Ipătescu 15, tel. 1.17.92, 1.55.45 — Abonamentele se fac la administrația noastră, la toate oficiile postale din țară, cum și prin propagandiștii revistei.

Intreprinderea Poligrafică Cluj — 148 1955

BCU Cluj / Central University Library Cluj